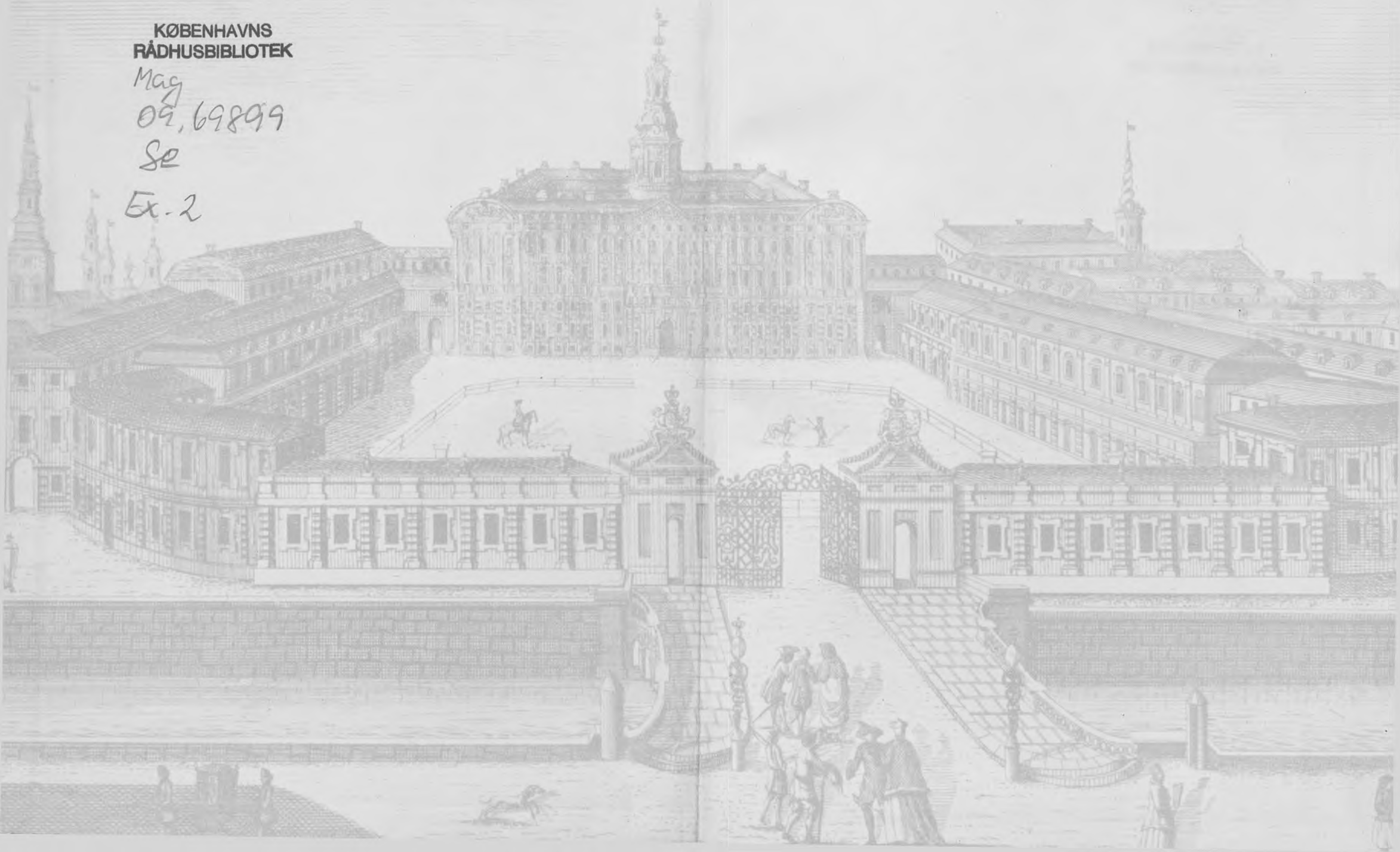

CHRISTIANSBORG
ad occidentem.

KØBENHAVNS
RÅDHUSBIBLIOTEK

Mag
09,69899
Se

Ex-2

SEKS
ØJENVIDNER
til Slotsbranden

1794

SEKS
ØJENVIDNER
til Slotsbranden

1794

UDGIVET VED
CARL DUMREICHER

K Ø B E N H A V N
DANSK KAUTIONSFORSIKRING
MCMLII

1349/68

KOBENHAVN

INDHOLD

	SIDE
<i>Indledning</i>	II
<i>Hans Christian Sneedorff</i>	43
<i>Valentin Greve Knudsen</i>	47
<i>Niels Iversen Schow</i>	54
<i>Poul Edvard Rasmussen</i>	56
<i>Nicolai Christian Norup</i>	62
<i>Christen Henriksen Pram</i>	78

I N D L E D N I N G

DA Deres Majestæter Kong Christian den Sjette og Dronning Sophie Magdalene Lørdagen d. 26. November 1740 efter Middagstaflet paa Frederiksberg Slot steg op i en forgyldt Karosse med seks hvide Hingste for og midt i et stateligt Optog af Laikaier og Løbere, Hestgardere og Hoffolk kørte ind til Hovedstaden for at indvie den nybyggede Residens paa Slotsholmen, glædede ogsaa deres tro Undersaatter sig over, at den enevældige Monark nu havde faaet en Bolig, som baade i Ydre og Indre svarede til hans Magt og Herlighed.

I Aarhundreder havde Københavns Borgere jo været vant til det gamle Slots hvidkalkede og uregelmæssige Femkant med Blaataarns tunge Murmasse over Porten. Konge efter Konge havde forandret og forbedret, men alt var forlængst baade forældet og forfaldent. Selv den byggelystne Christian den Fjerde havde kun drevet det til at give Taarnet et højere og slankere Spir, og selv Frederik den Fjerde, som dog havde bygget baade Frederiksbergs og Fredensborgs Lystslotte, nøjedes her med en omfattende Ombygning, fordi han „vilde beholde noget af den gamle Rede, hvori han og hans Forfædre vare udklækkede”. Først Sønnen, som heller ikke paa dette Punkt delte Faderens Følelser, begyndte Aaret efter sin Tronbestigelse uden videre at rive hele Femkanten ned for at erstatte den med sit eget pragtfulde Barokslot, som Aaret efter Indvielsen fik Navnet

Christiansborg, medens Gemalinden samtidig opførte Hirschholm. De to Slotte var delvis efter Kongens og helt ud efter Dronningens Smag. Barok og Rokoko kom nu til at mødes paa en Maade, som blev til et Kapitel for sig i dansk Kunsthistorie.

DET første Christiansborg blev da i Størrelse og Skønhed virkelig Enevælden værdigt, hvad der er aabenbart den Dag i Dag, idet Halvdelen af det mægtige Slotsanlæg uskadt overlevede to Brande og stadig bestaar i uforandret Skikkelse og fuld Udstrækning. Uden for de fire Fløje og den indelukkede Gaard anlagdes nemlig den aabne Ridebane, omkranset af Ridehuset og Staldene med deres Buegange og afsluttet med to sirlige Portpavilloner. Indkørslen skete over Marmorbroen og ind gennem den søjlesmykkede Hvælving under det høje Taarn midt paa Vestfløjen, som dengang var Hovedfaçaden. Den, der nu stiller sig ved Springvandet midt paa den store Plads og ser sig om, fornemmer tydeligt den lukkede Verden, som Broportens siden forsvundne Smedejernsgitter spærrede Adgangen til, og dens storslaaede og harmoniske Samspil af Flader og Linjer og Rum, som samlede sig til en symbolsk Ramme om den op-højede og uindskrænkede Kongemagt. Ogsaa Façaden ud mod Kanalen var afspærret. Uden for Jernkæderne gik den jævne Mand forbi med Hatten i Haanden.

Selve Slottet rejste sig til begge Sider i seks Stokværk: Kælderne, Damernes Etage, første Mezzanin, Kongens og Kronprinsens Etager og anden Mezzanin. Murene var sandstensgule og kunde i Solllys faa en næsten gylden Tone. Taget var kobberdækket og efterhaanden irgrønt. Fra begge Sidefløje løb fire lavere, saakaldte Løngange over til Kancelliet og Kunst-kammeret, Slotskirken og Staldene. Massivt og monumentalt

knejsede Kongeslottet op over en By, som endnu var fyldt med Ruiner og Brandtomter efter den store Ildsvaade 1728.

KONG CHRISTIAN DEN SJETTE havde 1733 egenhændigt, om end med „mekanisk Hjelp” nedlagt den mægtige Grundsten, men maatte i syv Aar og med stigende Utaalmodighed vente paa, at det nye Hus endelig blev nogenlunde færdigt og ialfald beboeligt. Han fulgte nøje baade Forberedelserne og Fuldførelsen, billigede eller misbilligede Planer og Tegninger og sørgede stadig for at skaffe de højst fornødne Penge. Paastanden i den latinske Indskrift over Taarnporten om, at Opførelsen var sket „absque subditorum onere”, d. v. s. uden Byrde for Undersaatterne, maa dog forstaaes med Forbehold.

Det var Rokokoens Elegance i dens franske og fineste Form, som kom til at præge de kongelige Gemakker og Paradesale. Da næsten hele det kostbare Udstyr, som siden forøgedes, var blevet til Aske, udkom kort efter to anonyme Smaaabøger, som skulde trøste den sørgende Befolkning med en nøjagtig Beskrivelse af Rum efter Rum, som kun et Faatal havde opnaaet at se. Hvorledes de var i 1740, ved vi fra et vældigt og velbevaret Arkivmateriale, som en af vore kyndigste Kunsthistorikere, Professor Christian Elling, for nogle Aar siden har udnyttet i en Afhandling om Slottets Interiører. Men allerede i 1794 kunde man altsaa læse om de atlaskbetrukne eller tapetsmykkede Vægge, udskaarne og luegyldne Paneler, blanktpolerede Parketgulve med Indlæg af rødt og gult Oliventræ eller sort Ibenholt, tunge Gardiner af guldfrynset Purpurfløj, hvidlakerede Døre med forgyldte Lister og funklende Krystallysekroner, om Mængden af allegoriske, bibelske, historiske, landskabelige eller mytologiske Malerier, om blaa Marmorkaminer, pyramidefor-

mede Porcellænsovne, silkebeklædte Møbler, sølvindrammede Spejle, sølvudhamrede Tronstole og „musikalske” Ure i Rosen-træskasse, som kunde gaa et helt Aar. De tre største og skønneste Rum var Riddersalen med sine 44 Marmorsøjler, som dog først blev færdig 1766, Kongens Galleri eller – senere – Apartementssalen, som først var et aldrig færdiggjort Malerigalleri og derpaa forandredes til Festsal, og Højesteretssalen med Tronen, hvor Kongen præsiderede. Smukkest og stilfuldest synes dog to mindre Gemakker at have været: den saakaldte „Eremitage”, hvor – for at citere Elling – Stukkaturerne imellem de af Spejlglas glimtende Pilastre med deres forgyldte Hoveder kunde blomstre og ranke sig i blændende Hvidhed, og „den forgyldte Spisesal”, som Elling i Henhold til en Tegning paa Rosenborg kalder for „det ældste, rigt udformede Interiør i dansk Rokoko, af hvilket vi kan danne os en klar Forestilling”. Endelig, men det omtales ikke i Beskrivelsen fra Brandaaret, var der i Kirkeløngangen indrettet et lille Dronningekøkken, hvor Sophie Magdalene kunde more sig med selv at lave Mad, andetsteds to saakaldte „Maskinstole” eller Elevatorer mellem Hovedeta-gerne og – ligesom paa Jagtslottet i Dyrehaven – et Elevatorbord fra Køkkenet i Kælderen og op til det lille „Eremitage-Gemach”. Det var beregnet til 20 Kuverter og altsaa kun til Middage for en meget snæver Kreds.

ALLEREDE under Opførelsen havde adskillige Digtere grebet Gaasepennen. Emnet var jo baade saare velegnet til Udfoldelse af den svulmende og svulstige Barokstil og til Opnaelse af kongelige Naadesbevisninger. Navnlig Tidens frodigste, siden saa forkætrede og først i vor Tid forsvarede Lejlighedsdigter Christian Frederik Wadskiær gjorde sig her hele tre Gange

bemærket og i stadig stigende Grad. Først i Sommeren 1737, da Murerne arbejdede oppe i anden Mezzanins Højde og nedenfra lignede lutter Dværge paa deres „Himmel-Naboe-Toppe”. Wadskiær lod da i et Ugeblad indrykke nogle versificerede „Reflexioner”, der triumferede over, at man nu havde imødegaaet den Spot, som den engelske Gesandt Molesworth i sin Tid havde „overspyet” det gamle Slot med. Aaret efter, da Kransen hejsedes, greb han behændigt ogsaa denne Lejlighed til Kongehyldest:

*Staa! Stolte Konge-Gaard,
som skal i Dag staae Brud
for Nordens Under-Gud,
staa, medens Verden staaer.*

*Foruden Ydmyghed
hand indtet nedrigt har,
men Slottet nedrigt var,
hvorfor det maatte ned.*

*Det store Gudfrygts Hav,
den store CHRISTIAN
med Himlen treffe kand
et yndigt Naboe-Lav.*

*Glem Fama! Aldrig det:
Først bygte Absalon,
sidst bygte Salomon.
Er det ej troffen ret?*

Tredie Gang tog Wadskiær sig sammen for Alvor. De to smaa Rimerier var vel blevet bemærket ved Hoffet, men havde lige saa lidt som Sørgedigtet over Kongens Svigermoder haft den forønskede Virkning for den fattige Akademiker. Men nu nærmede Fuldførelsen af den nye Residens sig i hele den kolossale og for alle Undersaatter synlige Størrelse, der var et saa glimrende Symbol paa selve Kongens Storhed. Digteren opbød derfor al sin Lærdom og Opfindsomhed. Det blev til en voluminøs Kvant paa ialt 348 Sider med en sidelang Titel: „Poëtisk Skue-Plads aabnet paa det saa kongelige som kostelige Chri-

stiansborgs Slots-Plads, forestillende i trede Scenes de kongelige Residence-Slotte... med udførlige historiske Anmærkninger” og med en velformet Tilegnelse:

*Verdens Under! Nordens Ære!
Purpur – værdigste Monarch!
Tør jeg til en Throne bære
disse faa og ringe Ark,
hvertil Christjansborg, vor Store
Christians det Store Hiem,
været hat min Drive-Spore,
skiønt de silde kommer frem.*

Den sidste Linie hentydede til, at Bogen først forelaa trykt i 1741, altsaa Aaret efter Indvielsen.

Hensigten var paa Poesi og Prosa at give de danske Kongeslottes Historie og naturligvis slutte med en Kongehyldest i Anledning af det sidste og største Slot. Efter en iøvrigt bemærkelsesværdig Fortale, der dels var en ganske velbegrundet Fremstilling af den poetiske Professions vanskelige Vilkaar og dels en varm Forsvarstale for Poeternes Kald og Betydning, fulgte tre store og af alle mulige Oplysninger ledsagede Digte om de sjællandske og skaanske, fynske og jyske samt endelig københavnske Slotte. Det sidste var baade det længste og det vigtigste – over halvfjerde Hundrede Vers paa over halvfjerds Sider. Efter en kort Omtale af det gamle Slot gik det allerede med det 25de Vers over til Hovedhensigten:

*Men til en CHRISTIAN (hvis Aand veed ey af Skranker)
var det, saa stoert det var, for meget skrænket ind.*

INDLEDNING

*Her var den rette HAVN for Kongens gyldne Anker.
Her burde Kongens Slot at ligne Kongens Sind.*

*Han derfor ved et Nik det kaster over Ende,
og ved et Konge-Vink det reyser op igjen...*

Derpaa dukker Slottet op sammen med et af de Ordspil,
som Wadskiær altid yndede:

*Da jeg nu kommen er til Maalet, vil jeg hvile.
See her et CAPITOL! som ret er CAPITAL,
Hver Steen i Bygningen er færdig til at smiile,
som Slottet ey var bygt af Steene, men CHRYSSTALL.*

Bygningen har en Glans, som faar selve Solen til at blegne:

U-vist af Soel og Slot, hvo fleeste Straaler har...

og foranlediger derfor til at spørge:

Hvad Under Bygningen er Bygge-Herrens Speyl?

*Stoer er Du, det er sandt! og saadan maa Du være,
saafremt du Christjans-Borg med Rette kaldes skal,
saa Bierge-stort et Navn sig lader ikke bære
af det, som nedrigt er og ligger i en Dal.*

Sammenlignet med Kongen er Slottet dog kun lille, men

*Saa langt fra, siger jeg, at dette dig forringer,
det er just det, som gjør dig nok engang saa stoer,
thi det, som allerbest udi din Ære klinger,
er det, at CHRISTIAN den STORE dig beboer.*

Mellem hans meget store Kongegerninger er ogsaa Slottet, som Europa ikke har Mage til og Poeterne ikke Evne nok til at beskrive. Alligevel forsøger Wadskiær og overdriver straks, idet Taarntrappens 183 Trin bliver til 3000, hvorpaa han omtaler de norske Marmorfliser, de spejlsmykkede Kaminer, de guldindvirkede Gobeliner med mytologiske Motiver eller de maledede Frugtstykker, der er saa livagtige, at man faar „Flyvelyst” til at plukke en Appelsin. Hele Tiden husker man samtidig Kongens egne Ord om

*at han sit store Slot af egen store Pung
og uden nogen Skiærv af Landet lod oprette
for Undersaatten ey dermed at falde tung.*

De andre kongelige Slotte kan slet ikke maale sig med Christiansborg:

*Lad Walbye-Bakke kun sit FRIDRICHSBERG oplette,
som Fierde Friderich lod klavre saa i Veyr.
Det kiøbenhavnske Slot kand alle Bakker slette,
Vel tabt! naar Faderen maa lade Sønnen Seyr.*

*Jeg tier FREDENSBORG, den lille Skov-Gudinde,
som med en Sommer Smiil kand vinde Nordens Gud,
thi Mygen lader sig vel ikke saa forblinde,
at den en Elephant til Feyde fordrer ud.*

Herfra stiger det lange Lejlighedsdigts pompøse Panegyrik til pyramidalske Højder, idet nu ogsaa Dronningen, der er lige saa byggeglad og from som Gemalen, faar sin rigelige Ros. Selv Jorden er for trang til at huse Majestæterne. Kun Himlen er stor nok for deres dydige og udødelige Aander. Først i Slut-

verset, der har en anden Rytme, vender Digtet tilbage til sit Udgangspunkt:

*Saa staae da! saa prang da! saa prunk da! i Norden
Du mægtige Kongers saa prægtige Boe,
til heele Naturens høj-viiseste Orden
skal brydes og brækkes og briste i to.*

*Den Ævighed, Tiden kand love og give,
har Himlen besluttet for Kongens Pallads,
men kand ej hans Muure just ævige blive,
men endelig falde i Stave og Qvads.*

*Saa har Hand en Bygning, som gjort uden Hænder
med Ævigheds Ævighed varer og staaer,
naar Himlen og Havet og Jorden opbrænder
og Alt som et Snee-Slot i Solen forgaaer.*

Da Wadskiærs Velynder, Professor og daværende Hofpræst Erik Pontoppidan den yngre overrakte Kongen Bogen, læste Majestæten straks Begyndelsen og syntes saa godt om Tilegnelsens letløbende Vers, at han først tilbød Digteren en Titel og derpaa, da den paa Grund af Udgifterne allerunderdanigst blev afslaaet, 100 Rigsdaler om Aaret. Ogsaa Slutningen om Jordens Forgængelighed og Himlens Evighed maa have behaget hans pietetiske Gudfrygtighed. Hverken Digter eller Konge kunde tænke, at Tidsfristen i andet Vers kun skulde blive 54 Aar.

Man kan ikke lade være at forestille sig Muligheden af et senere Møde mellem de to Mænd: den kun 28-aarige, lille og magre, kønne og sikkert muntert smilende Wadskiær i Audiens hos den da 42-aarige, lige saa uanselige, uskønne, sky og tung-

sindige Christian den Sjette, som naadigt blader i den tykke Kvartbog, sandsynligvis enten indbundet i lysebrunt Læder eller rødt Fløjl og siden sikkert brændt sammen med det kongelige Haandbibliotek. Wadskiærs Værk var og er mellem Tidens omfangsrigeste Offerskaale med Kongerøgelse, antændt med en blændende og egentlig beundringsværdig Virtuositet, som Vers for Vers formaaede at tilføre Flammerne ny Næring. I deres Skær forsvinder alle de andre Kongepoeter som Morgenstjerner ved Solopgang.

Det nye Slot kom trods sin korte Glanstid til at rumme baade lyse og mørke Minder inden for sine Mure – flest af de sidste. I de seks Aar inden Christian den Sjettes Død var Hofflivet omkring de to sygelige og sindstunge Majestæter stadig stille og stift. De to Børn, Kronprins Frederik og den tre Aar yngre Prinsesse Louise, maa i deres pure Ungdom have følt sig som fangne Fugle bag et gyldent Gitter og længtes efter det Øjeblik, da de – lige livlige og letvingede – kunde flagre frit fra Fornøjelse til Fornøjelse. Efter Kronprinsens Giftermaal med den søde, engelske Prinsesse Louise, der var ligesaa livsglad som Gemalen, blev Charlottenborg derfor den muntre Modpol til det kolde og kedelige Christiansborg, skønt en Lejlighedspoet og „troe Patriot” i en Nytaars-Lykønskning lige efter Brylluppet netop havde gjort den nye Kronprinsesse opmærksom paa, at Svigerfaderen her havde skabt en kostelig Ramme om Ægteskabet:

*Her kand Du see et Slot i denne Residense,
det har Monarken bygt foruden Assistance,
med Guld og Marmor det paa kongelig Maneer
er ziiret inden til og uden, hvor man seer.*

*Der findes hver Gemak forgyldt, saa rød som Lue,
og konstig Arbeyd med Forundring at beskue,
kort sagt dets Herlighed ey kand beskrives her,
dets Lige ikke nu udi Europa er.*

Da Statsminister og Geheimekonferentsraad Johan Ludvig von Holstein Lørdagen den 6. August 1746 fra Altanen mod Slotspladsen tre Gange raabte ned til den forsamlede Mængde: „Kong Christian den Sjette er død! Længe leve Kong Frederik den Femte!” fik – som Jens Kragh Høst etsteds skriver – „snart Alting, baade ved Hoffet og udenfor Samme, et ganske forandret Udseende. Det bigotte, skinhellige, tvangfulde og forskruede Væsen forsvandt, uskyldige Forlystelser vendte tilbage fra deres sextenaarige Landsforviisning, Frihed, Aabenhed, Munterhed bleve herskende”. Ordene er bevidst sat skarpt op, men Forandringen og Forskellen fra før var tydelig nok. Med det nye Kongepar begyndte en Periode paa tyve Aar, hvori det nu var Christiansborg, som blev det muntre Midtpunkt for Hofflivet og – det var en meget betydningsfuld Forskel – for hele Hovedstadslivet, idet Adel og Borgerskab fra nu af under Festlighederne blandedes lige saa omhyggeligt som Kortene ved Spillepartierne i „Kongens Galleri”. Mellem de nye Gæster er ogsaa Holberg, som i en af sine Epistler aabent udtaler sin Glæde over Forandringen og fortæller:

„at jeg nu paa min gamle Alder iblant kommer til Hove. Det skeer ikke af nogen Forfængelighed. Men jeg finder intet behageligere Sted end [dette] for en Philosopho, thi her kand man bivaane en høy Forsamling uden Masqve, uden Sminke, uden afpassede Skridt, og uden paa Skruer satte Ord, saa at man udi et Kongeligt Hof seer den naturlige Stands Simpli-

citet forestillet. Jeg vilde derfor ønske, at jeg kunde komme der oftere, men om Vinteren udi de koldeste Maaneder tillader min Helbred mig ikke saadant.”

Inden for Murene begyndte Assemble'er, Baller, Karnevaller og Koncerter at skifte, og udenfor fjernedes baade Jernlænkerne paa Slotspladsen, de to Hestgardere paa hver sin Side af Porten med deres dragne Sabler og det røde Rækværk ud mod Ridebanen. Men da den unge Dronning fem Aar efter døde og hastigt erstattedes med Dronning Juliane Marie, slukkedes det Solskin, der hidtil ligesom havde forflygtiget Skyggerne ved Monarkens svage Karakter, saa de blev dybere og tydeligere end før. Men – set udefra – vedblev Christiansborg i disse tyve Aar at være „Skjoldungens Hus”, som Folket betragtede med overbærende Kærlighed og tilvant Ærbødighed og Poeterne ombølgede med den traditionelle Kongerøgtelse. Mellem dem var tilsidst selve Johannes Ewald, hvis Sørgesange ved Kongens Død skaffede den ganske unge Teolog Digternavnet. Etsteds lader han Freden sige:

Hans Slot var mit Paulun, hans Navn min Ære.

Det var en Strofe, som Samtiden forstod. Man havde oplevet den preussiske Syvaarskrig, da „Vesterhavet brusede med Torden” under de engelske og franske Flaaders Kampe og „Tysklands Bierge svømmede i Blod”. Lige efter havde Ruslands Skygge et Øjeblik formørket Kimingen. Men Danmarks Neutralitetspolitik havde faaet Freden til at flygte til „Frederik i Norden” og gjort ham værdig til Oliegrenen. Ewalds Ord her var talt ud af Befolkningens Hjerter. Den havde følt sig tryk og taknemlig i Ly af Kongeslottets mægtige Mure og tillagt Kongen Æren derfor.

MED Aarene var Slotsfaçaden mod Slotspladsen, hvor Folk kunde samles lige under Altanen, efterhaanden rykket op til at blive Hovedfaçaden. Det blev, efter det næste Regeringsskifte, navnlig tydeligt gennem tre Altanscener.

TIRSDAGEN den 14. Januar 1766 blev det Udenrigsminister Johan Hartvig Ernst Bernstorffs Tur til at udraabe en ny Konge efter den nu gængse Formel. Straks efter kom den næsten 17-aarige, lille og spinkle Christian den Syvende springende ud for smilende at modtage Mængdens Vivat-Raab. Det vakte – lige efter Faderens Død noget over Midnat – Tilskuernes Forbavselse og Ubehag, skønt den københavnske Presse allerunderdanigst meddelte, at „til Trøst i Landets største Bedrøvelse kand dette meldes som noget høyst glædeligt, at Hans Kongelige Majestæt allernaadigst i egen allerhøyeste Person lod sig see fra Portalen.”

Fredagen den 19. April 1771 kunde Luxdorph notere i sin Dagbog: „Mellem Kl. 11 og 12 blev fra Slots-Altanen udkast Porcellains-Dukker, Ildskuffer, Bøgger, Noder etc. Der var over 400 Mennesker samled. Hver løb med sit.” Han nævner ikke, hvem der udfoldede denne sære og sindssyge Ødelæggelseslyst. Men det var ikke nogen enestaaende Scene. Andre Gange var det kostbare Spejle, Møbler eller Statspapirer, som Kongen og hans Negerdreng slyngede ned mod Stenbroen.

Fredagen den 17. Januar 1772 var der meget tidligt igen en Mængde Mennesker paa Slotspladsen. De to sidste Aar havde gjort Slottet til Skuepladsen for Struensee-Periodens ægteskabelige Trekant og skandaløse Intriger og Optrin omkring den sløvsindede Konge, som imidlertid ikke blot var og blev Majestæten, men udefra ogsaa opfattedes som den af Omgivelserne

skændigt mishandlede Mand. Nu lod Rygterne ham pludselig være frelst fra truende Anslag mod hans Liv og Magt og dermed fra den Hofklike, som alle kendte og hadede. Nye Vivat-Raab lød derfor op mod Altanen, da den 22-aarige Konge, ledsaget af sin Stedmoder, den 42-aarige Juliane Marie, der endnu var i Morgendragt, og sin 19-aarige Halvbroder, Arveprins Frederik, traadte ud og vinkede med et Tørklæde. Ingen vidste endnu, hvor højdramatisk Januarnatten havde været: Den brogede Vrimmel af Masker, der danser i Hofteatret under de tindrende Lysekroner eller sværmer i Logernes Dunkelhed, den lille Skare af sammensvorne, der lister gennem Slottets mørke Gange i det svage Skær fra et Par Vokslys og trænger ind i Kongens, Statsministerens og Dronningens Sovegemakker, og den hastige Vognkørsel lige før Dag gry til Kastellet og til Kronborg. Man stirrede kun op mod Slottet, som uvilkaarlig var blevet Samlingspunktet:

*Gaaer hen til Kongens Slot,
 hvor Mængde, Unge, Gamle
 sig i en Hast forsamle
 og ønsker Kongen Got,
 men Landets Fiender Spot.
 Der spores idel Fryd,
 der høres Glædes Lyd.
 Der bliver overalt
 mærkværdigt Nyt fortalt :
 mærkværdigt Nyt, at Kongen gjør,
 hvad høyst retfærdigt kaldes bør :
 Frigiør sig selv og os,
 hans Navn til ævig Roes.*

*Et Engle-Syn er her!
 Monarken og hans Broder
 hos Landets Enke-Moder.
 Hver af dem hver har kiær,
 som patriotisk er...*

Eller og under Titlen: „Tanker ved Kongens Fremstilling for Folket paa Slotspladsen”:

*Hurra! og Vivat! maae for alle Ord her gielde.
 De fyldte Luften op for Kongens Eenevælde,
 da man Ham fik at see hos Enke-Dronningen
 og hos Printz Friderich, hans Broder og hans Ven.*

Fire Aar efter fulgte Loven om Indfødsretten, der ligesom fik Folk til at føle sig mere fortrolige med Slottet. Man begyndte at promenerere i Ridebanens Buegange, gik uden videre ud og ind ad de aabenstaaende Slotsporte og vovede sig endog op i Gangene, hvor man stundom kunde indsnuse Madlugten fra Køkkenerne. Stemningen i og omkring Kongeborgen syntes rolig og tryk, skønt der ubemærket og kun anet nu og da opstod en stedse stigende Spændingsforskel mellem to Modpoler: den herskelystne og ærgerrige Enkedronning og den lille tavse og tilbageholdende Tronarving.

Onsdagen den 14. April 1784 blev Slottet derfor Skueplads for endnu et Optrin, der var lige saa dramatisk som det forrige, idet den nu 16-aarige Kronprins Frederik ved et ganske uventet Kup styrtede det gamle Styres Mænd og selv i Virkeligheden overtog Regeringen. Den første Scene foregaar efter Middags-taflet i det tidligere Konseilgemak ved Statsraadets Begyndelse. Just som en af Ministrene vil tage Ordet, standser Kronprinsen

ham med en Replik om at bie lidt, oplæser et Dokument og rækker det med en Anmodning om at underskrive over til Kongen. Denne er straks villig dertil, prøver paa at signere, men taber Fjerpennen og maa derfor anmodes paany samt om ogsaa at tilføje det afgørende „Approberet”. Arveprinsen forsøger forgæves at protestere og faa fat i det vigtige Papir og følger, da Kongen forskræmt springer op og løber ind i sit eget Sidegemak, efter ham og skyder Slaaen for. Kronprinsen, der forudser, at de straks efter vil op til Enkedronningen, iler nu – anden Scene – ud i Eremitagegemakket, der er et Slags Forværelse til Kongens Lejlighed. Her falder først to korte Replikker: Kronprinsen til den lige afskedigede og nu fuldkommen forvirrede Geheimsekretær Ove Høegh-Guldberg: „Kan De sige mig, hvad mon min Onkel bestiller derinde hos min Fader?” Guldberg (troskyldigt og uforstaaende): „Slet intet, Deres kongelige Højhed.” Enkedronningen, der har faaet at vide, hvad der er sket, er imidlertid forbitret kommet ned fra Etagen ovenover og vil straks ind til Kongen, men underrettes om, at der er lukket af og at ingen kan komme ind. Hun og Kronprinsen veksler derpaa en Række Replikker. Hun (paa Tysk): „Hvad er der sket?” Han (ligeledes paa Tysk): „Kongen har foretaget en Ændring med Hensyn til Statsraadet.” (Guldberg nærmer sig og forklarer Ændringen). Hun (til Kronprinsen): „Deres kongelige Højhed er falsk og underfundig og har Honning paa Læberne og Galde i Hjertet. Vil De dræbe Deres Fader?” Han (koldt og roligt): „Tværtimod, Deres Majestæt. Som hans Søn er jeg hans første Undersaat.” Hun: „Det er ikke Munden, det kommer an paa, men Gerningen. Er det Kærlighed og Lydighed at jage Kongens tro Folk bort fra ham?” Han: „Det gør jeg ikke. Der er blot sket de og de Forandringer.” Hun: „Jeg har Hovedpine og

kommer derfor ikke til Ballet iaften." Han: „Jeg haaber, at den kan gaa over. De vil gøre mig en stor Tjeneste ved at komme." Hun (ironisk, men klog): „Ja, naar Deres kongelige Højhed befaler, er det jo en anden Sag." Derpaa gaar Enkedronningen op til sig selv, klar over, at Slaget er tabt. Lidt efter lukker Kongen selv Døren op og beordrer Te, men Arveprinsen griber hans Haand og trækker ham modstræbende ud i Eremitagen for at faa ham med op til Enkedronningen. Kronprinsen griber Faderens anden Haand og beder ham om at gaa tilbage og desuden være ganske ubekymret. Da Kongen synes hellere at ville følge med Sønnen end med Halvbroderen, griber denne sin unge Nevø i Halskraven, men Kronprinsen, som stadig holder Kongen i Haanden og derfor kun har den ene Arm fri, faar i en Fart det dyrebare Dokument op af Lommen og rakt til en Hofmand, hvorpaa han brydes med Onkelen og omsider – med eller uden Hjælp af de tilstedeværende Herrer – bliver fri for ham. Kongen og han gaar derpaa sammen tilbage til Kongegemakket, medens Arveprinsen iler op til sin Gemalinde og uden nærmere Forklaring straks skænker hende og sig et Glas Vand. Ogsaa han indfinder sig, omend lidt senere og først aareladet, til Ballet og danser første Dans med Prinsesse Louise Augusta.

Det er saa omtrent, hvad der er foregaaet, naar man sammenarbejder de forskellige Beretninger, hvoraf nogle skyldes Øjenvidner. Det har fængslet Elling at give en topografisk Kommentar, der gør især anden Scene endnu klarere og slutter saaledes: „Det hele Optrin udspillet i en Sal, der glimtede af Spejlglas paa alle Vægge og gengav de lidenskabeligt bevægede Figurer i mangfoldige Billeder og brudte Reflexer."

Den store skelsættende Dag blev dog ikke fulgt af nogen fjerde Altanscene. Den var forberedt i dybeste Stilhed og forløb

udadtil i samme Stilhed. I Aviserne stod foreløbig kun de nye Udnævnelser. Men faa Dage efter, da Kronprinsen ganske alene spadserede ud til Frederiksberg Slot, vidste hele Byen naturligvis Besked.

Ogsaa denne Regeringsforandring i Forbindelse med Kronprinsens baade faste og jævne Optræden bidrog sit til at ændre Opfattelsen af Hoffet og dets Utilgængelighed for andre end de højeste Rangklasser. Et pudsigt Glimt heraf findes saaledes i de Optegnelser, som Johan Philip Rosenstand-Goiske foretog, medens han var ansat i det vestindisk-guineiske Rente- og Toldkammer, og hvori han til Glæde for Venner og Bekendte, især paa de dansk-vestindiske Øer, fortalte om Begivenheder og Forhold hjemme, som Rygterne, men ikke just Aviserne, beskæftigede sig med. En Notits fra Februar 1785 fortæller her om et „Bal parée paa Ridder-Salen, hvor de nærværende ei alleene havde Dands, men og bleve bevertede med Spiisning og det som var meget glædeligere, at Kongen og Kron-Prindsen dandsede med andre end Hoffet. I sig selv skal kuns de 9 Classer komme derind og andre Folk, som melder sig hos Ober-Hoff-Marechalen, men det har længe været en Vane at stæle sig derind, og dertil bruges andres Biletter og Navne. Saadant vil mueligt for Fremtiden blive noget farligt, da Kronprindsen ei alleene har spurgt adskillige om deres Navn og Betieninger, men da endog en Hørkræmmer-Svend blev anviist en Plads uden for Ridder-Salen, da han stoed færdig at begynde sin Dands i samme. Han maatte barhoved gaae ud af Slottet, hvor ingen Vogn ventede paa ham. Og skal han af Desperation have revet sin Domino udi mange Stycker.”

Unægtelig – Slottet var ophørt med at være et Symbol paa Enevældens Utilnærmelighed.

TIRS DAGEN den 14. September 1790 holdt Kronprins Frederik og den blide og stille Kronprinsesse Marie Sophie Frederikke af Hessen-Kassel deres festlige Indtog i København efter Formålingen om Sommeren paa Gottorp. Aftentaftet i Riddersalen, hvor 104 Gæster spiste paa Guldtallerkener fra Rosenborg og Kongefamilien opvartedes af Kammerherrer, som tillige var Geheimeraader, blev Slottets sidste store Fest. Onsdagen den 26. Februar 1794 brændte det første Christiansborg. Ilden udbrød om Eftermiddagen og bredte sig saa hastigt, at alle fire Fløje om Morgenen var en rygende Ruin. Det kom ganske uventet og var fuldkommen ubegribeligt, fordi Slottets mægtige Murmasse havde faaet Samtiden til at tro, at baade Bygningen og Enevælden var lige urokkelig og uforgængelig. Der havde ganske vist været Faresignaler adskillige Gange. I 1774 var der Ild etsteds i øverste Mezzanin, men den foranledigede kun, at der blev fast Brandvagt, der dog imellem foretrak en Lur. I 1775 var der paany Ildløs om Eftermiddagen, og i 1777 havde Kammerjunker Moltke en Nat læst ved Lys, men var faldet i Søvn, saa Sengen og alt, hvad der var i Kammeret, brændte. Da Døren var laaset og Broderen havde Nøglen, maatte han aabne Vinduet og raabe paa Skildvagten. Men kun Bygningsdirektionen vidste, at Slottet ikke havde Brandmure, at der oppe paa Loftet, som var et eneste Rum under en Skov af Støtte- og Tagbjælker, laa store Oplag af tørt Træ, at tre Trykværker til de højeste Etager var planlagt, men igen opgivet, at der over hele Slottet gik et System af murede Kanaler og Kakkelovnsrør mellem Gibslofter og Gulve, og at de mange smaa Bæresprøjter ved Vandkarrene ofte var i ubrugelig Stand. Men der var Ordre til at spare ogsaa paa alle Sikkerhedsforanstaltninger. Ingen ænsede derfor Vinternes hyppige Skorstensbrande og det forsømte

Eftersyn. Da Ulykken indtraf, voksede Forvirringen og Raadeløsheden med samme Fart som Flammerne. Der var Folk nok baade til at redde og slukke: Brandsvende og Borgere, Matroser og Soldater, Lakaier, Staldbetjente og Studenter mellem hverandre og ofte baade dristige og dygtige, men ofte ogsaa med planløs og tilfældig Hjælp. Den eneste formildende Omstændighed var Sydøstvinden, som drev Ilden bort fra Biblioteket og Børsen, Kancelliet og Kunstkammeret, Tøjhuset og Ridebanen, men til Gengæld drog baade Slotskirken og Staldbygningerne langs Kanalen mod Gammelstrand med ind i Ødelæggelsen.

DEN vældige Brand blev naturligvis en uforglemmelig Begivenhed for alle, som oplevede den, og derfor omtalt i mangfoldige Breve og Beretninger fra Tiden. Men den blev det paa højest forskellig Vis, eftersom det var samtidige eller senere Skildringer, stærke Øjeblikksindtryk eller svagere Erindringsbilleder. En af de Brevskrivere, som holdt den afskedigede Hofmand Johan Bülow til Sanderumgaard paa Fyn underrettet om Forholdene ved Hoffet og i Hovedstaden, sluttede saaledes: „Den ulykkelige Tildragelse med det skønne Christiansborgs Ødelæggelse har vist rørt Dem meget. Mig har den saaledes rystet, at jeg endnu er saa nervesyg, at jeg neppe veed, hvad jeg siger eller foretager mig”.

Ogsaa den daværende Inspektør ved Vajsenhuset Jacob Gude har i sine for Tidshistorien saa værdifulde Erindringer en lang og levende Skildring af Slotsbranden med mange malende Enkeltheder og tilstaar, da han 14 Aar efter nedskriver sine Indtryk, at det var „det rædsomste Syn, jeg nogensinde har set, og naar man tænker sig, at alt det Træ, som var i denne colossalske Bygning, fortæredes til den sidste Splint, og at denne hele Strækning brændte som en i Brand stukken Tjæretønde, saa kan

man forestille sig, hvilken Ildmasse det var." Men han tilstaar ogsaa lidt efter, at „naar man for et Øjeblik kunde glemme, hvad dette Syn kostede, var det unægtelig det herligste Syn, man kunde tænke sig, at se Slottet brænde, helst ud paa Aftenen, da det blev mørkt og Genskinnet, som det gav fra sig paa Volden og de nærmeste Møller paa Voldene, var det prægtigste Tableau og Illumination af Verden."

Overordentlig karakteristisk baade for Manden og Tiden er Knud Lyne Rahbeks Skildring. Han, som da var 33 Aar og Professor i Æstetik ved Universitetet, er paa Branddagen paa Vej til en Forelæsning, da hans Ven Rasmus Nyerup fortæller ham om Ilden. De gaar da begge „rolige hen i den lille Slotsgaard og saae Luen spille op af Væggen i et af Arveprindsens Gemakker", men drømmer ikke om Fare og gaar lidt efter hver til sit. Først da Rahbek i Frimurerlogen i Kronprinsensgade hører, at der ikke bliver noget Møde, traver han hen til Slottet, men indser, at det nu er for silde baade til at yde Hjælp og til at overrække en Dame paa Slottet en Bog. Han opsøger da Damen, der er tyet hen til Vajsenhuset paa Nytorv, og faar Tid til foran i Bogen at skrive „fire vistnok lidet poetiske, men høist hiertemeente Linier til Farens og Frelsens Erindring" samt høre Nyt hos dem, han møder. Sent paa Aftenen oplever han endelig hjemme paa Bakkehuset det uforglemmelige „rædsommajestætiske Syn, da jeg... kastede Øiet ud af Vinduet og nu havde hele det i Luer staaende Christiansborg lige for mine Øine, saa jeg tvertiggenem Bygningen kunde ved Ilden see ud paa Slotspladsen... noget, der gjorde det høitidelig underfulde Indtryk paa mig som denne mægtige Steencolosses Kamp mod det rasende Luehav, er ikke kommet og vil med Guds Hielp ikke komme mig mere for Øie."

Ovre ved Marmorbroen eller – som den dengang hed – „Nye Bro” stod den 14-aarige Adam Oehlschläger og hans Fader som Tilskuere til det „frygtelig-skønne Skuespil”. Han huskede siden især de rent maleriske Detailler, da Kobbretaget smeltede og de røde, blaa og grønne Luer steg op i Luften med de dejligste Farver, da Taarnets sorte Kæmpekrop vaklede og styrtede, da der paa Hjemvejen var lyst helt ud til Frederiksberg og da en lang, lysegul Røgstøtte drev for Vinden hen over Søndermarken. I hans Erindring var det en „poetisk” Brand.

Stilfærdigt og jævnt omtalte Erich Christian Werlauff paa sine gamle Dage to Gange, men ganske kort, hvad han som 12-aarig Dreng havde iagttaget fra Hjemmets Køkkenvindue i Kompagnistræde og næste Morgen, da Moderen gav ham Lov til at gaa ud. Han havde allerede som 6-aarig været paa Slottet og oppe fra Riddersalens Galleri, som nu og da var tilgængeligt, faaet udpeget „Svenskekongen” Gustav den Tredie, som 4. November 1787 sad ved „Bundteradstaflet, iført en blaa Trøje og med Elefantordenens brede Baand over Skulderen”. Fra Brandnatten huskede han især, at der hele Natten „faldt Gnistre og Funke som en Ildsnee”, og at man kunde mærke Fernislugten, da Malerierne i Riddersalen og Kongens Galleri næsten alle brændte. Mærkeligt nok havde han den foregaaende Nat drømt om en stor, brændende Bygning og om Matroser, der satte Stiger til Vinduerne, og troede stadig paa dette Varsel.

To Tilskuere omsatte deres Indtryk i skønlitterær Form. Den ene var den 21-aarige Henrik Steffens, som lige var ved at afslutte sine Studier og samme Aar rejste til Norge og derfra videre til Tyskland for først 1802 igen at gæste Byen for at holde de berømte Forelæsninger. Da han som halvgammel Mand og Professor i Breslau havde læst Walter Scott og set den Lykke,

som dennes Romaner gjorde ogsaa i Tyskland, fik han Lyst til selv at forsøge noget lignende og udgav i 1827 først Novellekredsen „Die Familien Walseth und Leith”. Den første Novelle var bygget op over Minder fra Fødelandet Norge og fra København og hed „Der Schlossbrand”. Den begynder en Aften i „Det norske Selskab”, fortsætter med Billeder fra Telemarken og slutter med en meget dramatisk og indgaaende Skildring af Slotsbranden. En af Hovedpersonerne trænger ind i Slottet for at finde sin Moster, der imidlertid allerede er flygtet, og redder da en ung norsk Pige, der er paa Besøg og anes at blive hans Hustru. Sammen ser de hendes Ledsager – en stout norsk Bonde – i en farlig Situation optræde som Redningsmand for en anden Hovedperson, der har brækket sit Ben og viser sig at være Pigens Fader:

„Raabet om Hjælp kom fra Balconen over Portalen. Her saae man, næsten midt i Flammerne, der sloge sammen fra alle Sider, to Mænd, af hvilke den ene med Møie syntes at holde sig opreist ved at stytte sig mod Rækverket paa Balconen. Den store Hob nedenunder stirrede paa det skrækkelige Syn; begge Mændene syntes uden Redning fortabte, og ethvert Øieblik ventede man, enten at see dem fortæres af Flammerne eller i Fortvivelse at styrte sig ned fra den høie Balcon. Ingen Stige var lang nok, intet Redningsmiddel muligt. Pigen stirrede med stive Blikke, med fasttryllede Træk, dødbleg og ligesom forstenet ufravendt op mod Balconen. Den hele Menneskemasse var lammet af Rædsel – ingen Lyd lod sig høre.

„Plads der!” raabte en Stemme, og man saae en lav undersætsig Mand i en grov blaa Overtrøie med rød Krave med Magt at arbeide sig igjennem Mængden. Et langt stærkt Toug, til hvis Ende var befæstet en Jernhage, bar han omkring Armen.

„I maae gaae tilbage og lade mig faae Plads,” raabte han, idet han vikiede Touget op, holdt fast i den ene Ende og begyndte at forsøge paa at kaste den anden med Jernhagen forsynede op til Balconen; men den tæt sammenpressede Mængde hindrede ham. „Tilbage der!” raabte han; Andre hjalp til at skaffe Plads, og da han havde saameget Rum, at han nogenledes kunde svinge Strikken i en stor Bue, rykkede de Nærmeste tilbage af sig selv, for ikke at rammes af Jernhagen. Efter nogle frugtesløse Forsøg lykkedes det ham at kaste den til Touget befastede Jernhage op til Balconen. Man forbausedes ved at see, hvad Enhver havde holdt for umuligt. Ved ethvert frugtesløst Forsøg udstødte den fiirskaarne tørre, laconiske Karl blot et fortrædeligt – „Eh!” Da det var lykkets, raabte han høit: „Gjør den fast!” Dette skete, og med utrolig Hurtighed klattrede han op til Balconen. Her saae man, hvorledes den Mand, der havde raabt om Hjælp, med kraftig Arm løftede den anden over Rækverket og stillede ham saaledes, at han beqvemt kunde faae fat i Touget, medens den dristige Redningsmand nedenfor understyttede ham. Alle Tre ompændtes af Flammerne, men begge de, der svævede ved Touget, glede sikkert og langsomt ned, medens den Tilbageblevne svang sig over Rækverket, holdt sig fast derved med den ene Arm, og svævede saaledes frit i Luften i den betydelige Høide. Først da Begge havde naaet Jorden, greb han Touget og gled hurtigt ned.”

Steffens omdigter her en virkelig Tildragelse, idet Forbilledet findes andetsteds, bl. a. i P. E. Rasmussens her aftrykte Beretning. Han glemmer end ikke at lade Mængden paa Slotspladsen raabe: „Saaledes bære vore brave Skibstømmermænd af Holmens faste Stok sig altid ad” og naturligvis heller ikke „den frygtelige Brands høieste Punkt”:

„Da de næsten vare komne over Slotspladsen, hørte de bag sig en frygtelig Gnistren og Knagen, og en pludselig blendende Lysning opklarede den hele Omkreds. Den urolig bølgende Menneskemasse stod som fastnaglet, Bærerne vendte sig uvilkaarligen omkring mod det brændende Slot og satte Baaren ned. De rasende Flammer brøde nu ud af alle Vinduer i den mægtige Kjempebygning. De dampende Røgskyer svævede højt op i den øverste Dunstkreds, og de lange Flammetunger fra flere hundrede Vinduer forenede sig i Høiden med det brændende Tags uhyre store Ildmasse, hvis Luer af Kobberklædningen farvedes purpurrøde og smaragdgrønne. Midt i denne frygtelige Ildcolos stod det brændende Taarn – en Flammepyramide i et Flammehav! Man saae det vakle, saae hvorledes det alt mere bøiede sig imod den ene Kant, saae det brændende i lys Lue med frygtelig Bragen at styrte i det brogede, bølgende Ildhav – og en tyk sort Røgstytte, der pludselig med Vælde brød frem fra Dybet og forvandlede den blendende Oplysning til Nattens Mørke, betegnede Stedet, hvor det styrtede hen.”

Den anden Tilskuer var den da 27-aarige medicinske Student og senere baade Lægø og Digter Rasmus Frankenau. Fire Aar efter offentliggjorde han i et Tidsskrift sin Elegi „Christiansborgs Ruiner. Natten efter Branden”, som Samtiden kaldte for „et Mesterstykke i skildrende Poesi” og hvoraf nogle Vers derfor skal anføres:

*Midnatstormen kold og rædsomt hviner,
Ingen venlig Stierne smiler mig;
Brustne Mure, glødende Ruiner,
Skuer Øiet, hvor det vender sig.
Skumle Steenhob! matte svovlblaae Lue!*

*Nøgne Piller, som med Styrtning true!
Siunkne Qvader! siig, hvad Trolddoms Haand
Formed dig til Skræk for Skaldens Aand?*

*Stem, o Sanger, stem din Streng til Jammer!
Dette Gruus var Kongers stolte Hiem,
Disse siunkne Mure – vilde Flammer,
Rædsefulde Kræfter sprengte dem.
Her, hvor nu en Askehob du skuer,
Hvirvled' nys et Ocean af Luer,
Rigets Under, Landets Fødres Huus
Øieblikke skabte om til Gruus.*

*Ødselheds og Stoltheds faldne Minde!
Reist at trodse fierne Seklers Braad,
Gyldne Fløie! kobbertakte Tinde!
Vidner om utrolig Overdaad!
Glimmerfulde Sale! ak om Eder
Efterslægtens Blik forgieves leder,
Snart kun sneehvid Olding med sin Stav
Viser hine Herligheders Grav.*

*Der, hvor under Strengens glade Toner
Folk med Fyrste traad saa tidt i Dands,
Hvor et Firmament af tændte Kroner
Skabte Midnat om til Middags Glands,
ABILDGAARD! hvor Nordens Heltedage
Kaldtes ved din Mesterhaand tilbage,
Der, hvor Guld og glimrende Krystal
Spredte Straaler om sig uden Tal.*

INDLEDNING

*Der man skuer nu et rædsomt Øde,
Mørke Spor af fordums Herlighed,
Halvforbrændte Billedstykker gløde
Under hvert den bange Vandrers Fied.
Hist endnu en eenlig Flamme bæver,
Her en revnet Muur for Vinden svæver,
Fælt i Nattens Taushed hule Skrald
Varsle skiøre Marmorblokkes Fald.*

Under Branden forefaldt eller foregaves at være forefaldet en Episode, som blev omtalt over hele Byen og kort efter foranledigede en lige saa omtalt Retssag. Mandagen den 17. Marts indeholdt Knud Lyne Rahbeks nye Ugeblad „Den danske Tilskuer”, der laa i alle Klubber og læstes i alle Borgerhjem, et Brev, undertegnet af Pseudonymet Simon Sandrue (d. v. s. P. A. Heiberg). Indsenderen havde mellem Tilskuerne til Branden bemærket to Personer, der talte et fremmed Tungemaal og hvoraf især den ene „med et Øieglas i Haanden udmærkede sig ved at viise en Diævels Glæde over Ilden” og ytrede, at „for den Summa, som nu brænder, kunde Danmark have ført Krig med Frankrig i tre Aar”. Desværre – tilføjede Brevskriveren – kom denne „Skurk” hjem med hele Arme og Ben. Man gættede straks paa den engelske Gesandt Mr. David Hayles, hvis Optræden hidtil ikke just havde gjort ham folkeyndet og hvis Ærgrelse over ikke at faa det neutrale Danmark med i Koalition mod Frankrig var velkendt. Hayles selv ærgrede sig ogsaa over Brevet og indstævnedes Rahbek for Hof- og Stadsretten, men opnaaede kun en Ærgrelse til: Modpartens Frifindelse og Folkeyndest allevegne. Det fik ham til en Tid at afbryde den diplomatiske Forbindelse med A. P. Bernstorff og derved ærgre ham.

Slotsbranden paavirkede naturligvis i lang Tid Stemningen baade i Hovedstaden og paa Landet. Overalt var den første Følelse imidlertid Glæde over hele Kongefamiliens Redning. Foreløbig spredtes dens Medlemmer over hele Byen, lejede sig ind paa forskellige Steder eller købte adelige Boliger, der var til Salg. Saaledes kom alle de fire Amalienborg-Palæer fra nu af i kongelig Besiddelse, istandsattes og ombyggedes, medens Harsdorff endnu inden Aarets Udgang tilbyggede den skønne Kolonnade. Ulykken fornyede og forhøjede den loyale Hengivenhed og fremkaldte omgaaende Ønsket om at skaffe et nyt Slot. Allerede Fredagen den 28. Februar indeholdt „Kiøbenhavns Adresse-Contoirs Efterretninger” en Borgers Opfordring til dels ved Brandkassens Midler og dels ved frivillige Gaver at erstatte en Del af Tabet. Kongen underskrev samme Dag en Bekendtgørelse til Aviserne og udtalte heri, at ved denne ulykkelige Ildebrand „have Vi havt et nyt Beviis paa den ubrødelige Troskab og Hengivenhed for Os og Vort Huus, der besjæler og udmerker Vort trofaste Folk”. Han bevidnede derfor samtlige Undersaatter „af alle Stænder og Klasser uden Undtagelse” sin Tak for den „særdeles Nidkierhed, Velvillighed og Hielp”, som de ved denne „uheldige Tildragelse” havde udvist. Samtidig kom en Forordning om en Andagts- og Bededag til Tak for Guds Bistand „i at afværge det større Uhæld og ubodelige Tab, som havde truet Fædrelandet”, hvis – det var vel Meningen med Ordene – Branden ikke havde begrænset sig til Slotsholmen, men bredt sig over Byen ligesom i 1728. Mellem de mange salvesesfulde Taler over den opgivne Tekst mindede en Roskildepræst ikke blot om, at „det mageløse Christiansborg, bygget i 7 Aar, forsvandt paa 7 Timer under den 7de Christian” og „at under den behageligste Dag og under den roligste stille Glæde

setter Kongeslægten sig til Taffels. Dette neppe begyndt, førend Anskrig høres – Sørgescenen begynder... Enhver blev selv Ild og løb for at spørge”, men sluttede sin malende Skildring af Branden med sin Variation af den øjensynlig allerede landskendte Altanbedrift: „den kiekke Matros kan baade udtænke og iværksætte... Med Løve-Mod og Kiempe-Kræfter, med sit Tougenten i Munden eller omkring Livet... klavrer han op, naaer Altanen, hvorfra de Ulykkelige raabte, og... stiger ned med sit frelste Bytte, tvende af Statens Mænd”. I Datidens smaa Aviser fik Slotsbranden under „Nyheder” en Snes Linier, men sporedes i de følgende Uger i Listerne over „Bortkomne Sager”, i Tilbudene om ledige Lejligheder og i Avertissementerne om nysudkomne Klagesange og Smaaskrifter i Anledning af Branden. Den betydelige Pengesum, der indsamledes, blev imidlertid mest anvendt til et Formaal, der var nok saa nærliggende og nyttigt som et nyt Slot: Flaadens Forbedring og Udrustning. Derpaa fulgte den anden store Bybrand 1795, Handelskrisen 1799 og tilsidst de fire skæbnetunge Aar 1801, 1807, 1813 og 1814. Da Rasmus Nyerup i 1800 udgav sin Beskrivelse af København, kunde han derfor skrive: „Kjøbenhavn prunker ikke længer med sit stolte Christiansborg, hvis uhyre Omfang og indvendige Kostbarhed satte enhver Tilskuer i Forundring. Den Bygning, hvis klippefaste Grundvolde og solide Steenmasser syntes at trodse Tidens fortærende Tand, er ikke mere. Den gik op i Røg i færre Timer end den havde kostet Aar at bygge. Der staae de nu, de revnede, af Ildens ubændige Kraft søndersprængte og siden af Vejrligets Paavirkning mere og mere hensmuldrende nøgne Mure, og vente den belejlige Tid og Stund, da de igjen kan vorde istandsatte, og tjene, om ikke som før til Kongeborg, saa dog til anden Stadens og Statens Tarv”. Andetsteds skildrer

SEKS ØJENVIDNER

han, hvorledes mange husvilde Fattigfolk efter næste Aars Bybrand ogsaa tyede til Slotsruinen og indrettede sig midlertidige og nødtørftige Boliger baade i Gemakkerne, Salene og de dybe Vinduesnicher, medens der paa Slotspladsen ud mod Kanalen byggedes et helt Barakkvarter med Butikker, der kaldtes „Frederiks Koloni”. Først 1828 indviedes det andet Christiansborg, der stod i 56 Aar, og 1928 – netop hundrede Aar efter – det tredje, som nu ikke mere er kongelig Residens, men baade Kongens og Folkets Repræsentations- og Regeringsslot.

SEKS
ØJENVIDNER

HANS CHRISTIAN SNEEDORFF

1759–1824

Den baade i Samtiden og Eftertiden berømte Søofficer, som navnlig efter sin Ansættelse ved Søkadetakademiet, hvor han fra 1789 var Næstkommanderende og fra 1797 Chef, tjente sin Stand paa forbilledlig Vis og skabte Traditioner, som prægede Uddannelsen i hele det 19de Aarhundrede. Brevet, der er stilet til hans Slægtning, Kammerherre F. de Thestrup til Mariager Kloster, har tidligere været trykt.

Søe-Cadet-Academiet d. 1. Martz 1794.

NÆST ærbødigst at takke for MHerr Oncles sidste meget ærede Skrivelse, vil ieg ikke undlade at tilmelde hvad ieg kan troe interessant i anledning af den høyst ulykkelige Ildebrand, som i en halv Dag fortærede fra Grunden af eet af de prægtigste Slotte Europa har havt at fremviise.

Nogle have i Førstningen troet, at Ilden var paasadt, men deels er ingen Grund heri at finde, da det Danske Kongehus er det af alle europæiske, som har meest Nationens Kierlighed – denne Mistanke falder man og nu almindelig fra og troer, at Ilden er kommet fra Kakkellovns-Rørene – man har om Morgenen Kl. 8 sporet Røg, men da det blæste, og det var sædvanligt, at med frisk Vind røg det paa visse Steder, saa gjorde man sig ingen Betænkning derover, indtil Kl. 3, da man sporrerede Ild i øverste Messanin – man troede den i Førstningen saa lidet farlig, at Kronprindsen vilde gaae op til Prindsesse Sophie Fride-rike og bede hende være tryk – men Røgen mødte ham saa væl-

dig, at han maatte gaae tilbage – Dronningen maatte over Hals og Hoved bæres ned af sin Kammerherre Blücher og hans Broder hos Arveprindsen – og alle de Kongl. Herskaber kiørte derpaa hen paa Giethuset til General Huth, hvor de paa Kronprindsen nær, som den meeste Tiid var ved Ildebranden, forblev til om Aftenen. Imidlertid fik Holmens Folk tiligemed Søe Officiererne Ordre at bierge hvad der var mueligt – ieg havde den Lykke at bierge Hendes Kongelige Høyhed Kronprindsesse Marias Tøy, hvilket ieg alt lod nedbære til Holmens Chef og endnu samme Aften Kl. 8 selv leverede hende Nøglen til, samt i de naadigste Udtrykke blev betakket saavel af hende som af Hs. Kongelige Høyhed Kronprindsen, der endog tog min Haand og trykkede den i sin. – Han viiste ellers her som sædvanlig sin Siæls Styrke, sagde til mig: il faut dire ici comme Dumourier ecrivit à Miranda: Courage mon ami. – Lovise Auguste spurgte mig, om ieg troede Ilden var paasadt, hvortil ieg svarte hende: Deres Kongelige Høyhed, allesteder uden i Danmark.

Falkeneer Mesteren, Kamerherre Bosc de La Calmette kom paa samme Tiid kiørende Chapeau bas paa Slotspladsen, steeg ud og sagde til en Hoben af Flaadens Tømmermænd der stod: Min Gud, skulde det dog ikke være mueligt at redde det prægtige Slot – een af dem svarede: naar alle vare saadanne Narre som Du og kom her med saadan Tingest under Armen, brændte min Salighed heele Kiøbenhavn af – han steeg ind i Vognen igien og kiørte bort.

Capt. Ahrenfeldt i vores Etat gik hen at bierge Kongens Sølv Service. Sølv Poppen torde ikke, sagde han, uden Ordre – Ahrenfeldt forestilte ham, at Flammen vilde snart fortære det – Sølv Poppen udbad sig da hans Navn, og skrev det i sin Betuttelse op paa Døren – Ahrenfeldt biergede med sine Matroser

Sølvtoyet, men hans Navn brændte med Døren, saa at dersom den gode Sølv Pop ingen anden Sikkerhed havde havt – havde det seet galt ud med ham og Kongens Sølv.

Min Svigerfader med et par andre Officierer biergede Zahl- og Skatkamer Cassen – de bleve netop færdige, som Gulvet brændte tæt ved dem. – Pengene bleve henbragte paa Banquen.

Capt. Eberlin blev ved at bierge i Prinds Fridrichs Gemakker saaledes indsluttet af Ilden, at han maatte binde et Damaskes Gardin om en Vindues Post og fiire sig ud af samme, men da samme ikke rækkede langt nok, maatte han slippe og faldt ned paa den Balcon over den store Port, som vender ud til Slotspladsen, hvor han forstødte Hoved, Haand og Hofte, saaledes at en anden Søe Officier, som sendte bud til Holmen efter Stiger for at faae ham ned, med Nød og Neppe kunde faae ham redet – han er dog siden uden Fare.

Adskillige Mennesker ere for Resten kommet til Skade. Informatoren hos Pr. Fridrichs Søn, Pr. Christian, ved Navn Rønne har brækket sin Arm ved det han og maatte springe ned for at redde sig. 2de af Dronningens Kammerjomfruer have ligeledes maattet giøre et høyt Spring, men ere komne lykkelig derfra.

9 Staldkarle ere faldne ned i Ilden og opbrændte – og man savner 50 af Holmens Folk – Disse sidste have som sædvanlig vovet utroeligt ved denne Ildebrand – Kronprindsen har ogsaa i Søe Etatens Paroler ladet udstæde en besynderlig Taksigelse til saavel Officierer som Gemeene.

Af Aviserne vil min Hr. Oncle see, hvor de Kongl. Herskaber nu opholde sig, herved er alleene at anmærke, at Hendes Kongl. Høyhed Prindsesse Lovise Auguste tilligemed Gemahl den første Nat laae hos Overjægermester Grev Rantzau som boer tæt

ved General Huth. Dronningen tager i Overmorgen til Fredensborg og Arveprindsen med det første til Sorgenfrie – man taler om, at Kongen skal flytte ind i de Værelser over Staldene ved Hoftheateret.

Der trækkes nu et Plankeværk om heele det brændte Slot, hvis Mure staae aldeeles opreyste og ubeskadigede, blot er beklædningen af Sandsteen hist og her afsprungen. Det vil nu komme an paa, om man vil bygge det op for en Deel igien, eller hvad man har i Sinde. Kronprindsen sagde Dagen efter til een af mine Venner: Vi har mistet et prægtigt Slot, men nu skal Folket ogsaa see, at Kongen kan hielpe sig uden Slot... [Her er noget om Udrustningen af Flaaden og Brevskriverens Helbred udeladt].

Jeg anbefaler mig, min Kone og mine Børn paa det beste i M^Hr Oncles gode Bevaagenhed og har den Ære at underskrive mig min Høystærede Hr. Oncles

underdanige Tiener

H. C. SNEEDORFF.

VALENTIN GREVE KNUDSEN

Om ham vides kun, at han var Skriverkarl og fra 1770 Fuldmægtig hos Forstsekretær Laurop paa Jægersborg. Begge Brevene har tidligere været trykt ligesom et Brev til Søsteren i Norge om Struensees og Brandts Henrettelse i 1772.

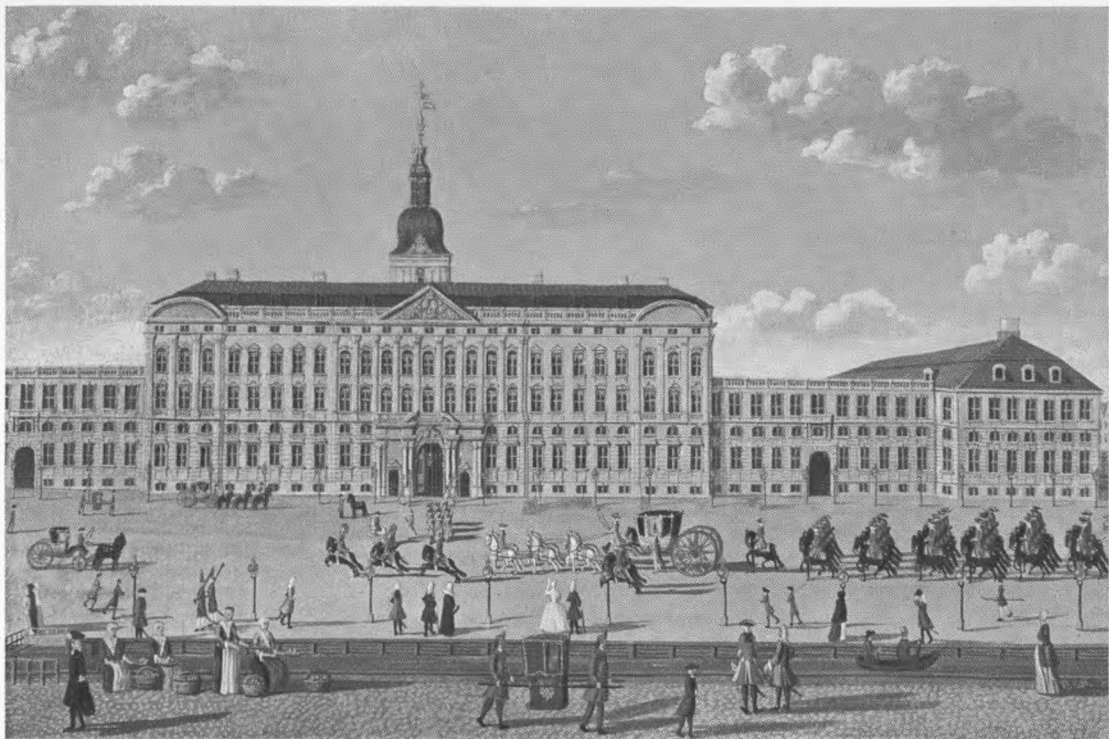
Kjøbenhavn den 1ste Martii 1794

Hjertelskte Allerbeste Søster!

ALDRIG havde jeg troet at skulle faa Aarsag til at melde dig saa bedrøvelige og ulykkelige Ting som i Dag: Christiansborg, det stolte og mageløse Christiansborg Slot er – ikke mere! Mange Millioner ere blevne et Rov for Ildens fortærende Lue. I Onsdags Eftermiddag den 26de Febr. Kl. 3 kvarter paa 4re begyndte det at klemte 3 Slag som er Tegn til Skorstens Ild, man sagde strax det var paa Slottet, altsaa brød ingen sig meget derom; dog erfarede man snart at der var Ild i Prinds Christians (Arveprinds Friedrichs Søns) Værelser, jeg gik ogsaa derhen og stod paa Ridebanen, saae Røgen slaae stærk ud af Vinduerne i den Etage over Ridder Sahlen og i Mezaninen oven over, men som Røgen mindskede forneden og slog næsten alene ud af 2den Mezanie (!) Vinduer; [da] de desuden havde faaet Slangerne af 4re Sprøiter op til sig, troede jeg, at Brandmajor Boye Iunge allerede var Mester over Ilden, derfor gik jeg bort, saasom det just havde begyndt at fryse temmelig og det blæste stærk af Syd-Ost; ieg gik hiem; saasart jeg var kommen ind af Døren slog

Trommen, og strax derpaa blev slagen General-Marsch af 12, 18 og 24 Trommer med Piiber langs af alle Gader, da fik man at viide, at Brandmajoren Kl. 5 $\frac{1}{2}$ slet havde overgivet Ilden. Livvagts Soldater, Musqueterer, Matroser, Staldfolk og andre bleve kaldte op paa Loftet for at slæbe bort, men det var umueligt, Loftet var næsten overalt tilproppet med mange hundrede Tylter Stellage bræder, Stellage bokke, mangfoldige tykke Fyrre og Eege Planker, samt uhyre Bunker af Høvel og Hugge Spaaner, som vare der opdyngede, tilmed gjorde Røgen ald Redning deroppe forgjæves, saa at de som kunde finde Udgangene løbe need igien, men de som vare komne altfor langt derfra bleve kvalte af Røgen og indebrændte.

Klokken halv Syv slog Ilden mange Stæder ud af Taget needad den Fløy som vender til Proviant Gaarden. Paa Hjørnet af samme Fløy ud til Riide Banen, nemlig deroven over, hvor Ilden var kommen fra, brændte Taget i fuld Flamme og nærmede sig hen til Taarnet, Klokken 8te begyndte Lugerne paa Taarnet at brænde. Klokken 9 sank Klokkerne og sloge need i Ridder Sahlen, hvorved den med et kom i lys Lue. Kl. 9 $\frac{1}{4}$ faldt Taarnet gandske sædelig need. Da var ingen meere Redning, og nu begyndte Ilden i Tagene og i de øverste Mezanie-Værelser ud til Ridebanen, til Proviantgaarden og til Slotspladsen, tilsidst kom Ilden i den Fløy ud til Kirken og Kl: henimod 11 stoed den heele Qvadrat i lys Lue for oven og brændte alt meere og mere needad. Da Klokken var over 12 begyndte Kirken at brænde og Kl: 4 om Morgenen laa heele Slottet, Kirken, den Bygning hvor Vogn Remisserne ere under og Garder Stalden med, aldtting er brændt, hvad brænde kunde lige ned til de Gevælfte Kjeldere, dog ere endogsaa Gevælfterne paa nogle Stæder slagne igiennem af de svære Laster der faldt derpaa. Begge Stald Fløyene, hvor

Christiansborgs Østfløj mod Slotspladsen. Gouache paa Rosenborg, malet i 1740'erne af Johan Jacob Bruun og her for første Gang i Farvetryk for bedre end Kobberstik at give et Indtryk af det lyse, sandstensgule Slot. Yderst th. Løngangen over til Slotskirken, der er i samme Stil.

Buegangene ere under og Riide-Huuset ere blevne staaende og ere aldeles ubeskadigede.

Den største Lykke var, at Canzellie Bygningen, Proviant Gaarden og Arsenalet bleve staaende; thi havde Ilden kommet i Arsenalet og til de der liggende mange Millioner fyldte Patroner, Bomber med viidere, da var baade Christianshavn og den største Deel af Kiøbenhavn bleven forvandlet til en Steenhøb og mange Tuusind Mennisker derunder begravet. Stormen varede ved den hele Nat og Luften var fuld med gloende Kull, som faldt paa Gaderne, Huusene og Tagene, tykkere og større end den allerstørste Flokke Sne i den Strækning fra Slottet af, liige over Wartow og ned forbie Studii Stræde langt udenfor Voldene ud paa Marken, og dog var Gud saa Naadig at der kuns kom Ild et Stæd paa Vester Gade i een Tag Rende, som strax blev slukket.

Man veed at i i ve af de kongl: Stald Folk, 6 Liv Vagts Soldater, een voxen Sadelmager Dreng, den gifte Material Forvalter Norup, samt nogle af de saakaldte Trappe Tøser ere blevne i Ilden, foruden nogle flere Nysgjærrige, som man ikke endnu veed eller nogensinde faar at viide. Imidlertiid at det brændte, forsømte man ikke at rædde alt hvad der ræddes kunde, Soldater og Matrosser under Vagt bare alt hvad mueligt var need i Holmens Kirke og paa Admiralitetet, de have endog ræddet de kostbareste Tappeter af Væggene, 2de Borgere, hvis Navne ere optegnede i Admiralitetet, kom op i den store Spise Sahl ud til Slots Pladsen, og da de fandt den leedig undtagen et stort kostbart Uhr med mange Zirater og Postamenter af støbt Sølv formaaede de 6 Matroser at vove deres Liv med og ved deres Hjelp fik de Uhret ubeskadiget løs og bragte det heelt og holdent op paa Admiralitetet, undtagen Lodderne, som vare

saa tunge at ikke 2 Mand kunde bære et af dem. Kort sagt Kron-Prindsen har næsten faaet alt sit bierget, og Kongen ligesaa; Men Prinds Fridrich har næsten mistet alt og Dronningen ligesaa. Den gl: Ærlige General Huth tog Kongen hjem med sig i sin Vogn og der sov Kongen den Nat hos Huth tilligemed KronPrindsen og hans Gemahl, disse flyttede om Formiddagen derpaa ud til Grev Bernstorff, hvor de logere endnu, Kron-Prindsesse Lovisa Augusta med hendes Gemahl sov den Nat hos Grev Ranzow, min Greve, de logerer hos Grev Schimmelmann, Dronningen med Prinds Fridrich og Hands Familie flyttede strax til Rosenborg hvor de ere endnu.

Aarsagen til ald denne Ulykke er Vedkommendes forbandede Licitationer; hvo som troer, at een Mand kan gjøre det samme Arbejde for 98 Rd^r og ligesaa godt, som een anden Mand der i ald sin Tid har faaet 500 Rd^r derfor Aarlig, det er et Fæhoved, saaledes troer Valentin og jeg, Tydsken siiger: Kupfern Geldt, Kupfern Seel Messe. Ilden kom fra een Kakkelovn i Prinds Christians Gemak, fra hvilken Kakkelovn der gik et Røer 30 Alen langt, som var leedet igien[nem] Alcover, Bræde Skillerumme etc: Røeret har lagt an allevegne paa ... Tr-e, dog herom nok – imidlertid bildte nogle æpυæknættelν (se Opl.) Mennsker Kronprindsen ind, at Ilden var paasadt, hvilket blev troet og strax i Øieblikket gik een Staffette til Jægersborg og en til Hirschholm for at hendte de der liggende 2de Husar Escadroner som kom jagende til Byen i fuld Galop, men bleve dog udenfor, imidlertid skeete intet Opløb og man kunde tydelig nok see paa hver Mands Øyne at ingen tænkte paa Oprør, men hver Mand stoed bekymret, elændig og bedrøvet, ja de fleste som Loths Hustru. I dette Øieblik Kl: 4 ombæres og afleveres een meget smigrende Kongl: Taksiigelse i alle Huuse, hvori Kongen takker Sit troe-

faste Folk for det nye Beviis paa den ubrødelige Troeskab og Hengivenhed for Kongen og Hans Huus med viidere ved denne ulykkelige Ildebrand. Taarene nøde mig til at holde op. Til Giengield for denne min Umage, som har kostet mig mange Taare maae Du endelig med første Post lade Din kierlige Mand melde mig, hvor min Kiære og bedste Søn er, om han er seylet, hvad Skibet hedder og hvad Kapitainens Navn er, samt hvor de skal gaae hen. ieg takker Dig og Din Mand hjertelig for alt imod ham beviiste Gode. Er min Søn endnu hos Dig eller der i Nærheden, da hils ham fra os alle, vi ere alle friske og vel, Styrmand Øvergaard med. Hils din Kiære Mand og Børn. ieg er din hulde Broder

VALENTIN

[Et privat „P.S.” ogsaa her udeladt].

P. M.

SAA SØRGELIG en Nyhed troede jeg aldrig at skulde komme til at melde Dem, at det stolte Christiansborg Slot blev i Onsdags Eftermiddag i nogle faae Timer lagt i Aske, saa at der af denne Coloss ei er bleven meere reddet end de lave Staldbygninger og Ridehuset. – Forresten staaer Intet uden de nøgne Muure, som ligne Ruinerne af nogle romerske Bygninger. – Ilden begyndte fra Prints Christians Værelser strax ved Ridder-Salen, hvorfra den gik igiennem den øverste Messanin-Etage, og da den kom til Sparre-Værket, løb den heel om i Taget, saa det ei var muligt at redde noget, og det er næsten utroeligt med hvilken Hastighed alting var ompændt af Luen, saa at Prints Friderich skal ikke have faaet noget ræddet, og mange Mennesker ere qvalte af Røg og Luen; Informator Rønne maatte springe ud af et Vindue og brækkede en Arm og Been – en synderlig Lykke

var det, at Vinden bar fra Tøyhuuset og Proviant-Gaarden, saa at disse bleve skaanede, da det ellers vilde seet galt ud for hele Byen. Man fik Ilden endelig standset i den liden Bygningen, som gik fra Slottet til Cancelliet; thi ellers var de gaaede med. Man havde der allerede næsten udfløttet Alt, saa der vistnok maa være skeet nogen Confusion imellem Sagerne, uagtet man alleene nedbar dem i de brandfrie Archiver – dog Intet var brandfrie, thi Kongens Vienkielder troede man og at være det, men den gik med i Torsdags Morges.

Af den Kongelige Familie veed man ikke nogen er kommen til Skade – Kongen og Kron-Printsen er kommen hen paa Bernstorfs Palais, Dronningen paa Rosenborg Slot – Printsen af Augustenborg med sin Gemalinde hos Grev Schimmelman – Høyeste Rets Archiv skal være gandske brændt – nogle faae Voterings-Protocoller undtagen, men ingen kunde bære sig dummere ad med at redde noget end Justitzraad Kønemann, som lod alting bære ud af Contoiret og ind paa Høyesterets-Salen, som var næste Værelse derved – Arveprindsen skal dog have faaet noget Sølvtoi reddet, men Enkedronningen ikke det mindste, uag[t]et hendes Værelser vare længst fra Ilden; men man har været saa sikker og aldrig troet, at nogen Ild kunde tage saaledes afsted, men man har ei betænkt den store Feil ved Bygningen, at der ingenstæds var nogen Muur opført til Taget, som i Sparreværket kunde standse Ilden, og denne kunde ingen Luft faae igiennem Kobbertaget, derfor skal den efter længe at have brændt imellem Gulv og Loft af øverste Etage, i en Aabning, som var i den Bygning hvor Høieste Ret holdes, hvor der skulde været en Marmor-Trappe, som endnu ei var bygget, være faret fra øverste Messanin lige need i Kielderen og der begyndt at brænde.

Kongen skal i Gaar have kjøbt det Moltkeske Palais paa Amalienborg, hvor han med Kronprindsen vil boe for det første; Lovise Augusta med sin Gemahl skal boe paa Palaiet bag Slottet, Arve-Printsen med sin Familie er idag taget til Sorgenfrey og Dronningen reyser i Morgen til Fredensborg.

Hvad Beslutning man tager med rudera af Chborg, veed man endnu ei, men Kronprindsen skal have forsikret mange, at saadan en Coloss skulde der ei meere blive.

NIELS IVERSEN SCHOW

1754-1830

Bekendt Filolog og Arkæolog, som efter en aarelang Udenlandsrejse 1792 blev Leder af den 6-aarige Prins Christian Frederiks (Christian d. VIII's) Opdragelse og derefter 1803 Professor ved Universitetet og 1815 ved Kunstakademiet.

Han var iøvrigt faa Dage forinden blevet gift. Branden tilintetgjorde baade alle hans Manuskripter og hele den Naturaliesamling, som den lille Prins var begyndt at anlægge. Brevet er unægtelig et paalideligt Øjenvidnes Beretning om selve Begyndelsen til Branden.

Sorgenfrie, den 7. Apr. 1794.

EFTERRETNINGEN om Ildebrandens Begyndelse paa Christiansborg, som ieg kan meddeele Dem, Hr. Sekretær, er kortelig denne:

Om Morgenen den 26. febr. sporede H. K. H. Arveprindsen, som efter daglig Sædvane besøgte sin Søn, en usædvanlig Varme i Sovegemakket; man troede at der var lagt for meget i Kakkellovnen, hvilket befandtes ganske anderledes, da der kun laa tvende Stykker Brænde, og Røret neppe var lunken; man fornam hverken Røg eller Lugt. Kl. 2 om Eftermiddagen var Varmen merkelig forøget uden at Kakkellovnen i mindste Maade var Aarsag dertil, thi efter Laqvaiens Forsikring var Kakkellovnen ikke den hele Formiddag bleven rørt. Til ald Ulykke merkede man ingen Lugt af Brand. Kl. 3 ½ just da ieg gik tilbage med Prindsen fra Bordet, kom Laqvai Jakobsen os imøde med

den Efterretning, at Prindsens Gemakker vare fulde af Røg, og at der maatte være Ildløs; ieg lod Prindsen blive hos sine Søstre og løb over med Laqvaien. Prindsens Sovegemak og mit Værelse, som stødte nærmest dertil henad Riddersalen, vare allerede saa fulde af Røg, at man ikke kunde opholde sig i dem, hvorpaa Laqvaien aabnede Vinduet; men strax ved denne Aabning brød den klare Lue ud over Kakelovnen. Der blev strax giort Larm, men Brandanstalterne vare meget slette; deels manglede Vand, deels var og Sprøiten, som længe tøvede, i ubrugbar Tilstand; man var næsten en Time uvirksom blot formedelst Brandredskabernes slette Beskaffenhed.

Neppe gaves Værelser paa Christiansborg, hvor mere Orden herskede, end i Prindsens; neppe nogensteds har man været forsigtigere med Ild og Lys, end hos Prindsen; for Prindsens Sundheds Skyld bleve Værelserne altid med Forsigtighed og Maadelighed varmede. Rygtet, at Prindsen tvende Nætter tilforn ikke skal have kundet sove formedelst Varmen, er urigtigt, da han saavel den sidste Nat, som de næst foregaaende, har sovet roeligt og vel.

Ærbødigst

SCHOW.

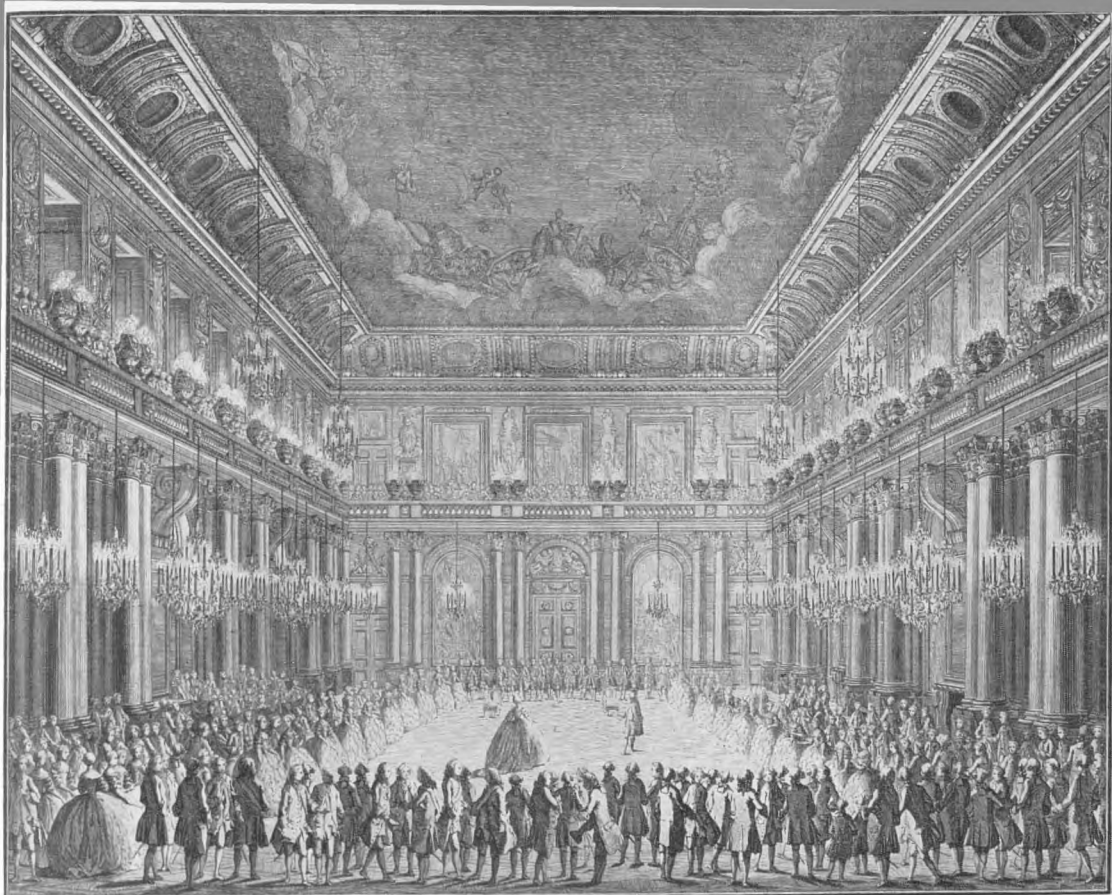
POUL EDVARD RASMUSSEN

1776—1860

Bondesøn fra Farum, tidligt faderløs, velbegavet og derfor optaget i Digteren og Skolemanden Edvard Storms Hjem og sat i Efterslægtsselskabets Skole. En paabegyndt juridisk Løbebane som Auditor i Marinen og Assessor i Politiretten blev brat afbrudt med Afsked paa Ventepenge, fordi Dommergerningen hverken passede for hans Natur eller hans Evner. Resten af Livet tilbragte han derpaa i fattige Kaar og uden fast Sysselsættelse, dels hos en Søster i Knardrup og dels i sin Fødeby. Under det første Ophold komponerede han til Præsten Laurids Koks Tekst fra det 17de Aarhundrede den Melodi, som siden gjorde hans Navn uforglemmeligt: „Danmark, dejligst Vang og Vænge“.

Mellem hans efterladte Optegnelser, som længe opbevaredes i Farum, men nu vil blive skænket til Det kgl. Bibliotek, fandt jeg tilfældigvis ogsaa et Folioblad om Slotsbranden, som han saa i sit sidste Skoleaar.

ONSDAGEN DEN 26. FEBRUAR blev hele Christiansborg Slot lagt i Aske ved en sørgelig Ildebrand. Man vil sige at Ilden opkom af Kakkellovnstrørens slette Tilstand og denne igjen af Sparsomhed, da man i stædenfor aarlig at betale en Smed og Blikkenslager 600 Rdl. for deres Vedligeholdelse havde ved Licitation overladt samme til en anden Mand for 90 Rdl. aarligen. Ilden yttrede sig først i den Facade til Ridebanen ned imod Hiørnet til Hoftheatret omkring ved Prinds Frideriks Værelser og havde allerede temmeligen grebet om sig, da Byens Klokker fik Befal-

Riddersalen i Midten af Vestfløjen og gennem tre Etager var Slottets største Festrøm, færdigt 1766 og her for første Gang anvendt til Ballet s. A. 10. Nov. efter Christian VII's og Caroline Mathildes Formæling 8. Nov. s. A. Salen var da oplyst med 52 brændende Vaser og 36 Lysekroner. Plafondmaleri: „Danmark og Norge“ af den svenske Maler Johan Edvard Mandelberg. Galleriet var tilsidst nu og da tilgængeligt for Tilskuere. Stik af Johs. Gotfred Bradt (1768) efter Forlæg af Nicolas-Henri Jardin (K. B.).

ling til at klemte, hvilket i St. Nikolai Taarn begyndte omtrent Kl. 4 om Eftermiddagen; [blev ringet] langsomt og kun 3 Slag ad Gangen. Da jeg noget efter kom op til Slottet, røg det [meget] stærk[t] ud ad det 7de og 8de Vindue fra Hjørnet i Etagen under den øverste Mezzanin. Paa Ridebanen var allerede mangfoldige Sluffer og Sprøyter og Brandfanen vayedede. Imellem Kl. 6-7 havde den hæftige Vind som omtrent Østen fyldt den nordre Deel af Slottet og Buegangene med Røg. Mørket gav nu Ilden Syn. Den flammede stærkt ud af de antændte Værelser og ovenfor af Mezzaninens Vinduer. Mellem 8-9 stod den hele Facade i Brand. Ilden oplyste hele gl. Strand og man ventede hver Tiime, at Slotstaarnet skulde styrte ned, hvilket og noget derefter skede med en stor Allarm. Kl. 10 stode bægge Siderne af Slottet ud til Kirken og Konstammeret i lys Lue og Flammerne regjerede allerede i den øverste Mezzanin af Facaden til Slotspladsen. At tænke at slukke var nu forgjæves. Efterhaanden faldt Ilden ned fra en Etage til en anden og inden Kl. 11 havde den naaet underste Mezzanin paa den nordre Side af Slotsporten. Paa [søndre Side] imod Vinden gik det noget langsommere men ey tvivlsommere. Alt Haab om Redning var nu ude og Slottet forloret. Sprøyterne og Brand-Redskaberne vendte sig da til Mellembygningen for at frelse Cancelliebygningen, som ellers vilde blive lagt i Aske tilligemed Proviantgaarden, Konstammeret, Bibliotheket og Tøyhuset. Det lykkedes dem at holde Ilden fra disse Stæder; men Mellembygningen selv gik for det meste i Løbet. Dog var Ildens Voldsomhed større paa den nordre Side. Fra Slottet angreb den Mellembygningen og fra den i en Hast Slotskirken, som gik op i en stor Flamme. Jeg stod lige overfor Slottet paa den anden Side af Stranden og var Vidne til det hele bedrøvelige Optrin. Af Slottet stod en høy blussende Lue og en

tyk Røg, som drev med Vinden norden over Byen. En Deel af Kaabberet paa Taget smeltede, det øvrige hang og flagrede omkring Skorstenene. Bjelkerne styrtede ned med Bragen og Kl. mod 1 faldt Kirketaget sammen med stort Bulder. Slotsvinduerne sprang for Ilden og faldt klingrende ned paa Pladsen tilligemed gloende Vinduesposter og Brande. Ilden foer ned fra Etage til anden, sprængte nogle Gemakker som om de var fyldt med Krud, rasede mod alt, sparede intet, og Heden var saa stor, at den opvarmede hele gl. Strand og alle de omkringliggende Huse. Kl. 1, da jeg gik hjem, hvinede Ilden igjennem Murene paa alle Etager og var ikke langt fra Grunden. Den brændte hele Natten. Fra Slotskirken greb den om sig i de tilhængende Bygninger langs hen med Stranden, og næste Dag Kl. 9 var den ved Enden af den ene Garderstald, som ogsaa blev den sidste Deel, som den fortærede.

Onsdag Aften mod Kl. 7 forlod den Kongelige Familie Slottet og maatte tage Nattequarteer omkring i Byen. Hans Mayest. Kongen, Kronprindsen og Maria fordreve Natten hos General Huth paa Gjethuset, men kom siden til videre ud hos Bernstorff. Lovisa Augusta tillige med sin Gemahl Prindsen af Augustenborg fik Herberge hos Schimmelmann og Dronningen samt Arveprindsen med Gemahl og Børn leyrede sig paa Slottet Rosenborg. Man tillægger Dronningen da hun kjørte fra Slottet de simple og sande Ord: „Her kommer jeg visseligen aldrig mere.“ Kronprindsen skal i Begyndelsen være blevet hæftigen bevæget over dette ligesaa uventede som sørgelige Tilfælde, men han fik snart igjen sin sædvanlige Rolighed. Han viste sig siden hele Aftenen ved Ildebranden og skal igjentagne Gange have sagt: „Kongen af Dannemark vil sandelig herefter komme til at nøyes med en simplere Boelig.“ Kongens Haandbibliothek blev lagt i

Aske. Kronprindsen og hans Gemahlinde fik næsten alt deres Boeskab og Kostbarheder i Behold. Prindsen af Augustenborgs Tjenere lode, for at redde deres Herres Sager, deres Eyendom i Stikken, men hvor trængende Arveprindsen blev, kan sluttes deraf, at Sophie næste Dag maatte laane Skjorter til hendes Børn. Alt hans Gods gik op i Røg undtagen to Skabe med en Deel Kostbarheder, Obligationer etc. hvilke General Adjutant Kirchhoff med 24 Matroser frelste, og som nu udgjøre hans hele Eyendom. Det Kongelige Sølvtaffel blev bevaret og kjørt Hulter til Bulder til Rosenborg. Hvad øvrigt Gods, som i en Hast kunde pakkes sammen og bortføres, blev sat til Bevaring i de nærliggende Huse. Saaledes blev en stor Deel pakket ind i Holmens Kirke, noget i Admiralitetet, lidt hos Bogtrykker Schulz i Høybroestrædet og paa flere Stæder. En stor Mængde blev ogsaa bortstjaalet. Man traf f. Ex en Mand, som bød to Stole til Fals for 9 Sk., hvorfor han og blev arresteret, og saaledes gik det en 20-30 Andre. Ilden fortærede ogsaa Vandals Bibliothek, som han havde overladt Scavenius mod en aarlig Afgift, saalænge han levede. Samme Ende fik Justitscontoret, hvis Sager til stort Tab gik forloren. Chefen, Justits-Raad Köne-mann, var der tillige med saameget Mandskab han ønskede. Voterings Protocollerne 3-4. og fine Regnskabsbøger bleve bragte in salvo til Rentekammeret, det øvrige derimod og alle Høyeste-Rets Dommene for dette Aarhundrede lod han pakke i Sække og, at det kunde være uden al Fare, sætte ind paa Høyeste Rets Salen, hvor det tvertimod hans uforgribelige Mening kort efter til et meget stort Tab blev fortæret med alt det andet. Høyeste Ret skal efter Sigende indtil videre holdes i Riddersalen paa Rosenborg. Af Zahlkammerets Sager gik intet forloren. Paa Cancelliet og Rentekammeret, hvor man ogsaa mestrede Ilden,

blev fortræffeligen sørget for Alle Tings Sikkerhed. Efter Reventlows og Schimmelmanns Ordre bleve ethvert Kontoirs Sager pakkede i Sække og bragte ind i Archivet og alle Betjenterne, baade høye og lave vare hele Natten igjennem i fuldt Arbejde. I Tøymuset blev, sagde man, Alt saaledes ordnet, at man i Nøds Tilfælde strax kunde kaste det i Vandet.

Ved denne Ildebrand omkom paa Slottet mangfoldige Mennesker, thi Røgen, som i en Hast opfyldte alle Gangene, gjorde det umueligt for dem at finde ned. Den tvang Kronprindsens Livtjener Weinschenk, for at redde sin egen Person, til at forlade alt sit Gods som allerede var indpakket og sat ud paa Gangene. Den samme Røg vilde og have ombragt C. Colbiørnsen, som formedelst den ikke kunde finde Trappen, hvis han ey havde truffet Kammerjomfrue Harboe, som frelste ham tillige med sig selv ned ad en Bagtrappe. De store Trapper vare saa fulde med qualte Mennesker, at Politimester Flint ligesom rullede ned ad dem over lutter døde Kroppe. Skuespiller Knudsen fik Ord for at have frelst adskillige Menneskers Liv; thi da han er opfødt paa Slottet, er han nøye bekjendt overalt. En Tømmermand med 30 Undergivne siges at være sjunken med Gulvet, hvorpaa de vare, ned i den underværende Ild, og man savner 11 Staldkarle tilligemed en Tjeners Kone og Børn, foruden utallige andre, som man nok desværre herefter vil spørge. Søe-Kapitain Eberlin, Kræmmer Hundevadt, Informator for Prinds Friderik Rønne og endeel Matroser maatte for ey at blive indebrændt springe ned paa Altanen over Porten ud til Slotspladsen. Matroserne kom uskadte, Kaptainen ligesaa, men Rønne forvreed sin Fod og Hundevadt brækkede sit ene Laar. Fra Altanen kom de ved Hjælp af et Toug, som man kastede til dem, ned paa Pladsen allesammen undtagen Hundevadt, som laae

halvdød og skulde maaskee have været uden Redning, hvis ikke en Matros havde forbarmet sig over ham. Samme Matros klatrede op ad Touget, kastede den qvæstede Mand paa sine Skuldre, og idet han holdt ham med den ene Haand, lod han sig lykkeligen ned med den anden og havde saaledes den Glæde at have reddet Hundevadt fra at blive uundgaaeligt Offer for Flammerne. Overalt skulle især Matroserne ved denne Leylighed have viist megen Iver og Uegennytte.

Den 1ste Marz udkom en Placat, hvori Kongen takkede alle hans kjære og troe Undersaatter uden nogen Undtagelse for den bestandige Nidkjerhed og Kjærlighed for hans Huus, som de ved denne sørgelige Begivenhed havde givet ham nye og kjendelige Prøver paa.

NICOLAI CHRISTIAN NORUP

ca. 1770-1856

Om dette Øjenvidne bemærker den berømte Museumsmand og Arkæolog Christian Jürgensen Thomsen i en Tilskrift foran :

„Dette Manuscript er efter min Begjering forfattet af den eneste dalevende, som havde i en Ynglinge- og Barne-Alder oplevet denne Brand og kjendt det Indre af Slottet; omendskjøndt Forfatteren ikke ansaas for meget begavet, havde han den store Fordel at være Øjenvidne og nøje at have kjendt Slottet; hans Fader var Materialforvalter Norup, hans Onkel brændte paa Dronningens Trappe ved et Forsøg paa at redde det Reisechatouille for Hertugen af Augustenborg, som indeholdt vigtige Papirer og som han lovede 1000 Rd. for at skaffe reddet; Onklen var aldeles fortæret, man fandt allene hans halv smeltede Sølv-Lommeuhr, som Brodersønnen viste mig.”

Udenpaa Omslaget har Thomsen endvidere tilføjet: „Et ej uvigtigt Manuscript”. Det har før været trykt, men paa et næsten ubemærket Sted, og optrykkes da som Parallel til den sjette og sidste Skildring. Ovenover staar : „Gribe Hesten i Halen for at standse den”.

OMTRENT i Aarene 1788 à 1789 aabnedes de mundtlige Licitationer til endmeere Besparelse ved det Kongl. Rentekammer i de af Hofbygmester, Justitsraad Harsdorff indgivne rabatterede Overslag over de i Aarets Løb forventende, foretagne Bygningsreparationer og senere over samme indgivne Regninger for Christiansborg Slots og dets Bygningers Reparation. Blandt flere Poster blev et raadent Plankeværk, Overslaget cirka 100rd at opføre, medliciteret, at udføres uden Betaling og tillige at

give nogle Rigsdaler til de Fattige. En Glarmester Arbeidet paa Livstid liciteret, hvert Aar i anførte Bygninger alle istykkerlagne og i raadne Rammer itublæste Ruder efter Budsendelse strax at indsætte for omtrent under det Halve af forudgaaende aarlig stykkeviis accorderede og attesterede Regningers Beløb, herunder indbefattet 1 à 2 Gange alle Vinduer pudsede, og i samme Betaling indsætte nye Ruder i alt muligt beordret nyt Snedkerarbeide, som senere i Aarets Løb maatte forlanges! I Aaret 1793 blev liciteret (af de ældre Haandværkere bleve Licitationerne benævnte „bedste Beskub”) Plattenslager-Ovnrørs Renovation og Udbrænding 2 Gange maanedlig i Vintertiden. De trængende sodede Rør, der vare i Gulvene nedlagte, at henbringe og udbrænde paa de i Gangene værende Stryg-Caminer, igjen opsætte saa og i Gulvene nedlægge, alt Livstid for 100rd aarlig. Efter Erindring neppe $\frac{1}{5}$ Deel af foregaaende Aars Regning accorderet stykkeviis betalt, udført ved Plattenslager Jensen hver 14de Nat ved hans 6 à 8 nøie bekendte Folk. Dette Arbeide blev ved mundtlig Licitation tilslaget Kleinsmed Lind.

Kjelder-Etagen havde Værelser Nr.	51
Dame-Etagen	Nr. 50
Mezzaninen	Nr. 60
Kongens Etage	Litra 47
Kronprindsens	58
Øverste Mezzanin	70
	336

Gange og Trapper havde ikke Nr. eller Litra. Kan antages 300 Ovne med Ovnene i Nebenbygningerne, tilsammen circa 400 at reengjøre hver 14 Dag og udbrænde efter Nødvendighed. I Conditionerne anført: „hvad af een Mand kunde udføres, der-

til maatte Vedkommende ikke forlange flere". Jensen henvendte sig til høieste Autoritet, besværende sig over uden nogen Klage at miste dette i mange Aar havde Arbeide, og forestillede tillige det Farlige i at overlade Slottet og dets Bygninger til aldeles fremmede Folk. Han modtog til Svar: „Naar han for nævnte Licitationssum vilde overtage bemeldte Arbeide, skulde det overlades ham". Herpaa kunde han ikke indlade sig, thi af Regningens Beløb skulde Folkeløn, Skatter, Communeafgifter udredes. I Januar 1794 henvendte han sig atter til høieste Autoritet: „at han for sin Samvittigheds Skyld 2 Gange uden Betaling i Smed Linds og hans Svends Overværelse havde udført nævnte Arbeide", hvilket med Bifald af høie Vedkommende modtoges.

I Aarene 1791 og 1792 modtog Bygnings- og Materialforvalter C. T. Norup Rentekammer-Ordre at modtage fra Generalkrigscommissair Tømmerhandler Aagesen og oplægge paa Residentsslottet Christiansborgs Loft aarlig for 6000rd Fyrre- og Ege-Materialier til Tørring. Forinden til hver Demention(!) afsnøret behørig Plads, der forevistes Hr. Kammerpræsidenten, tillige forestilledes høisamme: „at i Aarene 1775-1777 var opkommen Ild i Strygkaminen i øverste Mezzaninetage; Loftet blev gjennebrændt, 6 Bjelker kulbrændte, men ved de localkjendte Embedsmænd og tilkaldte Brandautoriteter lykkelig dæmpet." Dette blev ogsaa forestillet Rentekammer-Medlem, Hr. Etatsraad Hamel(!) Hans Svar: „Slottet kunde ikke brænde." Forvalter C. T. Norup foreslog at opføre Hovedmuur for hver af Slottets 4 Fløie med Jerndøre for mulig Ildsfare at standse, fandt ei Approbation; man erfarede dette af høie Vedkommende at være antaget til Professionisternes Fortjeneste.

3die Aar 1793 modtoges Rentekammer-Ordre som foregaaende: at oplægge for lignende Summa Material 6000 rd paa

nævnte Loft. Atter Afsnøring og Invitering til Hr. Greven, tillige C. T. Norups Beklagelse over den indskrænkede Plads: at de paa Hjul henstillede stedse fyldte Vandtønder ved Ildtilfælde ei kunde transporteres; tillige havde man erfaret den indelukkede Lufts skadelige Indflydelse, at en Fyrreplanke afskaaren 5 Alens Længde adskiltes i 2 Dele; en anden ditto 10 à 11 Alen Kjernen aldeles fraskilt efter neppe 2 Aars Bevaring (Dette eiheller af høie Vedkommende bemærket). Hr. Greven blev opmærksom paa, at Loftet mod Ridebanen ei var taget i Requisition med Afsnøring til Materialiernes Henlægning. Med Heflighed talte han om Afsked, om ikke at udføre Collegiets Ordre etc; blev dog formildet ved Oplysning om, at Riddersalen fandtes herunder, ingen Skillerum samt skadelig Indflydelse paa det meget brede Tagværk circa 42 Al. Oberst Peymann besaae ligeledes Loftet, talte ikke et Ord; saaledes oplagdes for 18000 rd. i 3 Aar (Noget imidlertid taget i Brug) uagtet Enkedronning Juliane Marie, Kong Christian d. 7de, Kronprinds Frederik, Prindsesse Louise Augusta med Gemal, Prinds Augustenborg, Arveprinds Frederik og Gemalinde med deres Betjente vare her boende.

I 1794, 26 Februar omtrent Kl. halv fire observeredes Ild i Loftgesimsen i Hs. Høihed, Prinds Christians Sovegemak. Hs. Høihed havde 4 Fag Vinduer i vestlige Fløi mod Ridebanen, bestod af en smal Gang, 1 Forværelse, Bibliothek, Sovegemak circa 8 Al. bred, 19 Al. dyb, 9 ½ Al. høi, deri Alcove med Seng, begge Sider herved et Skab, deri Nischer, i den ene en Ovn, i den anden Symetri d°, bag om Værelset en Gang til 4de Værelse, tæt ved Riddersals-Skillerums Brandmuur. Disse Gemakker smagfuldt indrettede i Aaret 1793 af Hofbygmester, Justitsraad Harsdorff; Hs. Høihed Prinds Christian indflyttede i Slut-

ningen af Aaret 1793. Slottets Facade mod Ridebanen havde 9 Fag Vinduer Hovedparti, 2 Sidepartier à 5 Fag, 2 Endepartier à 3 Fag, ialt 25 Fag. I denne Fløi mod Gaarden: Taarnet, deri 6 à 8 Klokker, Ilden udbrød i 7de Fag (Soveværelset fra søndre Fløi) at den paa søndre Marmortrappe værende Sprøite med Mandskab omtrent 1 Time efter Ildens Udbrud styrtede ned af samme. Gouverneur, Baron Gjersdorff blandt Tilskuerne blev som bevidstløs henbragt i Slotsvagten og restitueret, en kongl. Berider Kr. flygtede og mistede Hatten etc. efter Fortælling. Kort forud blev en Arbejdsmand ved 2 Officerer, hver med Bryststjerner med dragne Sabler tvungen at indtrille en Tønde med Vand i øverste Mezzanin og udtømme samme, formentlig over Ilden (uheldig paa modsat Side af Hovedskillerums-Muren). Han undflyede for den heftige Røg; i Farten omkastede han den ene af Herrerne. Blandt senere omtalte Herrer saae jeg ikke Prinds Würtemberg.

Da Hovedvagt-Klokken paa Kongens Nytorv slog 4, erfarede jeg der af de til Sprøitens Afhentelse sendte Folk Ildens Udbrud paa Christiansborg, ilede i hurtigste Hast til Forvalter C. T. Norups Bolig i Kronprindsens Staldgaards Bygning ligefor Assistentshuset, derfra i fuld Fart af Vognremisetrappen over lille nordre Løngang ind i Slottet, forbi Page- og Kammerfolkernes Spisestue, af nordre Taarn – eller Marmortrappe, gennem Taarnet forbi Entreen til Riddersalens Galleri. I Døren til den circa 168 Alen lange Gang standset af Durchlauchtigheden, Prinds Wyrtemberg, som med trukken Sabel i høire Haand med venstre slæbede Hofbygmester, Justitsraad Harsdorff, som meget svagelig af Angst forknyt modstræbede; Durchlauchtigheden raabte høit: „det brænder” (tog feil Vei). Jeg greb Prindsens Arm med Forsikkring, at Harsdorff var uskyldig. Jeg

kom i Prinds Christians forreste Locale eller Gang ind i Høist-sammes Bibliothek. Her i Vinduesblændingen stod en fyldt Balliesprøite med Brandsvend. I Sovegemakket indenfor 2 Straalelestre med d^o Rør. I Døren til samme Hs. Kongl. Høi-hed Kronprindsen og Kammerjunker v. Kr. Jeg saae ligefor Døren Ild i Gesimsen, tillige hørte Brandmajor Boyjunges Stem-me; strax derpaa befalet Tapetet nedrevet. Prinds Würtemberg og nævnte Kammerjunker, begge med trukne Sabler, hoppede i Veiret og gave nogle Flenger i samme. Da Straalelesteren med en Bærestang med Krogen ihuggede Tapetet, nedrev samme, medfulgte en Deel Funker og Gløder. Kronprindsen stod i Døren til nævnte Gemak; ved lykkelig Vending undgik at faae Hoften knust af Stangen. Befalet: Sprøit!” neppe sagt før i gul Vagtklædning Hestgardelieutenant Fl. lagde sin 3-kantede Hat paa Gulvet, Lommetørklædet for Buxerne, tog i Sprøiten. Vilde ikke gaae, jeg havde taget Plads i Vindueslysningen indenfor Sprøiten, jeg stødte til Brandsprøitemanden, hialp ei; da raabte Straalelesteren: „Sprøit Morten, den On-de . . .” Kronprindsen stak Stokken i Sprøiten at opdage Op-holdet. Jeg ventede med Længsel at høre Gulvet at opbrydes herovenover i øverste Mezzanin No 53 – forgjæves (ikke at be-skadige, formentlig heri Hindring). Jeg slap ud, ned i Forvalter C. T. Norups Vaaning, ligefor Assistentshuset, hvor Kjøkken-skorsteens Heerden omsvævedes af gjennem Skorsteensrøret nedblæste Gløder og Funker. Derefter hentede i Material-Ma-gasinet Contoir Nøgler til Vandposten for Regnvandsbehold-ning paa det endnu ikke angrebne Slotsloft, aabnede sammes Laase; dersteds af Hofbygmester Harsdorff (endnu der alene) anmodet om at føle, om Gulvet var varmt over nævnte Sovege-mak, som jeg ikke mærkede; kort efter nedsendt i Slotsforvalter

Blikkenbergs Contoir at paaskynde forud forlangte Snees tændte Lygter for at opbringes.

Midlertid formoder jeg Bygningsskriver Frants Norup og medhavende 2 Kobbersmede at være afviste. (Dette var Dødsdom over det skønne Residentsslot) som ofte omtalt ved ulykkelig Ildstilfælde at afdække Kobbertaget til Frelse for de paa Loftet Arbeidende, at flytte Træmaterialerne. Af disse 3 brændte Frants Norup med den ene Kobbersmedsvend paa Dronningens Hovedtrappe. Benene af denne Kobbersmed tilligemed en Kistenøgle fandtes ved Oprydning paa Kjælderghvælvten, den anden Kobbersmed fandtes af Forbipasserende i øverste Mezzanin halv qvalt og bragtes paa Hospitalet; Bygningsskriver Fr. Norups knuste Been indenfor den af ham oplukkede Trappedør. Nævnte Frants Norup, den eneste, som havde assureret sit Bohave (for 800rd) blev med et aabent Chatol og daarligste Linned samt 200rd Arvingerne udleveret.

Ved omtalte Sendelse til Blikkenbergs Contoir blev jeg standset af 2 Skildvagter paa sydlige Marmortrappe, sprang over de henstillede Geværer, raabende at lade de med Lygter Kommande passere efter Kronprindsens Ordre. Da jeg, efter udrettet Ærinde ilede tilbage, vare nævnte 2 Poster borttagne; arriveret paa Loftet vare Lygterne henstillede paa Gulvet, de kunde neppe kjendes for den stærke Røg, en stor Deel Mandskab flyttede de 20 Al. lange, i 3 Alens Høide opstillede Planker. Jeg saae Kronprindsen og 10 à 12 Officerer, derimellem Hofmarchal Hauch. Jeg henvendte mig til Nærmeste, som var Capitain Riis, anmodede samme, at Hs. Kongl. Høihed strax maatte fjerne sig. Høistsamme nærmede sig Trappen, jeg stillede mig ved Høistsammes venstre Side for ei at feile Trappen; han bevægede Hovedet et Par Gange mod mig for at tale, jeg bestan-

dig frem at naae Nedgangen; sidste Cavalleer ikke arriveret til øverste Mezzanin, da de bag samme Trappe med en Sprøite staaende 6 Mand anmodede mig at aabne et Vindue for ikke at omkomme af Røgen, jeg ilede ud i Tagrenden, neppe 1 Minut efter Herrernes Bortgang, indslog en Rude ligefor Sprøitemandskabet, af de udbrydende Flammer forbrændt i Ansigtet og omkastet, saa disse over Hovedet, løb langs søndre Fløi, kom ind paa Slottet gjennem Tagvinduet mod Holmens Bro, indvendig fra oplukket af en Officer med en lille trekantet Hat og gule Rabatter; lykkelig fandt Høiesterets Trætrappe, sagde til nævnte: „Tak Gud for vort Sammentræf og Frelse”. Det omtalte Mandskab ved Plankeflytning hørte man aldrig mere til. De ved Sprøiten staaende 6 Mand fandtes opbrændte i Taarnmurens Tykkelse at have feilet den nogle Skridt derfra værende Trappe. Henimod 20 Mand af Staldetaten savnedes senere. End flere end de paa Loftet omkomne antages opbrændte blandt de i Mezzaninetagen boende, der i Røgen ei kunde finde Nedgangen.

At Confusionen har været betydelig, bekræftes, da hendes Kongl. Høihed Prindsesse Sophie Frederikke lod søge efter hendes i Kronprindsens Etage efterladte Diamanter ved Grusets Bortkjørsel fra Kjælder-Gehvælverne. Ligeledes fandtes i den brandfrie Kjælder, Hjørnet mod Cancelliebygningen, endeel smeltede Guldpenge.

Jeg ilede ned af Høiesterets Trætrappe og saae tvers over Gaarden tæt ved Taarnet Taget i fuld Brand. I den lange Gang nedenunder saae jeg Brandmajor Boyejunge. I yderste Forskrækkelse tilraabte jeg ham, om han ønskede Sprøiter fra Nebenbygningerne, da at medgive mig Mandskab! Han svarede Ja! Ja! og nævnede mit Navn. Hans Kongelige Høihed bøiede

herved Overkroppen ud fra Dørkarmen og gik derefter med endeel omgivende Officerer ind i Arveprinds Friederichs Forgemak.

Strax gik jeg ind i Prinds Christians Forgemak eller lille Gang, hvor Døren til det brændende Loft var lukket, traf Høistsammes Kammertjener, han talte om Ildens Udbrud fra Ovnrøret, hvorom jeg tvivlede. Mulig fra Ovnen herover i øverste Mezzanin No. 53 at være frembragt. Lige saa sandsynlig kunde have opstaaet fra Stryg Camin-Skorstensrøret bag Sovegemaket, hvilket Rør nogle Aar forud ved Bygningsskriver Fr. Norup blev Hofmarchal Numsen som Medlem af Rentekammeret forestillet som trængende til Eftersyn. Modtog Høisammes Svar, at sondere Røret. Dermed forbi. Ved min Bortgang fra fornævnte Gemak traf jeg Hr. v. Holten, Hans Høihed Prinds Christians Lærer, bærende en Skuffe med Kunstsager, anmodede mig at hjælpe. Jeg yttrede at lade Alt henstaae, da samme om nogle Øieblik[ke] vilde være tilintetgjort af Luerne, som vare udbrudte af Taget. Nær havde han styrtet om. Derpaa ned af søndre Marmor- eller kaldet Taarn-Trappe, hvilende paa 4 Gehvælver. Væggen Marmor med Fyldinger som Snedkerarbeide og Mesterstykke af Jern-Brystværk, det Hele meget beundret af Reisende. Derpaa til Forvalter Norups Vaaning i Kronprindsens Staldgaards Bygning, hvor alle Døre vare aabne, alle Beboerne flygtede, Alt udrømmet. Talte der med Vicebrandmajor Peterman og medhavende Folk.

I disse Bygninger med Garde-Staldbygninger, begge Vognremisebygningerne vare de Beboende Hr. Kammerherre Giedde, Hr. Conferentsraad Sporon, Etatsraad Bugge, Justitsraad Lassen, Forvalter Norup, Conducteur Magens, Bygningsskriver Norup, 2 Kongelige Livtjenere, endeel Staldbetjente, Hest-

garde-Vagttue, do Marqvetenter, do Adjudant, Lieut. Frieboe, tilsammen over 100 Personer. I disse Bygninger fandtes Plads for 150 Heste for hendes Majestæt, Enkedronning Juliane Marie, Overhofmester Grev Moltke, Kammerpagen, Generaladjutant Kirchhof[f], 2 Lieutenanter, Berider og Garde-vagten.

Efter heldig overkomme 3 originale Grundtegninger af Hovedslottet med deri antydet 80 Skorsteensrør, undertegnet: 28 Juni 1736, Joh. Boyejunge, Jacob Ivers og Joseph Zuber, Tømmere, ditto Kronprindsens og Dronningens Staldbygning, 30 Marts 1740, undertegnet Brigardier Hauser, Ditto af Forbygninger og Pavilloner 1741, Brigardier Hauser. Gangen over Kronprindsens og flere Stalde havde lige Længde 167 Alen.

Længere hen paa Natten saaes Kjelder-Vinduesruderne i store nordre Løngang glødende rødt af Flyveild imod saakaldet gamle Ridebane; fra Ridebanen saae jeg Riddersalen endnu kun lidet af Flammer indvendig oplyst omtrent Kl. 9. Den skjønnede Riddersal! 62 Al. lang, 31 Al. bred, 24 Al. høi, gennem Kongens, Kronprindsens og øverste Mezzanin-Etager. Entreegemakket hertil fra Kronprindsens Locale, saakaldet Kongegemakket, hvor alle Europas Konge-Portraitter i Oliefarve fandtes, samt den russiske Keiserindes Portrait i haute-lice, uldvævet, af Professor Erichsen copieret i Oliefarve, malet omtrent 1774-1778.

En Sproite fra saakaldte gamle Ridebane ved Slotskirken slukkede den i Brand værende lille nordre Løngang og Trappen fra samme til Gangen ligeover nordre Stald, som ligeledes var i Brand. Noget derefter veiledede jeg Brandmajor Qvist med nogle Holmens Tømmere gennem Vognremisse Gaarden opaf Præstetrappen til Kirkeløftet, hvilke med opvundne Stiger fra store nordre Løngangs Tag, opstillede til det bræn-

dende Slots Gesims, reddede en paa samme om Hjælp raabende Mand. Efter hans Redning ilede jeg ned gjennem Vognremis-segaarden, hvor alle, omtrent 13 Fag, aabne Porte efter neppe 10 Minuters Fraværelse vare paa Overkanten som besatte med smaae Lamper af Flyveilden. Noget efter styrtede Forvalter C. T. Norup fra sit Contoir under Kirken over Kirkehovedtrappen mod Canalen, nær ihjelslaet af de fra de øvre Etager ved fremmede hjælpydende Folk nedkastede Meubler etc. En ham næstefter flygtende Arbeidsmand fik Benene forbrændte af nedfaldende Gløder. Noget efter henvendte jeg mig til den paa Slotspladsen nogle Skridt udfor Material-Magasinkjælderens staaende Slotsvagt, dens commanderende Capitain v. Nor . . . (hans Navn var mig bekjendt fra Sommeren forud, da jeg saae ham paa Ridebanen, exercerende 10 à 12 Fodgardere, opknappede deres Veste, spørgende enhver: „Har Du Hemde paae?“ (2 à 3 svarede: „Nei“, formodentlig nye Munderinger) – om nogle af hans Mandskab maatte med min Anviisning udflytte nogle Kongen tilhørende værdifulde Sager? modtog herpaa et kort: „Nei“!

Ligeledes henvendte jeg mig til den en Sprøite commanderende Brandofficer, Lieutenant Kr. udfor Kronprindsens Staldgaardspost (o Licitation!) Han kunde ei forlade denne Post uden Brandmajor Boyejunges Ordre. Jeg erfarede, at Majoren opholdt sig i Cancellibygningen. Jeg forment hos nævnte at faae mit Ønske opfyldt. Deels af Træthed og underrettet om, at Høieste var der, troede desaarsag at gaae forgjæves. Modtog Løfte, at Adjudant Borr. skulde sendes at bringe den ønskede Ordre. Kom ingen Sprøite. De omtalte Ting samt Kirken brændte. Ligeledes Forvalter Norups der til Frelse henbragte Eiendom, af Værdi 4 à 5 Aars Gage. Senere herom afgivet Beretning til Rentekammeret, hørte ei videre herom. Ved senere

Samtale med Major Boyejunge erfarede jeg, at Kammerjunker v. Kr. havde været ham til megen Nytte ved at bringe ham Efterretning om Tilstanden i Cancelliets Bygninger og derfra til Hans Kongelige Høihed. I det tydske Blad Altonaer Mercur fandtes efter nogen Tids Forløb anført: „Kammerjunker v. Kr. har ved at udslaae en tyk Muur i Christiansborg reddet nogle Brandfolk og ved paa Slotspladsen selv at være overkjørt af en Brandsluffe, slap ubeskadiget. Kongelig Viinkyper Hald anbragte en Balliesprøite og slukkede dermed igjennem et Kjældervindue en nedstyrtet brændende Trappe, hvorved Kongens Viinkjælder blev fre[l]st, efter Viinhandler Hagens Skjønnende en Værdi af meget over 50,000 rd. Nogen Tak herfor omtalte Viinkyper Hald aldrig. Omtrent Midnat løb jeg op af Dronningens Hovedtrappe, traf der en Bekjendt, Sølieutenant Meyer, i Haanden en Flaske Vand, med 3 Mand bærende en Syg. Spørgsmaal herom, fik Svar: „derinde ligger flere”. Trappen belyst af de indvendige i Kongens Etage brændende Gemakker.

Pludselig af Frygt betagen ved Tanken om paa Loftet herover 6 à 8 og flere tilsammen trukne Skorsteensrør kunde slaae igjennem, ofte omtalt, gik tilbage. Gjerne havde jeg endnu seet Hans Majestæts Sovegemak, circa 13 Al. langt, 16 Al. dybt, sidste 2 Fag Vinduer fra nordre Fløj, Udsigt mod Slotspladsen, med Alcove, deri grøn Damaskes Seng, Kammerherrens ditto uden Gardiner, Væggene med Silkebetræk, Parquet Gulv, kunstig fineret med forskjellig farvet ostindisk Træ, 2 store trimeaux eller indfattede Speile lige for hinanden, Loftet forgyldt paa Stuccaturarbeide og Pancellister, saa og Audiencegemakket, nogle Gemakker længere frem, 15 Alen [langt], 18 Al. dybt, 10 $\frac{3}{4}$ Al. høit, med rød Fløiels Thronhimmel, circa 6 Al. i Fiirkant, besat med brede Guldgalloner, hvidt Atlaskes Foer, Bag-

væggen hvidt Atlask med 2 store røde Fløiels Gardiner og svære Guldgalloner, 3 Fag lignende Vinduesgardiner, alt af sværeste Qyalitet, en stor Sølv-Thron-Lænestol med rødt Fløil og Galloner, 2 store Speile med Sølvrammer, 2 store do Speilborde, derved 4 Stykker massive Sølv-Gueridoner, omtrent 4 Al. høie, ved Thronen(?) 2 ditto, et kostbart Gulvtæppe under Thronstolen, Parquetgulvet fineret med kostbart Træ, historisk oliemalet Loft med Stuccaturarbeide og riig Forgyldning, haute-lice Betræk, forgyldt Bryst-Panel og Dørfyldings-Lister, sjelden kostbar Berg-Chrystal-Lysekroner. Udgang til Portalet over Porten mod Slotspladsen. Apartement-Salen, omtrent 15 Al. bred, Længde liig Riddersalen, omtrent 60 Al., 10 Al. høi, heri Kong Christian d. 4de til Hest, naturlig Størrelse, meget berømt. Ogsaa endnu engang ønskede jeg at have seet Skilderi-Galleri-Salen over store søndre Løngang, Dog forgjæves! (Længde 62 Al., c. 16 Al. bred, sandsynlig kun faa Malerier reddede). I denne Sal var stor Diner nogle Aar forud i Anledning af Prindsesse Louise Augustas Formæling. Taffelet offentlig at besees. Maleriernes Opsyn betroet Kunstneren, Forvalter Spengler. I denne Bygning brændte Kongens Etage. Underste Mezzanin og Dame-Etagen fre[l]stes fra store søndre Løngangs Port til Cancelliebygningen, afgav senere Vagtstue for det borgerlige Militair. Havde nordlig Vind hersket, saa havde Tøihuset, Proviantgaarden, Cancelliet og flere Bygninger faaet Slottets Skjebne. Kunde mundtlig Licitation (af Haandværkerne kaldet „bedste Beskub“) ansees som Anledning?

Fra 26 Februar Kl. halv fire til næste Morgen Kl. 9, da Garde-Staldtrappen endnu brændte (ligefor Ridehuus-Indgangen) var afbrændt Slottets 4 Fløie i 6 Etager, Taarnet med Klokker, store søndre, nordre Løngang samt Kirken, hver 4 Etager, lille

søndre og nordre Løngang, hver een Etage, 2 Vognremissebygninger, Dronningens, Kronprindsens og Gardens Staldbygninger i 3 Etager, omtrent 34,824 □ Al. (efter forommeldte Grundtegninger, Alt desuden efter Hukommelsen og ofte gjennemlæst). Forbeskrevne den Tid antaget til 10 Millioner Rigsdaler, var liig 8 Millioner Species.

Om Anelser eller Forudfølelser.

Omtrent 14 Dage før omskrevne Ulykke fandt jeg mig tungsindig, aldeles ved Helsen, som besværet med en tung Vægt. Et Par Nætter forud før Branden drømte jeg om Loftets Brand over Dronningens Stald, om udkastede brændte Mennesker, at jeg ledsagede nogle Personer ned af afbrændte Trapper, og lignende Fantasier.

Bygningsskriver Frants Norup havde kort forud anskaffet en lille Rednings-Maskine efter en Model, foreviist paa Professor Kratzensteins Collegium, til at nedfire sig fra et Huus ved lignende Ulykkestilfælde.

Mon disse Fortællinger kan antages som Forudfølelser?

*Erindring fra Absalons Brønd
under Slotsgaarden.*

18 à 20 Al. indenfor Slotsporten fra Slotspladsen, circa 20 Al. dyb, opsat for flere end 800 Aar siden (den offentlige Pumpe herfra udfor store søndre Løngang).

Ved dens Rensning nogle Aar før Slottets Brand nedsteg jeg i samme, kom Bunden nær paa et Par Alen, hvor Vandet boblede op i 3 à 4 tykke Straaler og som stærk Regn fra flere Sider; Brønden 5 à 6 Al. i Diameter, opsat med 2 à 3 Al. store raae Kampesteen, mellem disse kunde ved svagt Lygteskin ikke sees

nogen omgivende Fyld, eiheller saadant føles med en et Par Steder saa langt som muligt indstukken 3 Alens Stok. Hist og her paa de omfattende Stene fandtes nogle smaae Bunker guult Sand, som lettelig knustes imellem Fingrene. Indgangen under Kjældervinduet næst ved omskrevne Port, hvor Vandet ved et Sugeværk kan oppumpes.

[*Et Møde efter Branden*].

I Begyndelsen af Marts 1794 blev Forvalter C. T. Norup til-
sagt til Møde i Bygnings-Administrationscontoiret for at mod-
tage Ordre om Udførelse af Gruus og Metaller fra Slottets Rui-
ner. Jeg havde Æren at møde i Forvalter C. T. Norups Upas-
selighed, Excellencen, Hr. Kammerpræsidenten sad øverst, der-
næst Hr. Oberst Peymann, Hr. Etatsraad Hammel, Major
Boyejunge, Bygmesterne Harsdorff og Meyn. Indkaldt blev
Vognmand Carstensen, der opgav nøieste Priis pr. Læs Schuts
Bortkjørsel, nedtinget flere Gange af Hs. Excellence, flere Gange
heri understøttet af nævnte Etatsraad. Excellencens urolige Be-
vægelse antog jeg foranlediget af Harme over Carstensens Paa-
staaelighed, et Par Ord af Peymann i Vognmandens Faveur,
ligeledes et Ord af Boyejunge, omsider Alt fik Ende. Dermed
færdig.

[*Prinsens Chatol*].

Et Par Maaneder efter Branden kundgjordes i Adresseavisen,
at 100 rd betaltes for Opdagelsen af, om et Chatol, tilhørende
Durchlaughtigheden, Prinds Augustenborg, med deri værende
vigtige Papirer var brændt. Bekjendt med Localiteterne fik jeg
da en over 9 Al. høi Gruusbunke gennemgravet af den ned-
styrtede Dronningens Steen-Hovedtrappe paa Kjælder-Ge-
hvælvtten, fandt Spor af Been og Klædelapper samt Chatollaase,

Nøgler og Bronze-Ornamenter, et Par brændte Stene af Ringe og Signeter, hvilke jeg leverede til Hr. Etatsraad Schiffm., som glædefuld gjenkjendte samme. Belønningen vilde blive udbetalt efter hans Samtale med Prindsen. Efter 3 à 4 Gange at have erindret ham herom, havde han endnu ikke talt med samme. Jeg fik kort sagt Intet, Arbejderne heller ikke.

[*Slut-Notitsen*].

Efter Slottets Grundtegnning var hvert Locale eller Afdeling betegnet med Litra eller No., dog ikke Gange og Trapper, – saaledes fandtes: I Kjælder-Etagen 51 No., Dame-Etagen 60, Underste Mezzanin 63, Kongens Etage 46 Litr., Kronprindsens Etage 60 Litr., øverste Mezzanin 68 No. – tilsammen 348 Localer.

I øverste Mezzanin kunde man passere Slottet rundt uden Opstigning af Trapper i 510 Alens Omkreds, ligeledes i underste Mezzanin og Dame-Etagen med Trappers Opstigning. Under begge Slotsportene ved at nedstige 6 à 8 Trin fra Sidekjælderne; stundom stod her 4 à 6 Tommer Vand efter Canalernes Høivande. I underste Mezzanin fra Cancellibygningen kunde man passere under Tag Slottets østlige Fløi igjennem nordre Forbygning i lige Linie 685 Alen. Fra Cancellibygningen gennem store søndre Løngang, gennem Kirken, Vognremissebygningen til Enden af Garderstald-Bygningen ligeud for Ridehusets offentlige Indgangsdør: 650 Alen, hele Længden under Tag.

[Efter en Skildring af Bybranden 1795, der her udelades, tilføjer Norup:]

Jeg har optegnet dette til egen Erindring i Fremtiden og derfor Intet anført uden hvad jeg er sikker paa nøie stemmer med Sandheden, saa jeg derpaa kunde aflægge Eed.

CHRISTEN HENRIKSEN PRAM

1756-1821

Fredagen den 7. Marts 1794 indeholdt de københavnske Aviser en Opfordring fra Arkivaren i Økonomi- og Kommercekollegiet, Christen Pram, til Læserne om skriftligt eller mundtligt at meddele ham Begivenheder under Branden, som var „offentlig Opmærksomhed værd”. Pram, der ogsaa var Skribent (Digte, Fortællinger, Skuespil og statistisk-økonomiske Afhandlinger) samt Tidsskriftudgiver, havde selv faaet en Opfordring „til at forsøge at skaffe Publicum en nogenlunde omstændelig og saavidt muelig paalidelig Beretning saavel om Slottets Brand som især om de vigtigste af de ved denne Leilighed udøvede ædle og mærkelige Handlinger” og var allerede ved at samle Stof. Hans Hensigt var at lade „et Par eller nogle faae Ark” trykke snarest mulig og sælge „til Fordeel for dem, hvis Tab ved Ildsvaaden er meest trykkende, saasom omkomne fattige Arbejderes Enker og efterladte uopdragne Børn, Betiente hos dem, som selv maatte have tabt alt o. d. l.”.

Det lille Skrift udkom imidlertid aldrig. Medens Rasmus Nyerup kun bemærker, at „uvist af hvad Aarsag supprimerede han sit Skrift”, meddeler Werlauff, at Pram deri tillige vilde have angivet de omkomnes Antal, men „dette blev ham formeent”. Herom foreligger dog intet officielt. Det har rimeligvis været en privat Henstilling. Manuskriptet blev da liggende mellem Prams Papirer i to Former: en ren Kladder, der vrimler med Overstregninger og Tilføjelser, og en Afskrift efter Diktat til en Skriver, men gennemset af Pram selv, forsynet med adskillige Randbemærkninger og saaledes øjensynlig bestemt til Forlæg ved Trykningen. Det er denne Afskrift, som nu for første Gang offentliggøres.

INGEN FULDSTÆNDIG BESKRIVELSE over den græsselige Brand, som den 26de Februarii og noget af den paafølgende Dag ødelagde Dannerkongens prægtige Residenceslot Christiansborg, skal være disse Blades Indhold, en Beskrivelse nemlig, der skulde give nøiagtig Underretning om alt, hvad Branden ødelagde, og alt hvad der blev frarevet dens ødelæggende Magt, og det alt nøje i den Orden, som det skeedte, med Optegning af alle de Bestræbelser, der bleve anvendte, enten for at standse denne Brand eller for at formindske dens Ødelæggelse, ved, saavidt den ei selv meere blev at standse, at redde saavel de Menneskers Liv, der vare i Fare, som de Rigdomme og andre meere eller mindre kostbare Sager, Slottet indeholdte. Gandske fuldstændig og sand Efterretning om alt dette vil sandsynligen ingensinde være at faae, ligesom den formodentligen ej heller vilde være, hvad mange Læsere kunde ønske. Ikkuns saameget af dette alt til hobe har ieg her villet forsøge at samle og meddeele, at Læseren deraf kan gjøre sig i det heele et rigtigt Begreb om denne Tildragelse og især have for Øynene en vigtig Deel af de mange Prøver af de Ædelmodigheds, Menneskekjærligheds, Kiækheds og Selvopoffrelses Handlinger, ved hvilke den i Hovedstaden nærværende Deel af Nationen viste dens Character og Tænkemaade, at disse Prøver kunne vidne om, hvordan denne er, at Fremmede, som skulle læse dette, deri ogsaa kunne see, hvad Dannerfolket er for et Folk, og at de, som ei vare tilstæde eller som dog ei kunde see med egne Øyne noget af dette, kunde, ved her at finde nogle af de vigtigste ved denne Leilighed viiste Træk samlede, mindes om, hvad Dannemands Character er, og ogsaa derved opmuntres til at blive denne Character troe.

For dem, der ej saae eller der ej nøje nok erindre det brændte Slots forrige Udseende og Beliggenhed, er det, paa det at det

følgende kan blive forstaaeligt, fornødent, at her forud med et par Ord gives dem en Underretning derom, hvilken de, som ville have den udførligere, kunne noksom finde i andre Bøger.

Hovedbygningen af Slottet Christiansborg bestod af Fire Fløje, samlede i en ordentlig Fiirkandt, Fem Stokværk høi, foruden Kieldrene. Hovedopstalten (Facaden) mod Vester vendte ud til en Forgaard eller Ridebane, 230 Alen lang, næsten ligesaa bred, omgivet med en Kreds af lavere Bygninger, som indeholder de Kongelige Stalde ved hvilke løber en Buegang eller Arcade, bestaaende af 84 Buer. Den hidtil stødende Side af Hovedbygningen var henvend 190 Alen lang og hængte sammen med Forgaardens Sidebygninger ved en liden paa Hvælvinger bygget Corridor. Denne Hovedbygningens Fløy var 36 Alen dyb. Sidefløylene vare hver 200 Alen lang og 36 Alen bred. Den Fløy, som vendte ud mod Østen eller til Slotspladsen, havde ved hver Side en Bifløy eller Corridor i lige Linie med sig selv, men to Stokværk lavere, hvilke Bifløyes Værelser løbe i eet med Værelserne i Hovedbygningen selv. Ved disse Bifløye var hiin forenet paa den søndre Side med Cancelliet og med en Bygning af det gamle Kiøbenhavns Slot, der endnu indeholder det Kongelige Geheime-Archiv, det store Kongelige Bibliothek og en Deel af Tøyhuset, med hvis øvrige Bygninger, som og med Søetatens Proviantgaard denne Bygning er forbunden. Paa den nordre Side stødte Corridoren til en anden Bygning af Slottet, der indeholdte en Deel Kongl. Værelser og Slotskirken. Paa denne Side var Slottets Opstalt saaledes i een Kiæde 340 Alen lang og var der i den underste Halv-Etage eller Mezzanin een lige Gang af denne heele Længde. Mod Slotskirkens Bygning vare Rækker af andre Bygninger for Betiente af forskellige Slags, som og Stalde og Vognskure forbundne, der fra Høy-

broe til ned mod Stormbroen udgjorde en Længde af 370 Alen. Hovedbygningen selv bestod af 5 Stokværk foruden de prægtige hvælvede Kieldere, der vare 5 Alen 20 Tommer over Jorden. Det underste Stokværk, næst Kieldrene, var 9 Alen høit og indeholdt foruden en Deel Værelser eller Gemakker for de fornemmere Betiente, Damer og andre adskillige Comptoierer, som Hofskriverens og andre til Hoffet hørende, dertil Finance-Collegium med dets Comptoierer i Corridoren eller Sidefløyen mod Cancelliet, Zahlcassen, Particulaircassen, Skatkammeret, alle i Hovedbygningen selv, og fleere. Næst over var et Halvstokværk eller en Mezzanin $5\frac{1}{4}$ Alen høyt. Dette indeholdt foruden Mængde af Værelser for Damer og Betiente, som det vigtigste det dyrebare Kongl. Haand-Bibliothek, som sagdes at bestaae af 40.000 Bind. Derefter fulgte Kongens Etage, $10\frac{3}{4}$ Alen høy. Her vare de paa det anseeligste og kostbareste prydede Værelser for Hans Majestæt Kongen selv, for Hans Kongl. Høihed Kronprindsen og for Hendes Kongl. Høihed hans Gemalinde. Den for faae Dage siden udkomne Beskrivelse over disse som Slottets øvrige Værelser skal være, siges der, rigtig og temmelig fuldstændig. Betrække, Stuccaturarbeid, Forgyldning, Indlægning, Speile, Lysekroner og andre Meubler vare her overalt kostbare og Kongelige, men en af deres vigtigste Prydelser var den Mængde af Malerier af alle Landets berømteste Mestere, af hvilke Malerier de udsøgteste fandtes i en Sal eller Gallerie, som udgjorde heele det Stokværk i Sidefløyen op mod Cancelliet, foruden at den meget store og prægtige Apartementsal var og prydet med vigtige Værker af Malerkonsten, og et Værelse af Kronprindsens havde en Samling af meere eller mindre fortreffelige Portrætter i Legemsstørrelse af alle de fornemste af de Førster, som for nogle og tyve Aar siden beher-

skede Europa, og desuden som endnu langt vigtigere fire Dørstykker af N. Abildgaard, forestillende Europas Fire Aldre, i Opfindelse og Udførelse det vigtigste af denne Kunstners Arbeid. Der var desuden i Midten ud til Ridebanen Riddersalen, hvilken, et af de største Pragtværrelser, der vare til, erkjendtes af dem, som havde seet meget af dette Slags Herligheder, for en af de skønneste. Den var 64 Alen lang, 31 Alen bred, og gaaende op giennem 3 Stokværk, 24 Alen høj, den havde et Gallerie rundt om, som blev baaret af 44 doriske Colonner, og havde 34 Kristallysekroner. Væggene vare prydede (ikke at tale om Speile, Kaminer etc.) med allegoriske eller historiske Malerier af Justiceraad N. Abildgaard, der vidnede om og bestemte denne Kunstners høje Rang blandt Kunstnerne. I dette Stokværk, i den søndre Fløy, var og Høyesteretssalen, stor og sin Bestemmelse værdig. Nu fulgte det Stokværk, som i Beskrivelserne kaldes Kronprindsens, 9½ Alen høj, beboet i en Deel af den nordre og en Deel af den østre Fløy af Hendes Majestæt Enkedronningen, i en Deel af den østre, heele den søndre og noget af den vestre Fløy af Hans Kongl. Høihed Arveprinds Frederik, Hendes Kongelige Høihed hans Gemalinde og deres Børn; i en Deel af den nordre og af den vestre Fløy af Hendes Kongl. Høihed Kronprindsessen Louise Augusta og hendes Gemal Hans Durchlaughtighed Hertugen af Slesvig-Holsteen-Augustenburg. Det øverste Stokværk var atter en Mezzanin, 4¾ Alen høj. Den heele Bygning var tækket med Kobberplader, som hvilede paa et Sparreværk af meget kunstig og kostbar Structur. Den var ialt 57 Alen 5 Tommer høj. Den havde midt paa den østre Side af den vestre Fløy et Taarn, der med sit Spir var 133 Alen over Horizonten. Muurene ere nederst 5 Alen 4 Tommer tykke, tage efterhaanden af, men holde endnu øverst

over 2 Alen. Efter Tegningerne i den danske Vitruvius var Værelsernes Antal i alle Stokværk over 500. Men der var giort mangfoldige Afdelinger og følgelig mange flere Værelser siden den Tid, da Tegninger bleve giorte. Der var paa Slottet 1825 Fag Vinduer, hvoraf der paa Siden ud til Slotspladsen var en Række af 53 Fag.

Dette Slot blev opbyggt af Kong Christian den siette fra Aar 1732 til Aar 1740. Der arbejdede derpaa, beretter Pontoppidan, i disse Aaringer daglig 2000 Mennesker, undertiden dobbelt saa mange. Det var dog langt fra at være fuldfærdigt, da Chr. VI dér holdt sit Indtog. Riddersalen blev endog først gandske fuldført i Aaret 1766. Hvad denne Kongevaaning har kostet er ubekendt. Man hører meget forskellige Angivelser fra mindre end Tre til Tolv eller Femten Millioner Rigsdaler. Hvad den virkelige Sum end er, saa er det sandt, at det var et meget kostbart, et meget prægtigt Slot, at dets Opbygning bragte store Pengesummer i Cirkulation, hvoraf, skjønt Materialierne maa-skee, som mange have yttret, bleve for meget og langt meere end fornødent var, hentede fra Fremmede, dog meget kom her om blandt Folk, sysselsatte mange Hænder, frembragte Virksomhed og satte mange paa Vei til derved at vinde Velstand; at denne Circulation tilligemed den samme Tid ogsaa paa andre Maader udbredte Luxe og Bram mellem dem, som havde Formue dertil, gjorde meget til Kiøbenhavns Opkomst og gav Vindskibeligheden en anden Vending end den før havde, skjønt der kunde trættes, om det var en lykkeligere end forhen. Men naar der staaer med gyldne Bogstaver over Hovedindgangen til dette Slot, at det blev opført „uden Undersaaternes Byrde“, saa maa det forstaaes „uden Byrde, som dengang føledes“ eller at den Fordeel, det Pengeomløb, den Virksomhed, den Smag,

som dette Arbeide udbredte, skulde ansees som fuld Giengield for de Penge, det kostede. Og skjønt Fordeelene heraf vel virkelige kunde have været større end de vare, og skjønt Omkostningerne vare store, saa kan man dog nok i fuld Alvorlighed opkaste det Spørgsmaal, om det i det heele var Tab eller Vinding for Staten, at der af dens Formue anvendtes, hvad derpaa blev anvendt. Gandske uden Byrde i enhver Ordets Forstand kunde disse Omkostninger vel ej bestrides, enten saa dertil opbrugtes Frederik den fjerdes samlede Skatter, eller der giordes Gield, hvilken dog af Undersaatternes Skatteydninger maatte enten betales eller forrentes, hvis den ikke af sig selv skulde voxe til og efterhaanden atter og atter fordobles. Men naar man nævner de Millioner, det har eller skal have kostet, og da i Almindelighed forestiller sig dem tilhobe som en henlagt død Capital, saa har man Uret i Henseende til al den deraf i Omløb bragte Formue, alt hvad der fortientes i Arbeidsløn, alt hvad indenlandsk Materiale, som dermed kom i Brug, og hvis Værd siden forøgede den omløbende Massa; kun det, der reent gik ud af Landet eller forbrugtes uden nogen Vinding, bør ansees for Statens Tab, hvilket, om det end var meget, meere end det kunde og altsaa burde have været, dog var langt fra alt.

Kunstforstandige fandt meget at udsætte paa denne Bygning, saavel i Henseende til Skjønhed som Nytte. De fandt overhoved Udziringerne for hyppige, tildeels ej vel valgte eller harmonerende; de fandt Taarnet upassende til det heele; de fandt, at det, kort sagt, ikke var i alle Deele i den reene og ægte Smag; de fandt tillige, at den indre Indretning svarede i mange Stykker ikke til det, Hensigt og Beqvemmelighed fordrede, og især fandt de, hvad desværre Erfaringen sandede, at det var ilde betrygget for Ildsvaade. Hvad Kunstens Bebreidelser, paa denne

sidste nær, angik, saa maae man dog tilstaae, at det er fra dette Slots Opbygning, at en reenere, ædlere og fornuftigere Smag i Bygningsvæsenet hos os har sin Oprindelse, og at det er først siden den Tid, at de, som her bygge, ej længer sammendynge med uforholdsmæssig Bekostning Mængde af Materiale uden at skaffe enten Skønhed eller Bequemmelighed tilveje. Men det være hvordan det vil, det stod engang der; Bekostningen var giort, og alle Udsættelser, hvoraf vel en Deel maatte gøres ved ethvert Menneskeværk, til Trods var det en prægtig, en kostbar, ogsaa en virkeligen majestætisk skøn Kongebolig.

Det var næsten eene de Kunstforstandige, der nøie kiendte Indretningen, som ei ansaae den omtrentdt for uafbrændelig, især blev den saa anseet af Beboerne. De stærke Muure syntes at have den Uforgiængelighed. Den syntes Gienstand for Fremmedes Beundring, tildeels for deres Misundelse, da mange af Europas mægtigste Førster ei have dens Lige. Da vi, Dannerkongens Undersaatter, elske vor Konge, saa var hans Bolig og hans Families blevet Mængden af os kiær paa saadan Maade som vore Fædres, vore Paarørendes, vore Velgiøreres og Venners Huuse ere os kiære, deres Boliger, fra hvilke vi have nydt meget godt, og hvor vi forestille os disse, os dyrebare Personer nyde den Lykke, vi needbede fra Himmelen over dem. Vi have dertil just nu i en Periode, i hvilken alting bidrager til at gøre os disse lyksalige Følelser meere end nogensinde varme og levende. Vi føle nu saa meget des haandgribeligere Fordeelen af at leve under en Regiering, som sætter sin Ære i Fædrelandskjærlighed, da vi see saa mange andre Nationers Ulykke ved at dette Princip er udelukket af Regieringssystemet; men endog denne politiske Egennytte fraregnet kiende vi noksom de Personer, som udgøre Kongefamilien, til at vi ej virkelig person-

ligen skulde elske dem. I deres personlige Kaar, Anliggender og Befindende tage derfor Statens Mennesker en des inderligere, virkeligen individuel, velvillig og venskabelig Andeel. Naar vi tale om, tænke paa, ønske godt over Kongen og hans Huus og dermed tænke os hans Familie, hans Børn, Sødskende og Slægt, saa forestille vi os hver af disse Personer i deres Huus og Værelser, beskæftigede med Overveielser, Undersøgelser, Grandskning, Arbejd for at stifte Gavn og Godt og Ret blandt Rigets Borgere eller at fryde deres Hviletimer i Tilfredshed over saadan Daad og dens Held. Tanken paa Kongen og hans Huus bliver da noget langt andet end den under andre Omstændigheder kunde være, langt mere levende og blid, men Forestillingen af disse Personer i deres virkelige Bolig kommer os da nødvendig for Øyne, og med Tilbøieligheden for hine blander sig nødvendig ogsaa nogen virkelig Interesse for denne, hvorved den faaer et Værd og en Vigtighed for os, som den ellers slet ikke kunde have.

Da denne vidtløftige Kongebolig indeholdt den Mængde til Hofetaten hørende Mennesker i de mangfoldige Værelser, da vort Clima gjør det nødvendigt af hvert Aar i 8 til 9 Maaneder at gjøre Værelserne varme ved Kakkellovne og Kaminer, og der saaledes hvert Aar i denne Bygning blev brændt en 3000 Favne Brænde, foruden den uhyre Mængde Lys og Lamper, saa var det umueligt, at der ikke adskillige Gange i de noget over 53 Aar, Slottet stod, skulde være opkommet Vaadeild. Dette var og et saa hyppigt Tilfælde, og deslige vare ved de anbragte Foranstaltninger stedse saa hurtig dæmpede, at samtlige Slotets Beboere, i det mindste paa saare faae nær, syntes aldeles faste i det før ommeldte Begreb, at Christiansborg var uafbrændeligt. Der var og et Antal af Vægtere og Brandbetiente,

som stedse til at afbøde enhver opstaaende Ilds Magt vare ved Haanden. Der stod paa Lofterne ved enhver Skorsteen et Kar fyldt med Vand, foruden at der var en stor Kumme paa 500 Tønder, der ogsaa altid var fyldt. Herved kunde man i en Hast skaffe en stor Deel af Loftet oversvømmet eller forsyne Spande og Kar efter Fornødenhed. Et Antal af Sprøyter var og stedse tilrede, og Hænder til at bruge alle disse Sikkerhedanstalter syntes ei let at kunne mangle i den Vrimmel af Beboere, som alle i Nødsfald kunne gribe til Hielp.

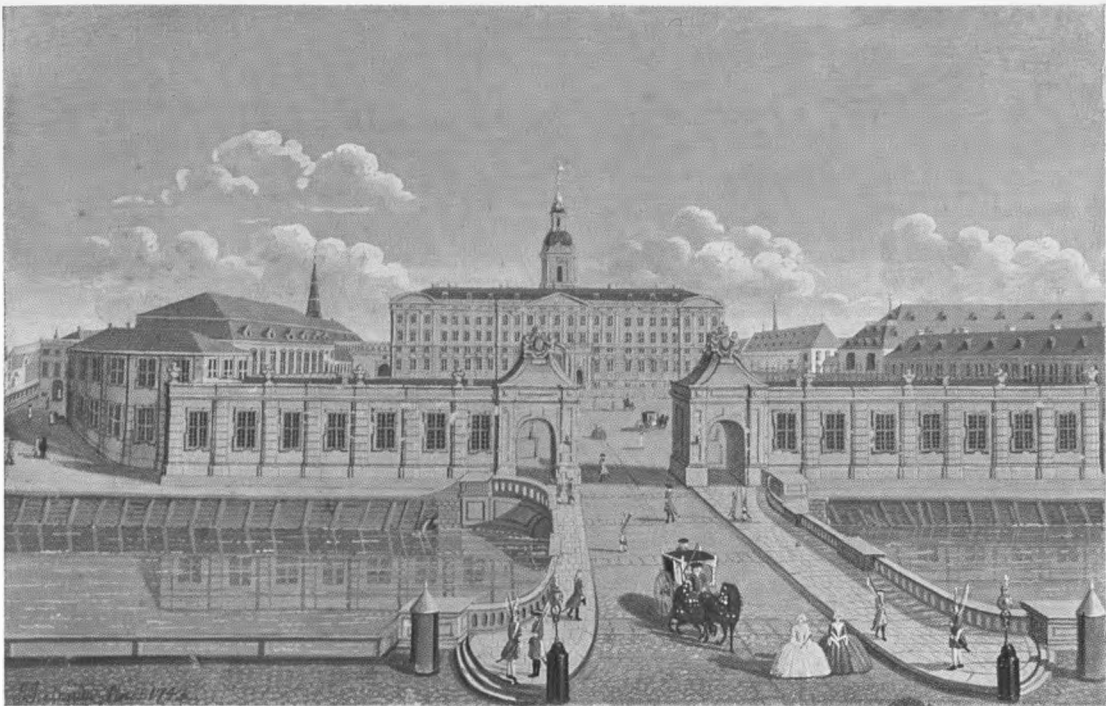
Der har gaaet Rygte, at der nogle Dage førend den 26. Febr. sidstleden skulde somme Steder paa Slottet være fornummet usædvanlig Røg og Qvalm. Der er virkelig nogle af dem, som boede paa Slottet, der have mærket noget saadant, skiøndt andre, ogsaa af dem, der boede nær det Sted, hvor Branden udbrød, ikke havde mærket nogen usædvanlig Røg eller Brandlugt. At det stundom røg af en Kakkellovn i de øvre Stokværk, ansaae ingen, helst under derværende Sorgløshed, for Ildsvaade, værd at lægge Mærke til.

Klokken henved Tre den 26. Febr. sidst mærkedes i det næstøverste Stokværk i det sydvestlige Hjørne Røg og Brandlugt. Man opdagede meget snart, at Hans Høiheds Prinds Christians (Arveprinds Frederiks ældste Søns) Sovegemak var meget bespændt med Røg. Det vendte ud til Ridebanen og var det andet Værelse paa den søndre Side fra Riddersalens Gallerie. Lakai Jacobsen ved Prinds Frederiks Hof kom for at tilsee, at alting var i Orden i Værelset, naar den unge Prinds med sin Hofmarskal Professor Schow kom fra Taffelet. Han fandt det bespændt med Røg, underrettede Hr. Professoren, som og kom, men kunde ikke drage Aande der. Et Vindve blev aabnet, og man skimtede Ilden i Kanten af Cornichen. Der blev sendt Bud

til Slotsfogdens Contoir til Overhofmarechallen osv. H. E. Grev Ahlefeldt kom straks. Foranstaltninger bleve føyede for at skaffe Slukning, det varede ikke længe, inden der kom nogle af Slots-sprøyterne, men de vare tildeels ubrugbare og saavel de, som hvad Vand man ligefrem med Spande og hvad man havde, kastede op mod det antændte Loft, anvendtes uden Virkning. Røgen med Brandlugten vedblev og forøgedes. Den sprudede ud ved alle Lister, paa alle Vægge, især fra Loftet og dets Cornicher.

Da man stødte med en Stang til et Stykke af denne Corniche, faldt det ned, og nu saae man Ilden brænde langt inde mellem Gibsdækket og Gulvet oven over. De, som vare tilstede i det antændte Værelse, gjorde sig al Umag for at skaffe Vand og Anstalter, men det var kun nogle af Prinds Frederiks Hofstat, nogle af Domestikkerne, Mareschallen Kammerherre Lowzow, Professor Schow og faae flere, men Trygheden mod al Fare for nogen betydelig Brand paa Slottet var saa stor, at de fleste i den første Time, ja længer, efterat Ilden var her opdaget, neppe holdt det Umagen værd at gribe sig an for at slukke den, hvilket man troede sig forvissat om vilde om faae Minuter skee, saa godt som af sig selv.

De tilstædeværende erfore snart, at den var alvorligere. Der sendtes Bud til Holmen og til Brandmajoren. Da en af de Vagthavende paa Tøyhuset bragte Efterretning, at der var Brand paa Slottet, bleve Vagten og Arbeidsfolkene derfra strax opsendte, forsynede med Spande. Tøyhusets mindre Sprøyte blev slæbet op i tredie Etage eller hvor Branden var. Den større blev anbragt paa Ridebanen, hvorfra Slangen førdes op i Kongens Etage. Meget snart derefter kom Holmens Chef, Commandeur Capt. Kiærulf og Equipagemesteren Com. Lützow med nogle af Holmens Sprøyter som og Staldmesteren og Staldfolkene med

*Christiansborgs Vestfløj mod Ridebanen. Gouache paa Rosenborg, malet i
1743 af Johan Jacob Bruun. Bemærk Skildvagterne ved „den nye Bro”.*

deres Sprøyter og Redskaber. Ogsaa Brandmajoren indfandt sig snart. Man undersøgte Tilstanden i Mezzaninen ovenover, hvor man ei endda skal have funden Ild, men megen Røg, som dog ej endnu giennemstrømmede Gangene. Endnu var Loftet frit for Ild, ja endog for Røg. Men inde i Prinds Christians Gemak tog Ilden kiendeligen til. Man udflyttede alt hvad der var, men dog ikke længere end i nogle af de nærmeste Værelser, da man ansaae dem der fuldkommen trygge. Man sprøytede Vand i Mængde paa Loft og Vægge, men forgiaeves. Man aabnede med Brandhager Loftet, man rev Betrækket paa Væggene tilside, man hug i Panelerne; hvor der saaledes giordes Aabning, blussede Luen frem og det indenfor værende Træværk saaes brændt til Kul eller Gløder.

Hvorfra var denne Brand kommen? Et Spørgsmaal, som vel er af liden Nytte, da det rimeligviis aldrig tilfulde kan opløses. Kun saavidt er det vigtigt, som det vilde være vigtigt at vide, om der skulle være Mennesker iblandt os, sataniske nok til frivilligen at have anlagt Ilden, hvilket den paafølgende ulykkelige Nat var en i det brændende Slot kun altfor giængse Mistanke. Den kunde være kommen af Uforsigtighed med Ild enten i Værelset eller i et af dem ovenover eller af en bag Alcoven i Prinds Christians Sove Gemak i Værelset ud mod Gaarden værende Camin eller Skorsteen, hvilken kunde være brusten og giennem Sprækken udladet Ild i den Plads mellem Gulvet i Mezzaninen og Gipsdækket nedenunder, eller den kunde være frivilligen anlagt. Man har og talt om, at den kunde være af et Kakkelovnsrør, der formedelst Mangel paa Rensning var kommen i Brand og derved havde antændt Rummet mellem Mezzaninloftet og Gipset i det Værelse nedenunder. Den Mand, som ved Accord havde paataget sig Slottets Kakkelovnsrørs

Rensning, har i Aviserne afveltet fra sig al Bebreidelse for at have forsømt sin stipulerede Pligt og derved foraarsaget Branden, da han har fremlagt for Publicum autentisk Beviis for kort tilforn at have rensat Rørene. Uagtet nogle af dem, der først kom ind i det af Branden angrebne Værelse, troe strax at have seet Kakkellovnrøret gloende, saa man dog dette kort efter saa gandske forbi, at nogle af dem, som kom snart derpaa, forsikre at have fundet baade Kakkellovn og Rør næsten reent kolde. Det lader sig desuden begribe, at Kakkellovnrøret, som strakte igiennem et med Ild bespændt Rum, kan der være blevet gloende af denne udenomværende Ild uden selv indenfra at brænde mindre, at Ilden derfra skulde have sin Oprindelse. Da det siden blev afkiølet med Mængde Vand og Ilden deromkring desuden kunde være udbrændt eller slukket, kan det og gierne siden være fundet lidet eller intet varmt, hvilket ikke kunde have havt Sted, dersom Ilden var bleven foraarsaget af den indeholdte Ureenlighed. Det skal desuden af de locale Omstændigheder være klart, at det ej engang kunde være fra Kakkellovnrøret, Ilden var udbrudt, hvilket og Omstændighederne gjøre aldeles troeligt. Derfra havde altsaa ikke Branden sin Oprindelse. Den maa have den af en anden af de anførte muelige Aarsager, hvilken er nu desmere ubesvarligt som alting der, hvor den opstod, nu hviler i Gruus.

Men er det sandsynligt, at den skulde være anlagt med Forsæt? Det er skrækkeligt, at der gives Exempel paa Mordbrændere; det maatte synes i Almindelighed utroeligt, at endog nogen Morder skulde være i Stand til at udføre sin Hevn og sit Raserie paa en Maade, hvorved ei blot den eller de Personer, som skulde undgælde, men næsten altid mange eller dog en og anden, som ei egentlig tilsigtedes, maatte lide med. Men virkeligen er

Anlægget af en Brand som Christiansborgs, ved hvilken saa mange Hundrede Menneskers Velfærd maatte opoffres, saa manges Liv, der dog ei alle kunde formodes at være Maalet for Mordbrænderens Rasen, sættes i Vove, at det dog i Almindelighed maatte synes at overstige endog det allerlumpenste Menneskes Ondskab at foretage en saadan Handling. Uden mange sammenstødende Omstændigheder og naar Sagen paa ingen anden Maade maatte være at forklare, kunde noget godt Hierte tillade sig at tænke Mueligheden af en saadan Mordbrænders Tilværelse. Der er ingen Nødvendighed for at tage Tilflugt til denne Mistanke, det er ej heller engang rimeligt at troe Ilden anlagt med Villie eller paasat af Mordbrænders Haand. Den være kommen hvoraf den vil, saa hvis det var enten ved Uforsigtighed eller ved en uforudseelig Bræk i Kaminen eller hvorledes det maatte, at der var kommen endog kun en Gnist mellem Gulvet i øverste og Gibsloftet i næstøverste Stokværk, saa vilde den sandsynligen viist de samme Phænomener, som den her virkeligen viiste.

Bielkerne i Slottet vare omtrent en Alen tykke, men Afstanden mellem Gulvet og Gibsloftet var somme Steder endnu meget større indtil over To Alen. Dette Rum var tomt, undtagen at der maaskee laae Høvlspaaner og saadant lige fra den Tid, Slottet blev bygget, og der i de mellemløbende Tider maatte være samlet en stor Mængde Støv, Spindelvæv og deslige. Da alt dette var fuldkomment tørt, saa fængede det i et Øjeblik, saasart paa nogen Maade en antændende Gnist kom derned. Grundtegningen i danske Vitruvius viser, at der var en Plads af Fem Fag eller omtrent 30 Alen lang og 26 bred, hvor en der antændt Ild kunde udbrede sig uden at standses ved nogen Muur, nemlig fra Riddersalen til det tredie Fag fra Hiørnet og

fra Vindvet til meere end midt ind i Bygningen. Naar Antændelsen var der skeet paa saadan Maade, at den ikke strax fik Luft eller viste sig udenfor dette Rum, saa fandt den allene i de der værende omtrent 70 Bielker Næring i meere end 260 Kubik-Alen Træ . . . (se Opl.).

Det lader sig nu forstaa, at den Brand det var, den Røg og Lue, dette maatte give, naar Branden engang kom tilsyne, vilde være alt for uhyre, til at der vilde være at tænke paa nogen Slukning deroven over eller nedenunder og at følgelig Branden vilde inden disse med Muure omgivne Rum nødvendigen gaae lige ned i Grunden og lige op til det øverste. Paa hvor mange Maader kan der i dette Rum ei uden nogens Brøde, endog uden nogens Uforsigtighed saaledes være kommet Ild? Der var dobbelt Gulv ovenover, men hvo kan sige, at alle Fuger vare endnu saa tætte, at ikke en udsprudende Gnist af en Kakkellovn, en Smule brændende Tane af et Lys eller deslige skulde kunne være kommet derned, ei at tale om, hvis en forbiløbende Skorsteen virkelig har havt en umærket Bræk. Kommet derned vilde denne Gnist antænde alt, hvad der var nær, men udsluttet fra den atmosfæriske Luft vilde Ilden længe der ei være i Stand til at bryde frem eller give Lue. Den kunde i det tilspærrede Rum heel giærne umærket i adskillige Dage gribe om sig, tærende der som en Kulmile, endog uden at Røgen blev at fornemme. Der er hundrede Exempler paa, at dette har været en Vaadeilds Fremgang. Det er i høi Grad sandsynligt, at dette har været Beskaffenheden ved denne Brand. Den havde, som siden erfores, grebet meget vidt om sig i dette indspærrede Rum, inden den blev mærket. Havde Ilden været paasat, da maatte denne Maade at anbringe den paa uden Tvivl have forekommet Mordbrænderen selv meget tvivlsom, naar han ikke tillige vid-

ste Middel til at udbrede den, hvilket dog ej er mærket. Han maatte frygte, at Ilden denne Gang som forhen, naar den paa lige Maade havde fænget, vilde røbet sig i Tide og bleven forekommet, førend den kom til Udbrud og over Alt, at den i det allerhøieste vilde have fortæret, hvad der var inden de Muure, som omgave det ommeldte Rum, hvilket og upaatvivleligen vilde have skeet, dersom samme Muure istedenfor kun at gaee op til Loftet havde gaaet giennem Loftet op til det øverste af Taget. Det havde da bleven mueligt at anbringe Slukningsanstalter i alle Dørrerne paa Siderne og Ilden bleven hindret fra at bryde længere ind rundtom. Dette skeede kun, fordi Røgen og Luen, da Branden først var kommen op paa Loftrummet, gjorde det umueligt der at anbringe nogen Foranstaltning meere, hvorved den ganske ubehindret og som med et foer rundt om den heele Slotsbygning, bragtes derfra ned giennem alle Opgange og gjorde det derved ogsaa umueligt overalt først i de øvre Stokværk, siden længere ned at arbeide paa Slukning eller engang der at drage Aande, hvortil da kom Communicationen giennem det uopfyldte Trappehul i den søndre Sidefløy, hvorom nærmere siden, ved hvilket Branden snart blev meddeelt paa eengang til Gangene i alle Stokværk. Men det være hvordan det vil, saa, skøndt privat Hævn og Ondskab, som Erfarenheden lærer, stundom har kunnet formaae Menneskeafskum til at blive Mordbrændere for Privates Huuse, skulde det have Skin af Sandsynlighed, at der her fandtes nogen, som med den dertil fornødne Helvedondskab forbandt Galenskab nok til at være Kongeborgens Mordbrænder? Nogen, som med det dertil fornødne Forbittrelses Raserie mod Kongefamiliens Personer, hvilke han dog ved mindste Eftertanke vilde finde ei at være de, der leede meest ved Brandens Ødelæggelse, for-

bandt samme eller endnu større Forbittrelse mod samtlige de mange Hundredeøvrigte Beboere af Slottet, ja mod hele Nationen?

Hvor paa Kloden er alt dette nu mindre sandsynligt end her, hvor der handles om et Kongehuus og en Nation, som efter alle virkelige Mærker elske og agte hinanden i saare høi Grad og som høiligen fortiene det af hinanden?

Og til hvad Ende skulde denne Dievelsdaad være foretagen? Følgen viiste dog, at det hverken var for under Brandens Forvirring at røve, myrde eller anstifte Uroe, og hvad andet skulde kunne være Hensigten? Selv personificeret Ondskab foretager dog neppe en ødelæggende Handling blot for at ødelægge, ligemeget hvad og for hvem? Selv i Krig har man dog noget Paa-skud for om ej Hensigt med Mordbrand og Ødelæggelse.

Ilden var, da man opdagede den, udbrudt fornemmeligen i det Rum mellem Gibsdækket i Prinds Christians Sovegemak og Gulvet ovenover i Mezzaninkamerne. Den var stærkest at kiende nede i Prindsens Værelser, fordi Gibsdækket var tyndest og snarest giennembrændt. Den var gaaet ned langs bag ved Betrækkene paa Væggene; da man fandt den, var den dernede overalt. Meget snart tog Røgen i forfærdelig Maade til ovenover i Mezzaninen. Man anbragte Sprøyter allevegne, men derved fik man og snart Mangel paa Vand, da det hverken var let eller snart giort at faae Vandet transporteret ned fra op til disse Høyder, endskiøndt der strax nede fra Arsenalet var sat et Par hundrede Vandspande foruden Brandspandene i Arbeid. En svær af Artilleriets Sprøyter, som man havde faaet op i det brændende Gemak, bragte man ned i Værelset udenfor den søndre Indgang til Riddersalen og bragte dens Slange giennem Vinduet op i Gemakket ovenover; andre Sprøyter i Gangene og Rummene udenfor. Den store Tøyhuussprøyte var henimod

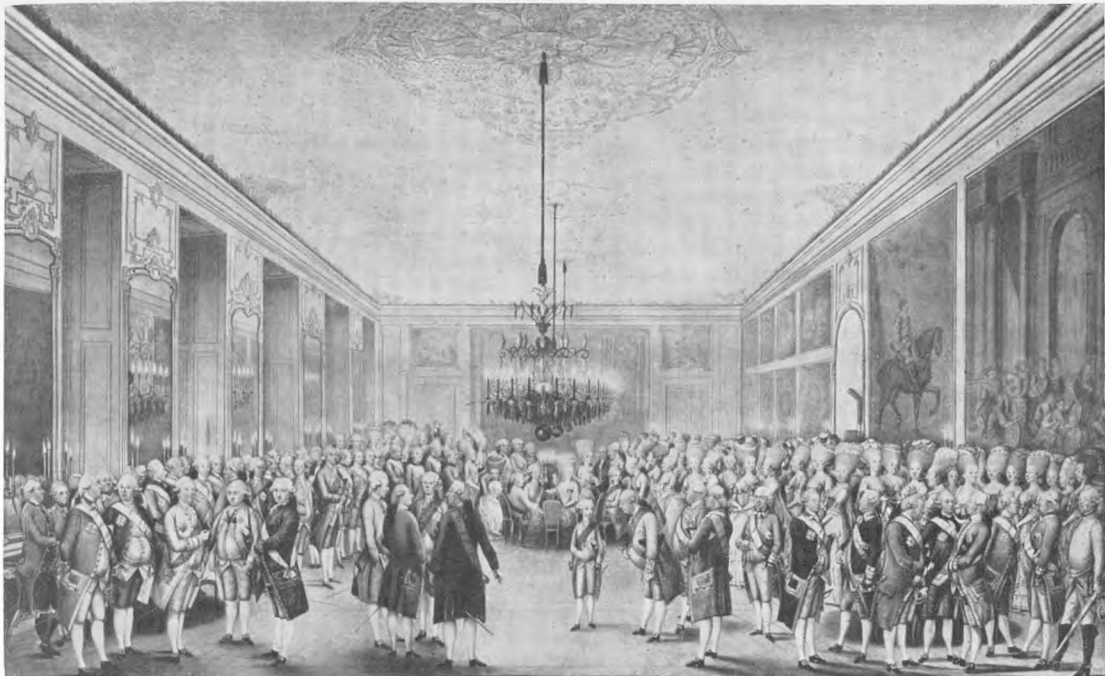
Klokken 4 ved Ilden og var den første, der var til Stede. Den blev ufortøvet hensat nedenunder ved Ridebanen og denne og andre store Sprøyter, som efterhaanden ankom, bragte Vandet op til de mindre i de øvre Etager. Var man maaskee i de første Øyeblikke, i Følge den gamle Meening om Slottets Brandtryghed, nogen lunken i at skaffe Vand, saa varede det ej længe, førend de tiltagende Kiendetegn paa Brandens Farlighed bragte alle uden Undtagelse til at anstrænge Kræfterne til det yderste. Hofmarechallen sendte Bud at lade klemte i Nicolai Taarn med Brandklokken. Det første Bud blev ikke adlydet, da der efter gammel Foranstaltning ej maatte giøres Brandlarm for en udbrudt Ild paa Slottet. Men den blev nu alvorligere og kiendeligere, Røgen sprudede i store tykke Skyer ud gennem Vindverne baade i Prinds Christians Værelse og i Mezzaninen. Klokkerne klemtede, Brandtrommerne lode gennem Gaderne, Byens Indbyggere stimlede i Angst ned mod Slottet. Klokken var henimod Halvfem.

Allerede paa første Anskrig vare som meldt især Artilleristerne tilrede. Artilleriecorpsets Haandværkere havde som sagt slæbet en af Tøyhuusets temmelig svære Haandsprøyter op i den øverste Mezzanin. Saa hurtig var Ilden brudt op gennem Gulvet deroppe, at da de i største muelige Hast havde faaet Sprøyten derop, og man med den vilde trænge ind i Værelserne, kastede Røgen Arbeiderne tilbage og man maatte bringe den nedenunder, hvorfra man i Forening med Slottets Haandsprøyter arbeidede paa at dæmpe Ilden i Mezzaninen. Imidlertid var een om ej fleere af Slottets eller af Staldenes Sprøyter anbragte i den øverste Mezzanins Gang i Taarnfløyen ind mod Gaarden, hvorhen Staldfolk, Artillerister og andre bare Vand op og forsøgte alt mueligt for at drive Ildens Magt tilbage. Hol-

mens Brandredskaber og Sprøyter og Folk vare herved og allerede i fortrinlig Virksomhed.

Kongen sad med sin Familie, sine Ministre og Mænd til Tafels, da Ilden var udbrudt. Først da den kiendtes af betydelig Farlighed, blev Livvagtens Chef H. D. Prindsen af Würtemberg kaldt ud; strax underrettede man og H. K. H. Kronprindsen, som ligeledes gik ud at erfare Tilstanden. Ogsaa Hs. Kg. Høyhed Arveprinds Frederik var tilstede ved Branden paa samme Tid som H. K. H. Kronprindsen, og snart var der heele den kgl. Familie paa H. M. Kongen og H. K. H. Kronprindsesse Maria nær. Alle saae nu Faren og efter Kronprindsens Ordre foranstaltede overalt, hvad der kunde foranstaltes. Kronprindsen underrettede sig med egne Øyne om alt, var selv tilstæde overalt i det ildbespændte Værelse, i alle Stokværk, paa Loftet. Enhver af de Kongl. Personer gik nu til sine Værelser og fandt dem een eller høyt halvanden Time efter Ildens første Udbrud tildeels bespændte med Røg, dog ej tilfulde hermed. Ilden havde gennembrudt Loftet og derfra trængt allevegne ind, men dette var Tilfældet i større Hast end det nogensinde efter Bygningens Fasthed og det, der var at giennembrænde, kunde formodes. Forventningen var ængstelig paa en afgjørende Erklæring fra Brandmajoren; dog haabede endnu de, som netop ikke vare tilstede der, hvor Branden rasede, at det snart vilde være forbi.

Den øverste Mezzanin, især den Side, som med Enden stødte mod det antændte Sted, [var] snart meget opfyldt af Røg. Giennem de lange aabne Gange, der gik det heele Mezzanin-Stokværk rundt, udbredte den sig ogsaa snart overalt deroppe. Imidlertid var dog Trygheden der saa stor, at næsten ingen undtagen de, som boede nærmest oppe ved det Sted, hvor Ilden var,

Johann Heinrich Wilhelm Haffners Tegning (1781) paa Rosenborg af et Aftenselskab i „Apartementssalen” i Østfløjen mod Slotsgaarden. Opr. „Kongens Galleri” til Malerier og Statuer, senere den sædvanlige Festsal. Den unge Frederik (VI) staar midtfor i Samtale med Geheimeraad Frederik Christian Rosenkrantz, medens Kongefamilien sidder om Bordet i Baggrunden. Nærmest i Ydergruppen tv. Ove Høegh-Guldberg, yderst th. Haffner selv med sænket Kaarde. Carel van Manderns Rytterbillede af Christian IV paa Væggen th. samt en Allegori af Hendrik Krock.

giorde nogen Anstalt for at redde. De fleeste der værende Be-tiente vare roelige i deres Værelser, saavidt de ikke vare hos deres Herskaber andensteds. Af dem, som ej fra først af vare paa Værelserne, men snart erfore Farens Storhed, glemte mange hvad deres eget var for at sørge for Herskaberne og deres Sagers Redning. H. K. H. Arveprindsessens Cabinetssecretair Malling havde et Comptoir og der Prindsens [Ka]sse i et Værelse i Mez-zaninen nær ved Ilden. Fuldmægtigen Kleinholdt fik, da Ilden allerede i den Ende af Gangen var nær ved at glimte frem og Røgen qvælende, overtalt et Par Karle til med ham selv at bryde giennem Røgskyen og komme ind i Comptoiret for at redde. Ei uden Fare for at qvæles eller i det rædsomme Mørke at forvildes og indsluttes af Branden lykkedes det Hr. Kleinholdt at faae baade Kassen og de vigtigste Regnskaber derfra nedbragte i H. K. H.s egne Værelser, hvor de formodentligen dog siden bleve Branden til Bytte. For Kongens Livskytte Weinschenck, hvis Værelser og vare her, lykkedes det med lige Møje og Fare at bringe en Deel af de Kongl. Skydegeværer, som han havde der i Forvaring, bort derfra. Men det meste deraf, som og hvad der af hans egne Sager blev bierget, blev ej bragt længer end hen i den lange Mezzanin-Gang ud mod Slotspladsen, hvor det siden blev Ildens Bytte. Af de andre, der boede, fik faae eller ingen det mindste reddet. Af de Mezzani-nens Beboere, som vare længere fra Ildens Udbrud, tænkte endnu saa godt som ingen paa nogen Redning. I Etagen nedenunder der-imod kom Tid efter anden alting i den ængsteligste Forvirring.

Artilleriets Commandeur Oberst Meklenborg var med en Deel af Corpsets Officierer tilstede førend Kl. 4 og Vagten af Arsenalet paa dem nær, der stode paa Post, med samtlige Haandværkere og andre Arbeidere maatte strax bringe Sprøy-

ter, pompe, bære Vand og redde, hvortil snart efter alt Corpsets Mandskab fra Casernerne kom til Hielp. De transporterede Slangerne af Tøyhuusets store Sprøyte op til Vindverne i Kongens Stokværk. De bragte Giethuusets store Sprøyte op i Gemakkerne ved Riddersalen for ved Hjelp af Tøyhuussprøyten som Anbringer at kunne give sin Straale til de øvre Etager. Ved denne Leilighed sprang Touget, som skulde befæste Tøyhuussprøyten ved Vindvet, og Slangens Vægt drog den fastholdende Haandværker ud ad Vindvet, hvorved han var bleven et Offer for sin Nidkiærhed, dersom ikke hans hosstaaende Staldbrødre med yderste Anvendelse af deres Kræfter og deres Raskhed havde drevet det til at holde ham tilbage i Faldet. Foruden Artilleriecorpsets Folk, som med nogle af Holmens og Hofdomstikerne især Staldfolkene samt nogle af Garden endnu i Førstningen vare de eeneste Handlende, bragte man ogsaa en Deel af Tilskuerne, hvoraf der den Gang endnu ingen Mængde var, til at lægge Haand med paa Arbejdet, bære Vand, flytte Sprøyter, pompe etc. Man havde idelig Opmærksomhed henvendt paa Loftet. Da det var tækket med Kobber, derved tæt og ei let aabnet, endog ved Ildens Magt, og det desuden bestod af en utroelig Mængde Tømmer, ei blot til at understøtte Kobberdækket, men meget meere for at hielp til at bære Bielkerne i Bygningen selv og de ofte skraaliggende Skorsteene, indsaac man, hvor usigeligen farligt det vilde være, om Ilden der brød frem. Der var bragt Sprøyter op og noget Vand, saavidt man i den trængende Nødvendighed til at bruge det længere nede, hvor Ilden alt var, havde kunnet.

Hofmareschallen Grev Ahlefeldt havde selv med sine Hovednøgler aabnet adskillige Luger for at skaffe Luft, da det alt begyndte at ryge; flere besørgede han af de tilstædeværende

slagne op. Der var en betydelig Deel Tømmer, bestemt til Brug paa Slottet ved Reparationer. Deraf laae en Deel just der, hvor det brændte nedenunder. Artilleriets Folk og strax ogsaa paa Befaling af Holmens Chef, Commandeur Kiærulff, en Deel Matroser bleve sendte op for at flytte det bort og for om mueligt at faae Kobbretaget aabnet, at Ilden, om den brød derop, kunde brænde ud, da det i manglende Fald vilde snart blive umueligt at arbeide deroppe paa Slukning formedelst Røg og Luer, og disse i en Hast vilde bespænde heele det indsluttede Rum over alle fiire Fløye paa eengang og giøre Antændelsen almindelig. Kronprindsen havde atter og atter været der som overalt tilstede, tilseet, ordnet, paaskyndet. Alting aftaltes med Brandmajoren, og ingen Foranstaltning blev giordt uden efter eller i Overeensstemmelse med hans Ordre. Ogsaa han var saavidt mueligt omkring overalt. Prinds Christians Gemak, hvor Ilden først havde yttret sig, var endnu som Centret for Slukningsanstalterne. Der var bestandig stærk Røg; Flammen slog undertiden frem, men drog sig igien tilbage; dette var ogsaa Tilfældet ovenover. Det paaøste Vand, som nu stod paa Gulvet meere end en halv Alen høyt, var uden al Virkning. Brandmajoren var selv nær ved at qvæles i Røg og fremlyvende Luer i et mørkt Værelse bag Prindsens. Ligeledes Acteur Knudsen, som samme Tid var der tilstede, havde hiulpet og hialp fremdeles med Redningen og med Udførelsen af Brandmajorens Ordre. Men det blev nu umueligt længer at opholde sig i dette brændende Værelse. Omtrent paa samme Tid, da paa Loftet Forebyggelses Arbeider var i fuld Gang og et betydeligt Antal Mennesker dermed paa det ivrigste beskæftigede, Artilleristerne med deres Officierer, nogle af Holmens Folk, Staldfolk, Slotsarbeidskarle og andre, men man ei var kommen vidt

og det stærkt befæstede Kobbertag ei endnu aabnet, brød Ilden med eet op fra Mezzaninen giennem Gulvet og fyldte i samme Øjeblik saaledes det heele Rum med Røg og Ild, at enhver i styrtende Fart maatte redde sig. Oberst Mechlenborg var just i dette Øjeblik kommen derop med en Deel Officierer og Mandskab, som endnu var paa Trappen, men da han saae Faren, tilskyndte han General Adjudanten af Søetaten Hr. Lindholm, som anførde og paadrev Arbeidet, at redde sig og Folkene, men der blev neppe Tid til at tilraabe den arbejdende Mængde: „redder Eder, redder Eder”, førend Gulvet sank ned i Luerne; uden at vide hvorledes bleve de mellem Skaren boltrede ned. Blandt dem, som nedstyrtede i Trængslen, var Commandanten, ligesaa og Hofmareschallen H. E. Geheimeraad Grev Ahlefeldt. Han tabte derved sit Uhr og sin Kaarde, hvorved forefaldt den characteristiske Synderlighed, at en Soldat eller en anden af de tilligemed ham nedstyrtede, som fandt begge Deelee, midt i denne Dødsforvirring havde koldt Blod og Opmærksomhed nok til at tage dem begge op og flye Greven dem tilbage. Faae Øjeblikke derpaa saaes allerede tykke Røgskyer, ja endog Luer glimte i det modsatte Hjørne af Slotsgaarden ud giennem Taget.

Det var her og nu, at mange og vel de fleste af de ved Christiansborgs Brand omkomne fandt deres Død. De, som da vare paa Loftet og ikke vare Udgangen nær, bleve deels qvalte af Røg, inden de komme derhen, deels kunde de ikke finde Vei i den sammenpressede Røgs græsselige Mørke. Det var formodentlig nu, at Bygnings-Skriver Frands Norup, som med en Kobbersmedsvend og Dræng var gaaen derop, er bleven Offer for sin Troskab i sin Pligt. Hverken han eller Drængen saaes nogensinde meere levende. Meget længe siden efter fandt man Kiendetegn af hans Levninger henne ved Dronningens Trappe.

Det har været her, at nogle af de omkomne Staldfolk ere blevne qvalte eller opbrændte. I et af Taarnets Lydhuller fandtes 17 Dage efter Levningerne af Fem brændte Mennesker; de vare saaledes fortærede af Luerne, at det ej kunde kiendes, hvo de havde været. Man sluttede af en Staaltraad, fundet ved nogle af de tiloversblevne Pandeskaller, at det var Staldkarle paa hvis Hatte der havde været en Fier med en saadan Staaltraad. Toe Brandkarle og en Sadelmagerdreng ere og formodentligen her omkomne. En Arbeidskarl af Brændekielderen ved Navn Jørgen Knudsen var paa denne Tid i Taarnet. Da Ilden gjorde ham det umueligt at komme ned ad den ordentlige Vei, maatte han lade sig falde fra et af Lydhullerne need paa Taget; der gik han deels paa det øverste af Taget, deels i den brede Tagrende, medens Ilden under ham udbredte sig meere og meere, og omsider alting var i Brand. Tre til Fire Timer udholdt han denne gyselige Vandring. Da det gloende Tag, allerede mange Steder indstyrtet, truede at synke overalt, syntes der for ham intet andet Valg end enten at bie og sluges af det brændende Svælg eller at springe ned derfra. Han var nærved at vælge dette sidste, da han omsider var bleven seet af dem, der nede paa Slotspladsen nu arbeidede paa at redde. Der blev bragt Stiger op paa det flade Tag af Corridoren ved Slotskirken. Disse kunde dog ikke naae fuldt op til ham, men de Brandkarle, som vare gaaede op for at redde ham, maatte fra det øverste af Stigen søge at tage ham ved Beenene ned fra Kanten af Muuren og saaledes have ham løftet ned paa Stigen. Det lykkedes. De bragte ham levende ned, men af Røg og Heede og Angst meget svag og forstumlet. Klokken var da henved Tii. Det følgende vil vise, hvorvidt det den Gang allerede var kommet med Branden.

Blandt de Artillerister, der vare beskæftigede med fra Loftet at bortføre Planker og Tømmer lige til det Øjeblik Ilden brød ud, bleve Sex Mand beskadigede, men frelste dog Livet og kom ud giennem Luerne. Ogsaa Lieutenanten Hr. Götsche af Artillericorpset kom der i Livsfare, da han i Trængslen paa Trappen blev baglænds styrtet omkuld med Hovedet nedad, i hvilken Stilling mange af de Flygtende, forfulgte af Døden, traadte paa ham. Da han omsider vaagnede af Bedøvelsen, væltede ej allene Røgen, men ogsaa Flammerne ned ad Trappen over ham. Forknust og blødende var han dog endnu i Stand til at frelse Livet.

Omtrent paa samme Tid som Ilden var udbrudt paa Loftet, da den allerede forud rasede i Mezzaninen og der i Ridder salen var megen Røg, blev Brandmajoren vaer, at Ilden glimtede frem i Midten af denne Sals Loft, hvor den ikke kunde have trængt sig frem, uden at have allerede bespændt Træværket langs under Gibset. Han sluttede nu, i Følge sin Kundskab om Brandvæsen overhoved og sit Bekiendskab med Bygningen af Slottet især, at den var saa vidt udbredt og saa befæstet, saa der lidet eller rettere intet Haab kunde være meer om at faae den slukket. Al anvendelig Foranstaltning var anvendt uden Nytte. Ligesom man nu af Ilden blev fordreven fra dette eene Sted, saa vilde man om nogle Øyeblikke nødes til at forlade det eene Sted efter det andet. Forsigtighed, Sandsynligheden af en almindelig Brand, alt bød at man iilede med at redde overalt i det heele Slot alt, hvad reddes kunde. Dette tilraadete Brandmajoren Kronprindsen, som selv ogsaa her var tilstede, og erklærede ham, at det heele Slot sandsynligen ei mere stod til at redde. Alle Tilstædeværende bevidne eenstemmigen, at H. K. Høihed saavel ansaae det heele Forstyrrelses Optrin som

anhørte dette Tordenbudskab med en Fatning, hvorom den vanskeligen vil kunne giøre sig noget Begreb, der tænker sig den uhyre Ødelæggelse, det skrækkelige Tab, den heele Forfærdelse, et saadant Budskab forkyndt af Brandmajoren, indeholdt.

Kronprindsen var selv i Stand til at undersøge, hvormeget det var grundet. Han havde selv beseet alle de af Ilden alt angrebne Steder. Han var selv midt i Røgen og imellem Flammerne. Han havde selv efter Overlæg med Brandmajoren og de øvrige Vedkommende anordnet, hvad der kunde anordnes for at anvende Ulykken; han var selv Vidne til, at det troeligen blev anvendt, men anvendt forgiæves. Han gik nu selv at forkynde dette rædselsfulde Budskab for H. M. Kongen og de øvrige Personer af Kongeslægten. Medens alle andre meere eller mindre vare henrevne af Rædselen, var ingen i Stand til at frembringe dette Budskab med den Roelighed som han. Han overtalede H. M. Kongen til at sætte sig i Sikkerhed, og drage bort fra den Kongl. Boelig. Han omfavnede sin Gemalinde, og han med hende deres spæde Datter, som laae i de nylig udslagne Børnekopper. Han og hans Svoger Hs. Høyførstel. Durchlaucht. Hertugen af Sleswig-Holsteen-Augustenburg ledsagede saavel Hendes Kgl. Høyhed, hans Gemalinde, Kronprindsesse Marie med den spæde Syge i de moderlige Arme som Hendes Kongl. Høyhed hans Syster Kronprindsesse Louise Augusta til Vognen, og med hinanden forlode disse Prindsesser nu for sidste Gang Kongeboligen. Hs. M. Enkedronningen, D.D. K.K. H.H. Arveprinds Frederik og hans Gemalinde med deres Børn maatte paa samme Tid unddrage sig. Kronprindsen og hans Svoger bleve endnu tilbage for ogsaa udenfra at betragte Tilstanden. De havde samtlige, især de, som beboede det Stokværk, hvor

Faren hidtil var kiendeligst, havt Leilighed til at see den nærveed. De havde alle erfaret Prøver paa de Tilstædeværendes Hiertelag, Tilbøielighed, Nidkiærhed for dem i at ville afvende Ulykken, og, da dette snart fandtes forgjæves, i at ville redde. Røgen, om ei alt ogsaa Ilden, havde allerede saaledes opfyldt Gangen udenfor Prindsesse Sophie Friderices Værelser, hvor hun selv var tilstede, og Trapperne, at hun selv saae ei allene de Reddendes Mod og Iver afmægtige til nogen synderlig Redning, men endog fik eget Liv tilligemed deres i truende og nær overhængende Fare. Hs. D. Prindsen af Slesvig-Holsten-Augustenburg, den nærmeste ved Ilden paa den anden Side, og hans Gemalinde havde og seet Faren saa meget nærmere, som Vinden pressede Ilden over til den Side, hvor de boede; der tillod dog endnu Røgen de Tilstedeværende bedre at benytte deres Iver, og de saae den benyttet med al sand Tilbøieligheds Varme. Under Hvirvlen af de Erindringer, som efter de der henlevede Dage maatte giennemstrømme samtlige de Kongelige Personers Siæle, blandende sig med det nærværende Øjebliks Rædsel, maatte de alle nu unddrage sig. Hvilket Øjeblik! Forestillingen af den allerede nærværende Ødelæggelse, af de Elenigheder, som alt vare, som hvert Øjeblik end meere bleve, den overvældende Brands Virkning, disse tilligemed den sandelige, alting opfyldende Rædsel, Synet af den fremlynende Ødelæggelse, end meere den vilde Rædsel malet paa alle Aasyn, der dog ikkun forøgede den almindelige lidenskabelige Anstrængelse for troeligen at tiene de dyrebare Flygtende, nu Lyden af de bængstedes, de alting berøvedes, de i den græseligste Dødsfare Bestedtes eller allerede Døendes Skrig, der i de rædsomste Toner hylede giennem det store Slots mange Værelser og lange Gange, de huule Drøn af den overhaandtagende Tum-

mel, Mørket af de ovenfra nedvældende Røgskyer, der begyndte nu og da at oplyses af de fremglindsende Luer – alt forenede sig til at gjøre dette Øyeblik i høieste Maade forfærdeligt. Om-trendt paa samme Tid eller noget forud, efterat dog Ilden allerede i nogen Tid havde raset inde i den øverste Mezzanins Værelser og nogle Artillerister tilligemed nogle Staldkarle og andre arbeidede der, strax inde ved Siden af Marmortrappen paa søndre Side af Taarnet, med at pompe og skaffe Vand, brød den ogsaa med eet frem i denne Mezzanins lange Gange, i alle Fløye, fra det sydvestlige Hiørne, hvor Branden var, øst-efter hen giennem Fløyen ud til Slotspladsen med saa over-ordentlig Voldsomhed, at det blev strax umueligt der at udholde Luen og Røgen. Ved første Explosion og Anskrig flygtede alle de, der arbeidede ved Sprøyterne, eller dog de fleeste af dem lige ned i Gaarden og adspredtes. Nogle af Artilleriets Haandværkere fortrød det at have forladt deres Sprøyte. De søgte nogle af deres Kammerader for at hielpe dem at faae den reddet. De fandt Corpsets Chef, som beordrede en Officier med noget Mandskab til dette Foretagende. Disse hentede Sprøyten med megen Fare mellem de nedfaldende Stumper af Gulve og Bielker, de saae de andre Sprøyter synke mellem Ilden og blive dens Bytte. En af disse andre Sprøyter var en af Staldens, som Staldkarlene betiente. Da Ilden brød med denne Vælde frem, eller da en Deel af Gulvet brast og sank ned i Luerne, reddede ogsaa nogle af disse Folk sig, men adskillige bleve saaledes omringede, at de ikke kunde undvige. Tre bleve, meget forbrændte, revne ud af Ilden af de andre, som undgik. Een brændte levende for de øvriges Øyne, uden at det blev dem mueligt at rive ham ud af Branden. En anden, Hans Christensen Brockenhuus, som forgiæves stræbte at kiæmpe sig

igennem Luen, kastede sig eller blev af Luen trykket ud gennem Mezzanin-Vindvet og styrtede brændende ned i Slots-
 gaarden, hvor hans Hoved knustes og han var død paa Stedet. Klæderne vare ham allerede for den største Deel gandske afbrændte. Hans Ansigt og Krop var forstegte, endog Støvlerne paa hans Fødder vare giennembrændte og Kiøddet paa Fødderne begyndt at fortæres af Ilden. En Bryggerkarl blev ogsaa der angreben af Ilden, saa han ikke kunde komme bort, men sank brændende ned i Luerne.

Den heele Mezzanin-Etage havde vel hidtil i henvend To Timer, siden Branden begyndte, været gennemstrømmet af Røg, men dog ei anderledes, end at den ommeldte Tryghed i de andre Sider af Slottet, nemlig i Bygningerne mod Slotspladsen og mod Slotskirken, nogenledes var vedbleven. Før end nu var man ikke synderligen betænkt paa nogen Fare, i det mindste ikke som nær overhængende. Ingen var endnu flygtet derfra, ingen eller saa godt som ingen Sager derfra bragte i Tryghed. Men nu omtrent Kl. et Quarteer over Fem eller Halvsex blev paa een gang den lange Kiæde af Gange saaledes bespændt med Røg og forbrændt qvælende Luft, at det blev saa godt som umueligt at komme gennem dem; især strømmede Røgen saaledes til Udgangen til den almindeligste Trappe, den i Slotspladsbygningen, ad hvilken man gik til Høieste-Ret, at samme blev fuldkommen tilspærret. Der nedvældede nemlig fra Loftet, der opfoer fra Gangen forbi Prindsesse Sophie Fredericas Værelser, der fremrullede fra Gangen i den søndre Sidebygning i Mezzaninen selv, nede derfra hvor Branden var, saadanne Dynger af harpiksfuld Røg, som ingen anden Udvei havde til Communication med den ydre Luft, at det overgaaer al Forestilling. Samtlige de Mennesker, som her befandt sig, vare saaledes i et Øje-

blik satte i den øyensynligste, en, som det syntes, aldeles uundgaaelig Dødsfare. I rædsomste Skikkelser viste sig Døden, hvorhen man vendte sig. Faae Øyeblikkes Tøven var enten at brændes levende eller at knuses under Faldet af de brændende Bielker, at ville undflye var at qvæles i Røg, af Vindvet henved Halvtredsindstyve Alen fra Jorden var det umueligt at komme uden enten at slaaes ihiel paa Stedet eller, endnu værre, levende at knuses og knust døe en langsom Død. Et almindeligt Skrig lød giennem Gangen og fra alle dens Værelser, overvældende alle med Forestillingen om Farens Almindelighed. Om Vel færds eller Ejendoms Redning fra Luerne kunde her ikke være ringeste Spørgsmaal meere. Saa uduelig var Luften her bleven til Indaanding, Røgen og Heden uberegnet, hvorved den desuden allerede kunde være qvælende, at alle de nyantændte Lygter paa faae i Gangens nordligste Ende nær slukkedes af sig selv. Der var ingen anden Vei for dem i den sydligste Ende af den 190 Alen lange Gang end at gaae lige op til dens nordligste Ende for da at vende om og komme ned ad den saakaldte Dronningens Trappe i den nordre Sidefløy ind mod Gaarden, uden at man vidste, om ikke ogsaa der alt var Brand, og dette skulde man gaae i denne Luft, hvor faae Skridt allerede vare bedøvende og fældende. Hertil kom, at der allerede i Gangen stod en Deel Kufferter og Sager, dels did hensatte til Redning fra de Værelser, hvor Branden allerede virkeligen herskede, tildeels og fra Beboerne i Gangen selv. Over disse faldt de, som vovede sig frem, hvilke her halv aflivede af Angst, som med den glødhede Lufts Trykning mekanisk overfaldt endog de kiækkeste, halv virkeligen og legemligen qvalte bleve liggende uden Kraft til at reise sig og uden Bevidsthed. Neppe kan selv den heedeste Indbildning male sig et gyseligere Rædselsoptrin end det, som i

dette Øyeblik her var virkeligt. De, som kom op i dette Stokværks Gange, hørde gennem det frygtelige Mørke, hvor intet Glimt af Lys var at see, da selv Brandens Lysning ikke endnu naaede hid, og ingen Straale af det udenfor neppe endnu dalende Dagslys kunde trænge ind, hver Vraae opfyldt enten af Hensegnendes sidste Skrig eller allerede Faldenes convulsiviske Stønnen i Dødskampen. Hvert Skridt snublede man over Mennesker, som enten alt laae i Dvale som Døde eller i Dødens Convulsioner. Snart oplyste en eller anden sig fremslyngende Lue for et Øyeblik denne Rædsel, men Luerne droge sig endnu i Førstningen strax tilbage og efterlodde allene det forrige Mulm, da Ilden selv ikke kan næres i en saa fordærvet Luft, førend den ved den tilstrømmende friskere finder Næring.

Men ogsaa var det her og nu, at Menneskekiærlighed og Kiækhed forenede sig for ved overnaturlig Anstrængelse at skaffe Redning, skøndt at redde noget betydeligt Antal af de her, som det lod, til Døden indviede, om ei alt dræbte Mennesker syntes rigtig nok at ligge uden for Mulighedens Grændse. Allerede at forsøge derpaa var forbundet med trodsende Dødsfare. Der var desuagtet mange, som modige overvandt alle disse Hindringer for at redde Menneskeliv, hid opkaldte enten ved de herfra lydende Skrig eller blot ved Menneskekiærlighedens modindskydende Røst. Disse deelte nu Dødsfarerne med dem, de vilde redde og som Farerne alt her havde overrasket. Adskillige af de kiække og ædle Tililende bleve og her liggende halv afflivede. Det lykkedes imidlertid at redde mange, de fleeste, ja – da der af dette Stokværks Beboere neppe savnes nogen.

Da disse Kiækheds i den høie Grad ædle Handlinger ingenlunde foretoges af Pral, og de for det meeste hverken havde eller kunde have andre til Vidner end dem, der bleve reddede, men

disse oftest ikke kiendte dem, ved hvis kiække og ædle Bestræbelser de bleve reddede, ofte ikke saae dem fra det Øjeblik, de frelste og nedbragte fra Faren, vaagnede af den Dvale, i hvilken de fandtes, saa er det rimeligt, at mange af disse Helte – det vare de i Ordets ædelste Bemærkelse – ei allene ere endnu ubekiendte, men og for stedse vilde blive det. Kun faae af dem, og det endda kun for det meeste hendelsesviis, ere siden bleven opdagede. De Reddedes Taknemmelighed kan ei mangle efterhaanden at opspore og at tilkiendegive Publicum flere, hvis Navne deres Beskedenhed ønskede at holde skjulte.

I Almindelighed kan man bemærke, at, da den stigende Fare nys førend Røgen saa gandske overvældede dette hele Stokværk, did har opkaldt om ei alle dette Stokværks Beboere, da mange af dem endnu stedse vare saaledes sysselsatte med Herskaberne, at de lidet tænkte paa sig selv, saa dog et lige saa stort Antal Mennesker, som indfunde sig for at redde for dem, at der altsaa i dette Stokværk var i dette Øjeblik et stort Antal Mennesker tilstede, hvilke som sagt alle, i det mindste paa meget faae nær, ved de Tililendes Ædelmodighed og Kiækhed bleve reddede, da kun faae ved egen Kraft vandt ned, ligesom de, der med nogen Bevidsthed i Førstningen kom ned, alle bevidne, at Gangene laae fuldstrøete af Døende, eller, som det syntes, døde Mennesker. De ædle kiække Reddendes Antal maae derfor have været meget stort. Det er saaledes langt fra Historien af alle de her i et Rum af høit to Timer (Klokken Halvsex til Halvotte) udøvede mange storligen ædle Handlinger, men kun meget faae Prøver deraf, ieg her kan meddeele. Her bliver meget, ret meget tilbage at udfylde.

Hofdamen, Frøken Lüttichau havde sine Værelser langt oppe i den lange Mezzanin Gang i Bygningen ud til Slotspladsen

nær op mod Cancelliet. Hun var kommen derop, sysselsat med i en Hast at gjøre sine Sager, saavidt mueligt, reede til at undrages Faren, da den omsider blev befrygtelig, skiøndt ikke endnu ansaaes at være meget nær. Hurtig overvældes Gangen af Røgen. Hun er der tilligemed Hofdamen Frøken Løwenstierne, Kammerjunker von Qualen og hendes Kammerjomfrue Schou. De erføre, at der er intet Øyeblik længer at spille, men idet de ville ud af Dørren, med hvad de i Øyeblikkets Forvirring kunde rive med, er Laasen smækket til, det er umueligt at komme ud, der er kun den eene Udgang. Alle Forsøg paa at sprænge Døren op ere forgiæves. De raabe, de vifte med Tørklæder ud af Vindvet, længe ubemærkede; omsider kommer dog et Par af Holmens brave Tømmermænd med deres Øxer. Nu findes desuden og med det samme Nøglen, som man i Forvirringen ikke kunde opdage. Selv Tømmermændene vare nær ved at qvæles i Gangen. Man kan ikke, tør ikke vove paa at foretage den lange Fart langs igiennem den skrækkelige Gang. Tømmermændene foreslaae og forsøge at hugge Hul giennem Gulvet ned til Værelset neden under. Det vilde vare for længe; det var uvist, om Faren ei der var den samme. Man beslutter at forsøge at gaae ud. Da Døren igjen er aabnet, er Røgen bleven saa gandske forskrækkelig, at der lidet Haab er om levende at kunne gjøre det Par Hundrede Skridt. Imidlertid, der er intet andet Raad; man gaaer, og ikke meget meere levende end qvalt naae begge Hofdamer og Kammerjunkerens Enden af Gangen; dog underveis savner Frøken Lüttichau Jomfrue Schou, hendes Kammerjomfrue, og er nær ved at vende tilbage for at faae hende med. Hun var og i Tummelen bleven frelst, adskilt fra de andre. Nede mod Enden af Gangen kan man ikke finde eller har ikke Kræfter til at gaae ned ad Aabningen til den Sidegang,

som førde hen til Trappen, og færdig at qvæles af Røg kan man ikke længe holde ud at søge om den eller engang tør vove sig derhen ad. For at aande lidt meere indaan[d]bar Luft, iiler man hen til det Vindve, der var i Enden af Mezzaningangen (der var kun To, et i hver Ende), man finder der Aandedrætten lidet lettere, kun lidet, thi den udstrømmende Røg tillod ikke den udvendige bedre Luft at trænge synderlig ind. Man vil forsøge at oplede Tvergangen til Sidefløyen og Trappen, men kan ikke. Her er intet Middel. Man raadslaar om at stige ud ad Vindvet og springe ned paa Taget af Corridoren, som vender ud mod Slotskirken, men deels var det virkelig mere end 10 Alen derved, deels hindrede Røgen at maale Dybet med Øynene, og man tænkte kun paa, at man befandt sig her i øverste Stokværk næst ved Slotstaget. Lieutenant Smith af Søeetaten havde allerede i denne selvsamme Tummel og Qvalme bragt en Datter af en ham beslægtet Frue Møller, som hørde til Hendes Kgl. H. Kronprindsesse Luisa Augustas Hofstat, fra sine Værelser i samme Stokværk i Sidefløyen, hvor Røgen og Dødsfaren var ligesom i den anden Gang, ned i Sikkerhed i Gaarden, men Frue Møller selv med to andre af hendes Døttre vare i Tummen og Mørket skillede fra ham. Allerede saaledes angreben af Røgen, Dampen og den sammenpressede giftige Luft, at han havde opkastet meget Blod, haster han tilbage op i denne Forfærdelsens Egn for at søge og redde sine tabte Beslægtede; han fandt dem ikke, traf en anden ubekjendt hendaanet, som han bragte ned til bedre Luft og fik igien til Live, og nu gjør han et tredie Forsøg. I det fuldkomne Mørke, ubekjendt med Gangen, forvildes han og kommer i Nærheden hen, hvor Frøknerne Lütichau og Løwenstjerne med Kammerjunker v. Qualen staae i Beraad om at vove det farlige Spring ud af Vindvet. Lieute-

nant Smith, allerede afmattede og nær ved at segne, oplives ved Haabet endnu at kunne redde andre. Han griber den af de andre ubemærkede Lygte, som hang i Enden af Gangen, ei endnu slukket, da Vindvet havde der lidt fortyndet den qvælende Luft; Damerne gribe hans Arme; ved Lygtens Hielp finder han Tværgangen, bierger dem frelste ud og ned af Trappen, og da de ere i Tryghed, forlader han dem uden at spørge om deres Navn eller lade dem vide hans, hvilket de kun adskillige Dage efter hændelsesviis bragte i Erfaring. Da han kom ned, fandt han til sin store Glæde dem, som han egentlig søgte, reddede ad en anden Nedgang, at være samlede med den af Systrene, han alt havde frelst.

Det har været omtrent paa samme Tid, som da de ommeldte Hofdamer først saae sig i Dødsangsten, at Hr. Rønne, som er roesværdigen bekiendt for sine Skriverter til Børns Dannelselse, og som er Lærer for Hs. Kongl. Høiheds Arveprindsens Børn, kom herop for at yde nogle Bekiendte sin Hielp til at indpakke og redde. Han havde allerede nede i Prinds Christians brændende Værelser været behielpelig med at bringe hvad der var, som det troedes, i Sikkerhed. Han var allerede udmattet deraf og af Røg, Qvalm og Heede, da han kaldtes herop og ikke vilde spare sine sidste Kræfter. Det kostede allerede Møye at komme op ad Trappen til Mezzaninen, men Værelset, hvorhen han gik, var nær overfor Døren til Trappen, og det gik endnu an. Han stod der et Øjeblik, da han kaldtes fra det Arbeid kun at redde Sager til det langt vigtigere at redde Menneskeliv, nemlig tre ham kiære Børn, en Ti-aar gammel Søn af afg. Kammerherre Haxthausen, en Datter og en Søn af Kongens Laquai Ipsen, hvilke tillige med deres Morbroder, et ungt Menneske fra Helsingør ved Navn Balle, befandt sig i et Værelse ikke langt derfra. Med

en af de to mindste ved hver Haand vil han gaae ud, men nu var det, at Røgen, som allerede meldt, saa gandske havde opfyldt Gangen og Trætrappen ikke tillod nogen Nedgang meere. Han hørte nogen raabe: „Ingen komme til Trætrappen, den er bespændt med Røg, man maa omkomme, løb til den anden Ende.” Fortumlet af Røg og Mørke løb han med Børnene imod Marmor-Trappen. Det var at løbe henimod Ilden. Det blev da baade ham og de andre umueligt at komme ret langt frem. Han søgte en Dør og fandt en aaben. Døren var til et Værelse ind til Gaarden, ligeover en Altan, der var paa Portalen udenfor Apartementsalens Vindver. Han fandt her to andre, en Student Hansen, om hvilken siden, og en Laquai Winge, der ligesom han og Børnene med deres Morbroder her søgte et Øjeblik Frelse. Giennem det aabnede Vindve droge de nu, hvorvel røgblandet, dog friskere Luft end den dræbende i Gangen, men her saae de og Luerne vælte ud af Vindverne ligeover for og Røgen dyngewis fra alle Sider. Langt Ophold her var altsaa ingenlunde raadeligt. Lidet forfrisket vilde Rønne, at Laquai Winge som bedre bekiendt med Slotsgangene skulde føre dem an for at gjøre den korte, men skrækkelige Vandring, men Winge forsikrede, at det var umueligt, han havde været paa Gangen, sagde han, og var nær ved at qvæles. Rønne bad atter, at man skulde vove det endnu engang for at redde de uskyldige Børn tilligemed sig selv. Men forgiæves. Ingen vilde vove det. Hr. Rønne vil forsøge paa at gjøre den korte, men skrækkelige Vandring giennem Resten af Gangen. Men Røgen var om mueligt bleven endnu tættere. Børnene ere blevne forskrækkede og tør ikke følge ham, de andre tør ej tilraade det. Man havde alt forud skreget ud om Hielp i Gaarden, men forgiæves; lige Skrig lode fra alle Kanter, ingen kunde med Virksomhed agte derpaa. Hr. Rønne forsøger tredie

Gang eene at bryde giennem Røgen for om mueligt at skaffe Stiger til Vindverne eller hvad Raad mueligt kunde være, for at redde de indsluttede Offre. Han var gaaet et halv Snees Trin, da han faldt over noget udslæbet Tøy, blev bedøvet af Røgen og Heden, søgte, for at frelse sig, en Dør; den var lukket, end een, ogsaa lukket, og traf endeligen endnu Dørren til det samme Værelse, han havde forladt. Det var hvad han saa meget desmeere ønskede, som han vel havde Haab om at redde sig selv, men hvis han omkom, Haabet om Redning for de ham betroede Børn og syntes ude. Han vilde deele Skiæbne med dem og ønskede ikke at reddes uden for at redde dem, eller dog see dem tillige reddede. Men det var nu befundet fuldkommen umueligt for ham at komme ud giennem Gangen, som og umueligt at optraabe Bistand fra Gaarden. Det syntes afgjort, at samtlige de her indsluttede her skulde døe. Foruden Røgens Qvælen var ogsaa den og Luften selv lueheed. Der stod en Sæng i Værelset. Man besluttede af dens Gardiner og Lagener at gjøre et Toug, hvormed en af dem kunde nedhidse sig giennem Vindvet til den ommeldte Altan og derfra faae bragt Stiger eller Redning for de tilbageblivende, som ej ad denne Vei kunde reddes. Man havde intet Redskab, Saxe, Knive eller deslige, men beed Sømmene eller Kanterne af Tøyet itu, reev det i Strimler, knyttede disse sammen og fæstede det saaledes istandbragte Toug i Vindvesposten. Hr. Rønne blev den, som skulde stige ned, skjøndt hans Kræfter allerede meget vare svækkede. Den tilbageblevne Hoflaquai Winge tog fat i Tougets løse Ende, Hr. Rønne steg ud, havde Touget mellem Benene, holdt det fast med Hænderne og firede sig saaledes et Stykke ned. Uden for et Vindve i Prinds Frederiks Værelse næst neden under faldt dem ham ind, at han med mindre Fare kunde gaae der ind igiennem. Det var lukket,

men han giver sig lidt Fart for at ville slaae Ruden itu og gribe fat om Træværket. Det slog feil, han gled løs og faldt ned paa Altanen. Han laae der nogle Øyeblikke som død. Han mærkede ikke, at han i Faldet havde slaaet den eene Arm af Leed i Skulderen, forknust Ryggen og var overalt forstødt. Efter kort Tids Bedøvelse bliver han dog i Stand til at reise sig. Nu følede han først Smerterne. Et Par Mennesker ere komne tililende gennem Apartementssalen. Den eene er den roemersk keiserlige Gesandt hos vor Konge, Grev Breuner. Det første Ord paa hans Læber er Raab om Hielp for de Ulykkelige, han havde forladt i Mezzaninen. De love ham alt, hvad mueligt er, men de erføre hans Tilstand og med omhyggeligste Ømhed bære de ham, da han ej længer kan bevæge sig, ned; medens Lieutenant Rømeling og Major Normann bære ham ned, forlader Greven ham et Øyeblik for at hente ham en Vogn, kører selv med ham ud paa Frederikshospitalet, formilder hans Lidelser med deeltagende trøstfuld Blidhed, drager vaersomste og taalmodigste Omhu for ham, medens han kører, og medens han bringes ud og forlader ham ikke, førend han har forsikkret sig al fornøden Hielp for sine Reddede, og fortsat Omhu for ham fremdeles.

Det er Hr. Rønnes taknemmelige Vidnes[byrd] om denne ædle fremmede Mand, jeg her fremfører; hvor behageligt blot ukunstlet her at fortælle om hans Handlemaade, at kunne holde ham en Lovtale, vis paa at vinde ham alle gode Hierters Bifald, at hævde ham Ret til alle gode Danskes ærbødige Taknemmelighed. Hvor behageligt for Læseren midt under Fremstillingen af denne ulykkelige Dags Rædsler og Elendigheder at standse, at oplives og et Øyeblik at hvile ved den Følelse, som Synet af saadan Handlemaade trøstende opvækker. Høyt hæderfuld

var den for ham, men til heele vor Nations Hæder i Almindelighed, som til de mange ædle Individuers især, være det ej ubemærket, at Handlinger af lignende Slags i disse rædselsfulde Timer ideligen saaes udøvede af Mennesker af alle Folkeklasser, at den hæderfulde fremmede Mand saae sig der i talrig Skare af Mennesker, som havde ligesom han viiste sig værdige til den hæderværds Plads blandt de virkelige Ædle.

Børnene og deres Morbroder med Laq. Winge, som bleve tilbage i Mezzaninen, saae Hr. Rønnes Fald og Mueligheden til at reddes med ham sandsynligviis forbi. Deres vedblivende Raab syntes upaaagtet, og Branden hvert Øyeblik tiltage og nærme sig med hurtige Skridt. De maatte altsaa forsøge endnu engang, om det kunde udholdes at komme Gangen ned igiennem og finde Frelse eller, som syntes rimeligere, Røgen skulde der quæle dem og de kun derved reddes for at brændes levende. Enten nu det, at en Deel af Taget ved Ilden var giennembrudt, havde giort, at Røgen og den sammenpressede Luft paa Gangen var lidet fortyndet, eller deres Lunger, da de nu lidt meere vare vante til dens Indaanding, bedre kunde holde den ud, saa lykkedes det dem nu, netop inden reent at quæles, at komme til henimod Gangens Ende, hvor der skulde bøyes om til Tværbygningen. Balle førde begge Drængebørnene, een ved hver Haand, og Ipsens Datter holdt sig fast ved hans Klæder. De vare nær ved Ombøyningen, da en der hensegnende Karl, som ikke kunde finde ud, og hvis sidste Kræfter vare paa det nærmeste udtømmede, udstønnede et huult Skrig om Hielp. Pigen glemte sin egen Trang til Hielp, greb ham for at drage ham med, men maatte derved slippe sin egen Leder. Saa nær ved at frelses var hun ved denne sin Hielpsomhed atter paa det nærmeste ved igien at omkomme. Dog ei allene undgik hun, men

bragte ogsaa den ommeldte tilkomne med sig til Trappen, hvor de alle ved den friskere Luft kom igjen til Kræfter.

Idet Hr. Rønne faldt fra Mezzaninen ved det mislykkede Forsøg paa at fire sig ned paa Apartementsals Altanen, var Sæetats-auditeuren Hr. Stabel kommet ind i Slotsgaarden, Han hørde der de i øverste Mezzanin Forladtes Raab om Hielp, gik op deels at forsøge at redde dem, deels at drage Omsorg for den nedfaldne. Det gik an at komme op i Kongens Etage, men høiere oppe forsikkrede alle de nedilende med Ord og Udseende, at det var umueligt at komme. Alle de, som kom deroppe fra, vare af Røgen ganske sværtede og overdragne med fittig Soed. Formedelst voldsom Blodbrækning vare og de fleeste ganske blodige, Auditeur Stabel kom op i Apartementsalen og paa Altanen. Hr. Rønne blev alt bragt ned som oven ommeldt. Han grundede paa Middel til at frelse dem i Mezzaninen.

Paa samme Tid var Hr. Lieutenant Christian Meyer af Søetaten med nogle Matroser, forsynede med Reeb og Stiger, komne ind i Slotsgaarden for at redde. Ogsaa han saae Rønne falde og hørde de tilbageladtes Raab. Han lod sine Matroser sætte sammenbundne Stiger til Altanen og gik med dem derop. Der mødte ham Auditeur Stabel. Endnu en Stige satte man paa Altanen op til Vindverne i Prinds Frederiks Værelser i Etagen ovenover, høiere kunde den ikke naae. Man gik derop, men hvorledes nu komme til Mezzaninværelserne? Trapperne deels troedes at være, deels vare virkeligen utilgiængelige. Man besluttede at hugge Hul paa Loftet og saaledes komme op. Man fik i Hast aabnet Gibsdækket, men det blev umueligt at giennemhugge det derover værende dobbelte Plankegulv, det vilde fordre meere Tid, end derpaa nu var at anvende, naar det ikke skulde blive for sildigt. Der var desuden skrækkelig

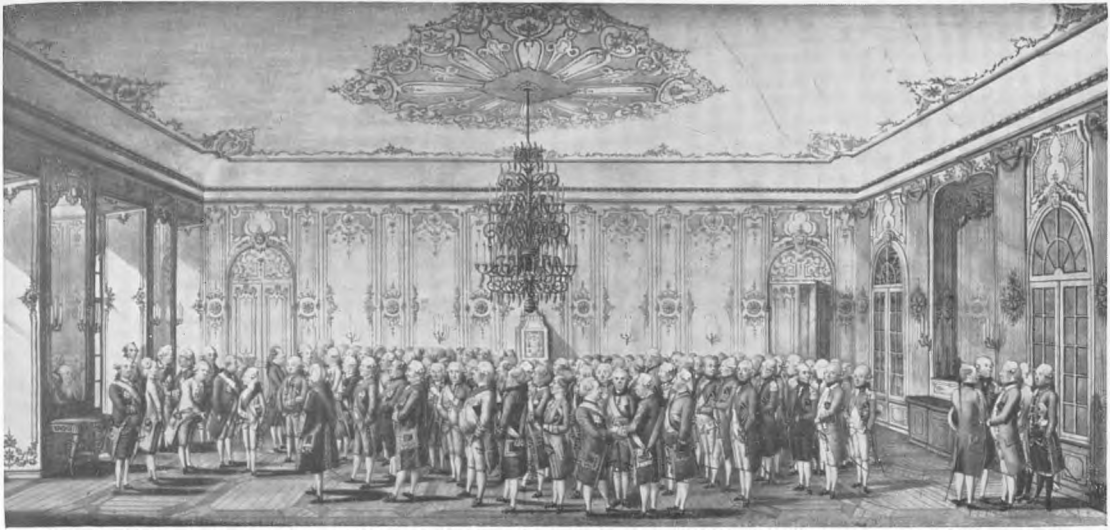
heedt og røgfuldt. Man maatte afstaae derfra. Imidlertid fandt man en meget smal Løntrappe ved Dronningens Værelser. Hr. Lieutenanten, Hr. Auditeuren og et Par Matroser gik op ad den, den var saa bespændt med Røg, at det var umueligt at komme længer eller fra Trappens Ende ind i Gangen; efter at have raabt for at lade de ovenfor indsluttede vide, at der var Mennesker, der vilde redde dem, men intet Svar faaet, maatte man ned igien for at hente frisk Luft, men besluttede strax at fornye Forsøget. Lys fandt man i de forladte Værelser neden under og bragte dem med. Man kom nu op i Gangen og fandt der to Piger, som forvildede og bedøvede ingen Vei kunde finde. Dem bragte man ned; nedkomne savnede de deres Frue eller Herskab, gav Anviisning paa, hvor hun var; man gik tredie Gang op, hvor stor Faren end var for selv at blive qvalt, man fandt hende, sig selv ey længer bevidst, og bragte ogsaa hende ned. Men nu fandt man sig og paa det yderste besværet af Røg og Mangel paa indaan[d]bar Luft. Der strømmede Vand ud af Mund, Næse og Øjne. Imidlertid havde man grundet Formodning om, at der var fleere Mennesker tilbage, som maaskee kunde reddes. Man bandt Tørklæder for Næse, Mund og Øren og gik igien op. Auditeur Stabel havde et Par af Holmens Folk med sig og kom op i Mezzanin Gangen; den var fuld af Røg, men dog mindre bespændt end Trappen. De søgte overalt, stødte paa et Menneske, en Mandsperson, liggende i Gangen uden Livstegn, oversodet og blodig. De bragte ham med sig ned, fik ham vækket til Live og skaffet Hielp, og da Auditeuren ikke fandt Tegn til flere levende Mennesker efter at have søgt saa meget han kunde, fundet mange Værelser aabne og forladte, ladet slaae Dørene ind paa adskillige andre, hvor heller ingen fandtes, gik han ned for at lægge virksom Haand med paa

Rednings Arbeidet nede, saa meget meere som han ikke længer kunde udholde Røgen og Qvalmen deroppe.

Lieutenant Meyer, af hvis Folk de vare, som fulgte Auditeur Stabel deroppe og som deels med ham, deels paa andre Kanter trodsede hver Hindring for at redde saa mange Mennesker som mueligt, fik med sine brave og ædle Følgesvende ialt nedbragt fra Mezzaninen Ni eller Ti meere eller mindre bedøvede, alle sig selv lidet eller intet bevidste. Nogle af dem kom til sig selv, saasart de kom ned i den bedre Luft i Etagen nedenunder, andre ikke endda i Stand til at hielpe sig selv bleve med Touge firede ned og derpaa af de nedenstaaende bragte i Saarlægens Hænder, aareladte og frelste. Hverken han, Auditeur Stabel eller Tømmermændene underrettede sig om, hvo det var, de reddede, det var dem nok, at det var Mennesker. De forlode ikke endeligen Undersøgelsen i Mezzaninen, hvor farligt det end var, deels for Røgen, deels og da de af den og Luernes tiltagende Lysning hvert Øyeblik kunde formode, at det brændende Loft snart maatte falde ned og knuse alt, førend de havde intet Haab meere til der at redde Mennesker, men Sager, Effecter, gave de sig ei Tid til at redde ned fra Mezzaninen. Dermed færdige forenede Hr. Lieutenanten og hans Folk sig med dem, som endnu i de nedre Stokværk vare sysselsatte med at redde de Kongelige Herskabers Kostbarheder og Sager.

Allerede nyelig efter at Branden var begyndt, var Conferenceraad Christian Colbjørnsen tilstede, hvor den viiste sig. Han havde bespejdet den baade i Mezzaninen og paa Loftet, saae der betids dens ustandselige, skrækkelige Udbredelse og advarede, da han kom derfra, de endnu for det meste alt for trygge Beboere af det øverste Stokværk. Han gik igien hen, hvor Branden var. Det var i det Øyeblik Gulvet brast og sank i Lu-

erne med de der ved Sprøiterne arbejdende Folk. Mange af dem, som ikke Ilden strax begyndte at fortære, men som saavidt fik reddet sig, at de vandt at komme nogle Skridt bort fra det aabnede Ildsvælg, bleve endnu der liggende i Bedøvelse af den i Øyeblikket alting opfyldende Røg, hvilket blev Tilfældet med saa mange fleere, da mange af disse Folk alt længe førend dette Ildens Hovedudbrud havde deroppe udholdt en skrækkelig Røg og Damp. Disse Mennesker, disse brave Folk. der med Nidkiærhed havde vovet det yderste for at redde og slukke, medens det var mueligt derpaa at anvende Bestræbelse, vilde snart endnu være bleven Luernes Bytte, dersom ikke de mindre udmattede, alle de, der ei selv segnede hen, havde grebet sig an og nu ogsaa vovet sig for dem. Blandt dem, som trodsede den Fare selv at qvæles for at unddrage Medmennesker fra Nøden, var Conferenceraad Chr. Colbiørnsen. Han forlod ikke dette gyselige Sted, førend han havde draget med sig saa mange han kunde af de bortsegnede og i friskere Luft faaet dem til Live, men længe udholdt han ikke dette. Han maatte sætte sig selv i Sikkerhed, dog erindrede han endnu dem, som han kort forhen havde advaret uden da at kunne troe Faren saa nær overhængende, som den nu virkelig befandtes, da Røgen i faae Øyeblikke havde gjort det næsten dræbende at gaae endog faae Skridt i den dermed bespændte Gang. Han iilede ind til Enkedronningens Kammerjomfrue Harboe. Efter et Øyeblikks Forløb kom han med hende ud af hendes Kammer; men ogsaa i dette Øyeblik var Røgen endvidere bleven saa tyk, at han allerede udmattet ei skulde have været i Stand til at frelse sig, hvis hun ej havde vidst at anvise ham Vejen til den allerede før nævnte Løntrappe, og hende vilde uden hans gientagne Advarsel og Ledsagning Udgangen have været tilspærret.

J. H. W. Haffners Tegning (1781) paa Rosenborg af den daglige Taffelsal i Nordfløjen mod Prins Jørgens Gaard, senere Kronprinsens „Cour-Gemack“, og her benyttet paa hans 13 Aars Fødselsdag d. 28 Jan. Denne „forgylde Spisesal“ er det „ældste, rigt udformede Interiør i dansk Rokoko“, som man her faar en klar Forestilling om (Elling (1944) S. 76) og undtagelsesvis tegnet og udført af den franske Billedhugger le Clerc. Kronprinsen taler med Arveprinsens Hofmester Grev Jørgen Scheel, og den bukkende russiske Gesandt v. Sacken. Yderst th. midt i Gruppen ved Glasdøren Haffner selv.

Allerede oven er Skuespiller Knudsen nævnet. Han havde tidlig været tilstede i Prinds Christians og Prindsesse Sophia Fredericas Værelser, hiulpet med at bringe den unge Prindsesses Sager, som det endda forhaabedes, i Tryghed længer borte fra Ilden, havde gaaet Brandmajoren til Haande i at forkynde hans Anordninger, været i Prindsens antændte Gemak, da Ilden fra Loftet gjorde det umueligt at blive der længer, da han endog i det Øyeblik, Luen der skiød ned fra Loftet, afmægtig blev en kort Tid liggende nedkastet i det Vand, som en halv Alen høyt og meere flød over Gulvet, havde siden hiulpet til at redde, hvad der kunde bringes i Tryghed af Prindsessens og Arveprindsens Kostbarheder, havde underrettet dette Kongelige Par om Farens Yderlighed og i det mindste derved og forsaavidt bidraget til deres Frelse. Allerede ved alt dette meget udmattet og forqvalt fordrede Tumlen, og den døde (?) Lyd af Døendes Stønnen ham til endnu en yderligere Anstrængelse. Han iilede op i Mezzaninen for at forsøge at redde nogle af dens Beboere. Ved hvert Skridt snublede man der over hendaanede Mennesker. Den første han fandt, som han fik slæbet ned med sig først til bedre Luft paa Trappen, siden ved andre tilløbendes Hielp baaret ned i Vagtstuen i Porten, var en Brandkarl ved Navn Peder Wang. Der sporedes kun svage Tegn til Liv for ham. Han besørgede ham aareladt og bragt til Live og iilede imidlertid igien op i Mezzaninen, hvor det lykkedes ham at redde ligesom den første endnu Tre andre, blandt hvilke endnu en Brandkarl ved Navn Christian Smith. De bragtes alle til Live. Dette Arbeid varede, indtil han udmattet ikke var i Stand til meere at vove disse Forsøg, og de formedelst Brandens overhaandtagende Magt bleve forgiæves. Da først erindrede han sig sit eget Hiem, der saa meget meere ogsaa var i Fare som

det var paa Hiørnet af Knabroestrædet og Magstrædet, hvor der haglede Funker og Gløder ned af det brændende Slot og hvor Beboerne i Almindelighed allerede for det meeste i den skrækkelige Forventning af, at den vilde udbrede sig ogsaa her, enten alt havde udflyttet deres Sager eller og holdt dem reede til at udfløttes, og hvor Antændelsen ogsaa virkeligen i nogle af Nabohusene var begyndt, men blev ved betids anvendt aarvaagen Foranstaltning strax slukket.

Søkadet Baron Holk havde fra det første Branden blev bekendt i Byen været tilstede for at bidrage til at redde, saavel i Almindelighed som især hos sin Søster, Hofdamen Baronesse Holk hos Hendes Kgl. Høyhed Kronprindsesse Louise Augusta. Ogsaa denne unge Mand var blandt dem, der ved denne skrækkelige Leilighed udmærkede sig ved yderligen at vove sit eget Liv for at redde andres. Da den qvælende Røg i Mezzaningangen gjorde Dødsfaren almindelig for alle de derværende Mennesker, forlod han Arbeidet at bringe Sager i Sikkerhed for det uendeligen vigtigere at unddrage Mennesker Faren. Tre eller fleere i Røgen hendaanede Mennesker lykkedes det denne unge kiække Krigsmand at bringe ned til oplivende Luft. Han aflod ikke at fortsætte dette med øyeblikkelig Dødsfare omgivne Arbeid, førend det var ham umueligt længer.

Ogsaa Copiisten ved Generalitetet G. Brinck er en af dem, hvis Navne ved denne Leilighed maae erindres. Det var lykket ham at komme ind for at yde i Almindelighed sin Hielp. Han begav sig op i de øvre Stokværk, fordi han troede Faren der størst. Han var blandt dem, som iilig rakte Haanden til Redning i Kronprindsesse Louise Augustas Værelser; da der snart intet meere fandtes at redde, begav han sig op ovenover; det traf, at Prindsessens Kammertiener Giørring blev den, som hans

Hielpsomhed der blev til Deel. Beskiæftiget i den qvælende Røg med hans Sager fandt han i Gangen en døende Pige, som han fik reddet fra det at blive liggende. Han nævner en Soldat af Kong. Livregiment Jørgen Christiansen, som var han behielpelig, da han eene ei var i Stand til at bringe det daanede Fruentimmer ned af Trapperne. Imidlertid var han selv paa det nærmeste qvalt, men forfrisket ved den bedre Luft nede, fortsatte han sin hielpende Virksomhed.

Blandt dem, som her til Hæder bør nævnes, hører uden Tilsidesættelse af nogen af de andres nævntes eller unævntes for-tiente Hæder, med Udmærkelse Hofvinkypperen Hr. L. Hald. Strax ved Brandens Begyndelse var han med hielpende Virksomhed tilstede saavel i Prinds Christians Værelser som strax efter i Mezzaninen, for at flytte tilside fra de den Gang for Branden først udsatte Værelser til andre, hvor de endda troedes i Sikkerhed. Efter et Par Timer at have udholdt dette Arbejd, med hvad dermed var forbunden, uudstaaelig Røg, Qvalme og Heede, Stød af de medreddende, som i Røgen i de desuden mørke Gange slet ikke kunde see hinanden, Slag af nedfaldende Kakkellovnsrør og deslige, gik han omsider ned at sørge for sine egne Forretninger Klokken henimod Sex. Efter Kl. Syv, da Branden imidlertid langt fra, som man først haabede, at være standset greb stedse videre om sig, gik han igien op ad den store Steentrappe, hvor man mødte ham med adskillige medbragte halvdøde Mennesker og Beretning om, at der i den øverste Mezzanin var fleere tilbage, som man ej havde kunnet redde. Dette opmuntrede ham til at forsøge, om han, forfrisket siden han sidst var der, ej maaskee kunde være saa lykkelig at komme nogen af disse til Hielp. Han fandt nu Røgen saadan, at han kun ved imellem i Sidegangen at kunne faae lidt friskere Luft

igiennem en Vindvesrude, som han slog ud, hvor ingen fandtes aaben, og for Resten ved ej at drage Aande uden giennem et Tørklæde, som han holdt for Munden, kunde vinde ind i Mezzaninen. Dog kom han, ej uden følelig Fare for at qvæles, op giennem den lange Gang til op imod Hiørnet ved Cancelliet. Der fandt han og fik slæbet ud med sig tre Mennesker, Kammertiener Løw hos Arveprindsen, et ungt Fruentimmer af hans Familie og Kammerjunker Engel Bülow's Tiener, af hvilke ingen havde Kræfter til uden Hielp at komme ned igiennem den skrækelige Gangs dræbende Luft. De to sidste bragte han først ned, kom tilbage og hentede Kammertiener Løw. Da han, idet han kom ud med ham, snublede i Gangen over Tre eller Fire, som laae besvimedede paa Gulvet, men som han ikke kunde give sig Tid eller havde Kræfter til at tage med, vilde han endnu tredie Gang ind at hente disse, men Indgangen var da bleven besat med Vagt, som skulde forebygge, at ingen nu ved at drive Hielpsomheden videre end Kræfterne kunde udholde, uden Nytte skulde forøge deres Antal, som her bleve opoffrede. Han fandt det og, efter hvad han selv nylig havde erfaret, umueligt at vove noget videre uden derfor selv at blive Offer, saa meget meere, som Taget over det sydøstlige Hiørne styrtede ned og Trætrappen troedes allerede da at brænde. Denne brave Mands Navn forekommer siden med for[t]sat Hæder.

En Syster af Sognepræsten til Helliggeistes Kirke, Hr. Professor Hansen, var Kammerjomfrue paa Slottet, havde sit Værelse i den øverste Mezzanin og havde der længe ligget syg. Da Farligheden af denne Slottets Brand var bleven bekiendt, vilde Hans Høiærværdighed derop, deels for i Almindelighed at være til Hielp, deels og især for at sørge for denne hans syge Systems Redning. Allerede forud var hans Søn Student Hr. C. G. Han-

sen kommet i lige Ærende, men endnu holdt man sig i denne Side af Slotsbygningen (Fløyen ud til Slotspladsen) tryk for, at Branden ingenlunde skulde naae derhen. Studenten Hr. Hansen gik da hen og hialp at flytte ud af Kammerjunker von der Lühes Værelse, som var nær henne ved, hvor det alt brændte, da man bragte det udflyttede hen i den lange Gang i Fløyen ved Slotspladsen. Han hialp ligeledes og paa samme Maade til at udflytte for Kongens Livtiener Weinschench og hans Søn, hvis Værelser og vare nær Branden. Dette vedblev han i Selskab med sin Ven, Student Hr. Steenstrup, lige til den tiltagende Røg ikke gjorde dem det mueligt meere at komme i den Gang, fra hvilken de havde udflyttet. Nu gik han ind igien til Fasteren, Røgen fulgte efter og fyldte allerede saaledes hendes Værelse, at hun erfoer, det var høi Tid at redde Livet, dog endnu fast i den Tanke, at Ilden selv ikke kunde komme saa langt hen. Faderen var imidlertid ogsaa kommen derop, paatog sig at føre Systeren ned, men drog sin Præstekiole af, at den ei skulde være ham i Vejen, og flyede Sønnen den at skaffe den deroppe forvaret, indtil Ilden blev slukket. Saasnart Hr. Professoren med hans Syster vare komne i Gangen og erfore af den imidlertid saa forskrækkelig tilstrømmende Røg Farens Storhed, raabte han Sønnen ned, men kunde ikke høres. Lang Tid var der ikke at tøve. For ikke selv at qvæles maatte man haste ud, biede endnu paa Sønnen, raabte paa ham, forsøgte at hente ham, men Røgen, tiltagende hvert Øyeblik, gjorde det sandsynligt, at han maatte være blandt dem, som nu deroppe bleve qualte, bestemte til snart at blive et Offer for Luerne. Sønnen, der i Fasterens Kammer og i Gangen forgiæves ledte efter Faderen, troede ogsaa ham med Fasteren at være blandt deres Tal, som man nu ved hvert Skridt snublede over, faldne i Afmagt eller i

Convulsioner i Gangens skrækkelige Røg, Qvalme og Heede. Selv nu nær ved at qvæles fandt han igien sin Ven Studenten Hr. Steenstrup og reddede sig med ham ned til Vindvet ved Enden af Gangen ovenover Taget af Corridoren mod Slotskirken. Da man ei meere havde Haab om at finde Aabningen til Gangen i Sidebygningen eller, om man fandt den, for Røg at vinde giennem den til Dronningens Trappe, saa raadede Hr. Steenstrup ham at følge sig og springe ud af Vindvet ned paa Corridortaget. Hr. Steenstrup sprang ud og kom lykkelig ned. Hr. Hansen torde saa meget mindre følge ham, som han dermed blev udelukket fra at kunne opsøge sin Fader. Dette skeede formodentlig nys førend Hofdamen Frøken Lüttichau og Løvenstjerne havde her været i lige Nød. Hr. Hansen gik tilbage i det skrækkelige Mulm for at søge Gangen og Trappen. Det lykkedes ikke. Han blev bedøvet, syg og sank hen uden Bevidsthed. En, som fandt ham, slæbde ham ned, bragte ham derved til Live og forlod ham. Opvaagnet erindrede han igien sin Fader, som han forlod deroppe og som efter hans Meening endnu var der. Uden Lys eller Lygte havde han erfaret, det hialp ikke at søge efter ham. Han anmodede derom adskillige, bød dem sit Uhr for en Lygte, men kunde ingen faae. En ham ubekjendt Officier skaffede ham dog imidlertid en. Med den gik han atter op, men Røgen og Luften deroppe var i dette Øyeblik bleven saa aldeles forskrækkelig, at alt videre Forsøg paa der at finde den tabte Fader i Live syntes ham spildt. Beængstet gik han nu ned igien og blev da Vidne til Hr. Rønnes ulykkelige Forsøg paa at hidse sig ned. I første Øyeblik troede han, det var hans Fader, gjorde sig Umag for at komme efter, om det ikke var saa, men opdagede det ikke tilfulde. Med knuset Hierte gik han omsider længe derefter hiem. Faderen med hans Syster vare

der længe siden, Huuset var opfyldt af den skrækkeligste Sorg og Angst over Sønnens Tab. Sønnen nærmede sig Huuset med dræbende Angst, ej allene for der selv at finde endelig Bekræftelse paa Faderens Tab, men endog med Budskabet derom at knuse sin Moders Hierte. Med den inderligste Henrykkelse paa begge Sider fandt Sønnen der sin Fader og de nys saa inderligen bedrøvede Forældre deres elskede Søn.

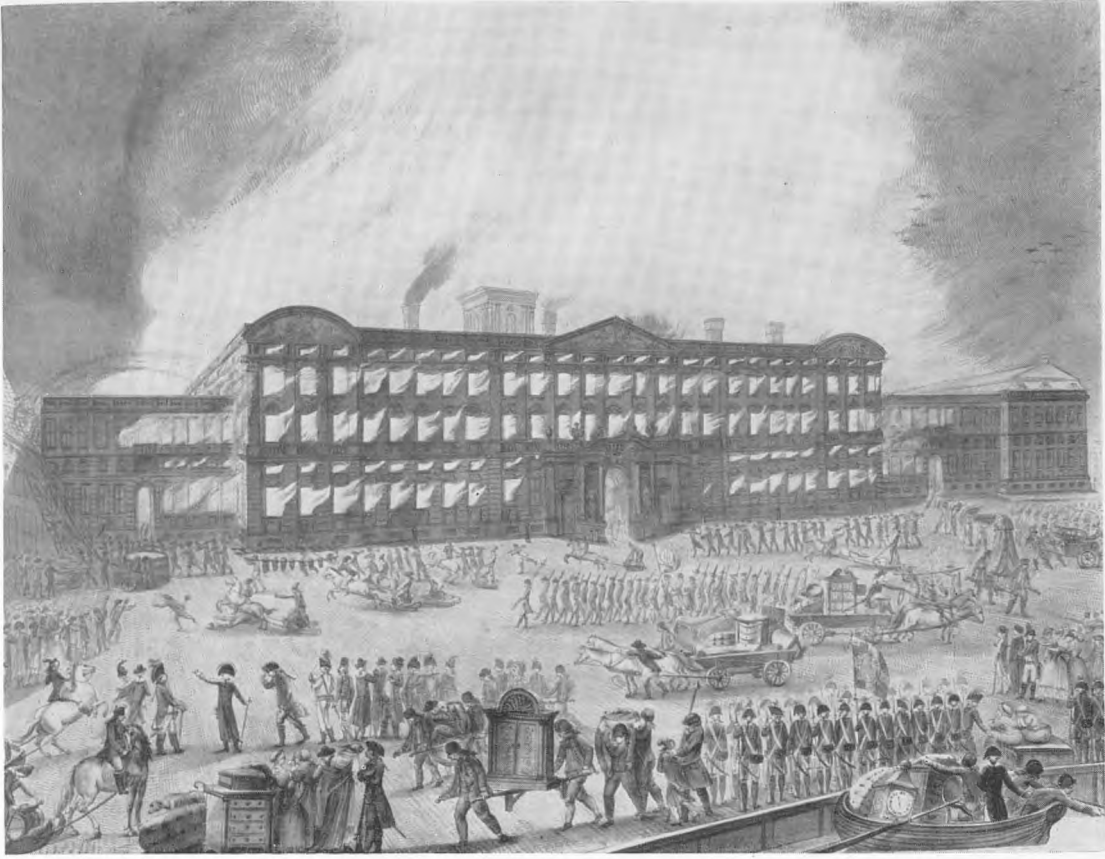
Alle det menneskelige Hiertes ædle Følelser havde her forskellige Leilighed til at vise sig virksomme. Den almindelige Menneskekierlighed og Medborgerhuldskab drev mange til at vove det yderste; virkelig man behøvede kun at være Menneske for i Lidelsen ved Tanken om, hvad de hist oppe af Branden overraskede udsattes for, at finde Bevæggrunde nok til at forsøge alt for at komme til Hielp. Men naar det allerede ved Forestillingen om et Medmenneskes Nød blødende Hierte saae eller formodede en kiendt og dyrebar Ven at være blandt de af Branden indspærrede, hvilken knusende Følelse for et saadant Hierte, inden den, som var Gienstanden for dets Angst, omfavnedes reddet, men og da hvilken Følelse af Glæde for dem begge! Jeg har et Exempel at meddeele; jeg kan ej meddeele det paa nogen anden Maade nær saa godt som ved at afcopiere følgende i hver Henseende skønne Seddel:

„Deres Opfordring til Meddeelelse af ædle mærkelige Handlinger, som Christiansborgs Brand foranledigede, giver mig Leilighed til at bringe Venskab et Offer ved at melde Dem en Handling, hvilken ei allene af mig bør bevares i taknemmelig Erindring, men fortjener at kiendes af alle dem, som have Hierter til at paaskønne den. Da Røg og Damp havde næsten qvalt Beboerne af øverste Mezzanin, og disse Ulykkelige fortvivlede skrege ud af Vinduerne om Redning, forsøgte Bogholder Jør-

gensen, en Olding paa Tredsindstve Aar, med øyensynlig Fare at redde sin i Ulykken værende Ven, General Adjutant Major Blücher. Tvende Gange drev den dræbende Røg ham tilbage, men uden at forsage gjorde han dog det tredie Forsøg, mødte sin Ven fortunlet paa Trappen, faldt i hans Arme og græd Glædens Taarer. Vi bleve tavse i denne Stilling, indtil det rørte Hierte fik Tid til at stamme [?] sine Følelser. Da ieg glæder mig ved at eje en saadan Ven, saa ønsker ieg, at De vilde binde ham en Krands for den mod mig beviiste ædle Handling. Blücher”.

Det har De selv, ædle Mand, Dem og ham har De flettet en Krands, skønnere end Panegyristens eller Lovsangerens Kunstling nogensinde kunde frembringe den.

Det hører til Fuldstændigheden som og til Rigtigheden af Forestillingen om denne Kiæde af Optrin at underrettes om, at den endnu vældigere ædle Lidenskab ej var uvirksom, medens de øvrige vare i den voldsomste Anspændelse. Det lader sig ikke tænke, at ikke en og anden her fandt den truende Død dobbelt skrækkelig, fordi de skulde rives fra en elsket Ægtefælles, en elsket Bruds eller Brudgoms Arme, eller at ikke af dem, som iilede til Redning, ogsaa en og anden har været drevet af den alting trodsende Forestilling om en saaledes elsket Persons overhængende Fare. Uden at maatte sætte Navnene ved kan ieg til Exempel allene nævne, at man blandt denne Vrimmel af Reddende og Reddede saae en værdig ung Mand, der var iilet derop for at meddele sin unge Brud, som befandt sig blandt dette Stokværks Beboere, sin Bistand, medens endnu Faren troedes langt borte, da hun, idet den pludseligen nærmede sig, var i Beskiæftigelse med at indpakke kommet fra ham, saae man ham fare ustandset igiennem Røgskyerne og Vrimlen af den forvirrede Mængde, raabe hendes Navn, kiende hendes Stemme

Sepiategning af Slotsbranden, set fra Holmens Kirke. Slotskirken endnu ikke antændt. Udført af Billedhuggeren Carl Frederik Stanley. (Frederiksborg).

blandt de hinanden søgende vilde Skrig, derved opspore hende, og seirende bære hende halvdød i sine Arme ned fra Faren, medens Røgen kvalte de mange andre paa alle Sider.

Meget større end at de her kunde opregnes, er deres Antal, som her have vovet deres Liv for at redde andres, men hvis ædle Daads heele Historie er den, at de gik med Livsfare op i den røgbespændte Gang, nedhentede een eller flere af de der liggende halvdøde Mennesker, sørgede for at skaffe dem til Live og forfriske dem og efter at havde antvordet dem i Lægers eller andre Menneskevenners Hænder iilede op igien at hente flere og gientog dette, saalænge de selv kunde eller til der ingen flere fandtes at redde. Det er characteristisk for de mange Reddende, at saa godt som ingen af dem underrettede sig om, hvo de reddede, og undgik disses Taksigelser ved at haste fra dem, inden de bleve kiendte. De Reddende skulde saaledes for det meeste alle være blevne ukiendte, dersom ikke nogle af dem havde navngivet andre. Ligesom saaledes i Henseende til at reddes al udvortes Personsanseelse her faldt bort, saa veed man og af alle dem, der bivaanede denne Kiæde af græselige, af rørende, af knusende og smeltende Optrin, at der i Henseende til at redde heller ingen Forskiæl fandtes paa Rang, Stand, Alder eller Kiøn. Mellem hinanden saae man Mænd af første Rang, og den ellers lidet bemærkede Arbeider, Mænd, Qvinder, Oldinge og Børn, hver efter sin Evne eller meget meere alle over deres Kræfter, at iile i Flæng til det fælles Øyemed at redde Mennesker. En Olding iilede at række en ung Mand i Aldrens fulde Styrke sin reddende Haand, et svagt Pigebarn reddede en Tømmermand, for Resten Mænd med Ordener og Tienere i Liberie, Officierer af alle Grader og Matroser og Soldater, alle kappedes med hinanden i det fælleds Ærende. Virkningen

var, at der, som meldt, savnes saa godt som ingen af de mange, der uden denne ædle Kappen skulde være bleven Luernes Rov, tabte for deres Hustruer eller Mænd, Børn, Slægt, Venner og Fædrenelandet. Kun faae, ieg gientager det, af dem, ved hvis Menneskekiærlighed og Kiækhed saa mange Medborgere bleve udrevne af en gruelig voldsom Døds Magt, ere her nævnte. Ikke for dem, som her ej ere navngivne, skøndt maaskee adskillige for lige Handlinger fortiente ligesaa høyligen som de her nævnte at fremstilles som fuldberegtigede Gienstande for den almindelige Høiagtelse, Taknemmelighed og Beundring – ikke for dem, siger ieg, er det, ieg behøver at undskylde, at deres hæderværde Navne her ere forbigangne. De udførde ej deres Daad i Hensigt dermed at vinde Pris eller Tak. Men dem, som det maatte fortryde at see Mænd, hvilke de kiende, at høre blandt de nævntes Tal, her ei berørte, beder ieg tilgive mig denne med fleere min Beretnings Ufuldkommenheder. Det bør de saa meget meere, hvis de have været i Stand til at meddeele mig de Efterretninger, de her savne, og dog ej paa min offentlige Opfordring meddeelte mig dem. Det ville de, om de end selv for sildig ere bleven underrettede.

OPLYSNINGER
OG
PERSON-REGISTER

O P L Y S N I N G E R

S L O T T E T

Den danske Vitruvius 1 (1746) S. 27-43, tab. VIII-XXIII.

Laurids de Thurah: Hafnia hodierna (1748) Cap II S. 41-64, tab. IX-XI.

Erich Pontoppidan: Det danske Atlas 2 (1764) S. 96-105.

N. Jonge: Kiøbenhavns Beskrivelse 1. (1783) S. 494-546.

Beskrivelse over Residence-Slottet Christiansborg i dets forrige pragtfulde saavel indvortes som udvortes Tilstand, samt over den Onsdagen den 26 Febr. 1794 opkomne ulykkelige Ildebrand, hvorved dette kostbare Slots indvortes Pragt aldeles blev lagt i Aske (1794) 32 S.

Fortsættelse af Beskrivelsen over Christiansborg-Slots udvortes og indvortes Pragt førend den ulykkelige Ildebrand den 26 Febr. 1794, tilligemed en Beskrivelse over de endnu staaende Bygninger (1794) 31 S.

Grundtegnning over det Kongelige Residentz-Slot Christiansborg tilligemed Beskrivelse over sammes Mærkværdigheder (1794) 16 S. m. Kort (sjælden, kun paa K. B.).

Rasmus Nyerup: Kjøbenhavns Beskrivelse (1800) S. 164-168, 191-196, 224.

F. J. Meier: Kristiansborg („Nordisk Tidskr. för Vetenskap, Konst och Industri”) 7 Aarg. (1884) S. 630-651, om det første Christiansborg S. 638-647.

L. Koch: Kong Christian den Siettes Historie (1886) S. 68-70, om Hoflivet S. 317.

Carl Bruun: Kjøbenhavn 2 (1890) S. 510-516 (Det gamle Slot) og 668-710 (Det nye Slot) - 3 (1901) S. 434-437 (Reparationer og Brandfare) og 665-688 (Branden).

Alice Müller: Vore Slotte (1901) S. 14-24.

Trap: Danmark. 1. (1929) S. 332-334.

Chr. Elling: Slotte og Herregaarde i Barok og Rokoko (1928) S. 16-21
Elias David Häussers Christiansborg og Wiener-Barokken („Aarbøger for nordisk Oldkyndighed” (1941) S. 1-21) - Christiansborg-Interiører. Studier over Residens-Slottets Historie i det 18. Aarhundrede („Københavns

SEKS ØJENVIDNER

Universitets Festskrift i Anledning af H. M. Kongens Fødselsdag 26. Sept. 1944." Heraf Særtryk s. A. 95 S.).

Erik Moltke i „Danske Slotte og Herregaarde". 1. (1944) S. 29-38. København fra Boplads til Storby 1. (1948). Heri: Jan Neiiendam: Mellem de store Brande. S. 240-347. S. 256-260 (Slottet) og 344-347 (Branden).

København før og nu 1. (1949). Heri: Jan Neiiendam: Slotsholmen S. 139-158. Om Branden S. 152.

BRANDEN

Arthur G. Hassø: Københavns Brandvæsens Historie (1931) S. 191-195.

Carl Bruun: Kristiansborg Slots Brand („Ill. Tid." 26. No. 2, 12/10 1884) S. 27-29.

L. J. Flamand: Frederik den Sjettes Hof (1859) S. 128-133.

Carl Bruun: Kbh. 3. (1901) S. 665-678.

Fra Hoffet og Byen. Stemninger og Tilstande 1793-1822 i „Breve til Joh. Bülow til Sanderumgaard" („Memoirer og Breve" 3 (1906) S. 7-12).

Af Justitsraad *Jacob Gudes* Optegnelser. Ved G. L. Wad (Pers. Tsk. II. R. 2 (1887) S. 105-145 og 180-201. Heraf Særtryk 64 S.). - „En københavnsk Embedsmand *Jacob Gudes* Optegnelser" 1754-1810. („Memoirer og Breve" 27 (1918) Om Branden S. 110-128).

K. L. Rahbek: Erindringer af mit Liv. 4. Del (1827) S. 263-266.

Henrich Steffens: Die Familien Walseth und Leith. Ein Cyklus von Novellen. 2. verbesserte Auflage (1830): Erste Novelle: Der Schlossbrand. S. 1-210. Om Branden S. 166-185. Dansk Oversættelse af J. R. Reiersen I (1834) S. 162-181.

E. C. Werlauff: „Danske, især københavnske Tilstande og Stemninger ved og efter Overgangen til det nittende Aarhundrede". Efterladte Optegnelser („Hist. Tsk." IV R. 4 (1873-74) S. 245-412. Om Branden S. 250-253). - „Erindringer af mit Liv" („Memoirer og Breve" 13 (1910) S. 17).

Oehlenschlägers Erindringer 1. (1850) S. 78-79.

Louis Bobé: To Gobeliner fra Christian den Sjettes Kongeborg („Ill. Tid." 48. No. 19 10/2 1907).

KONGEFAMILIEN, 1794

Den 45-aarige Kong *Christian VII*, hans Stedmoder, den 64-aarige Enkedronning *Juliane Marie*, hendes eneste Barn, Kongens Halvbroder, den 40-aarige *Arveprins Frederik*, gift med den 35-aarige *Arveprinsesse Sophie Frederikke* af Mecklenburg-Schwerin, deres fire Børn: den 7-aarige *Christian*

OPLYSNINGER

Frederik (siden Christian VIII), den 6-aarige Prinsesse *Juliane Sophie*, den 4-aarige Prinsesse *Louise Charlotte* og den 1-aarige Prins *Ferdinand*, Kongens Søn, den 26-aarige Kronprins *Frederik* (VI), gift med den ligeledes 26-aarige Kronprinsesse *Marie Sophie Frederikke* af Hessen-Kassel, Kronprinsens Søster (Datter af *Caroline Mathilde* og *Struensee*), den 22-aarige Prinsesse *Louise Augusta*, gift med den 28-aarige Hertug *Frederik Christian* af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg, og Kronprinsens Datter, den kun 4 Maaneder gamle Arveprinsesse *Caroline*.

FORORD

Arthur G. Hassø: Kristiansborgs Brand i Oktobernatten 1884 (1934).

INDLEDNING

S. 13. Grundstenen nedlagdes 21/4 1733. Den af Kongen benyttede Sølvurske findes endnu paa Rosenborg.

S. 14. En Fortegnelse over Digterne i Anledning af Indvielsen 1740 (mellem dem baade H. A. Brorson og Fr. Rostgaard) i „Bibl. Dan.” 2 (1886) S. 620–621.

S. 15. Wadskiær: i „Nye Tidender om lærde og curieuse Sager” No. 29. Den 18. Juli 1737. S. 449–453, i „Christian Friderich Wadskiærs ringe Tancker, da det nye Kongl. Residence-Slot til Kiøbenhavn den 18. Junii 1738 med største Solennité paatog sin herlige Bygnings-Krands” og i „C. F. W.: Udvalgte danske Vers”, udg. af Hans Brix og Anker Jensen (1915). Sørgedigtet over Kongens Svigermoder, Markgrevinde Sophia Christina S. 17–25. – Robert Molesworth (1656–1725), engelsk Diplomat og Forfatter, som 1689–1692 havde opholdt sig i København, men lagt sig ud med Hoffets ceremonielle Stivhed og efter sin Afrejse udgivet „An Account of Denmark as it was” (1692) med heftige Angreb paa den danske Regering og Statsstyrelse, jfr. C. H. Brasch: Om R. M.’s Skrift „An Account of Denmark” (1879). Bogen vakte megen Opsigt, udkom i flere Oplag og blev oversat baade paa fransk og tysk.

S. 19. Erik Pontoppidan d. Y. (1698–1764) var fra 1735 Hofpræst. Han erklærer i „Danske Atlas”, at en nøjere Beskrivelse af Slottets pragtfulde Indre „er ikke min Sag”, men han er „et uværdigt Vidnesbyrd” om, at „Majestæten ikke i al denne Pragt søgte sit Sinds Ro, men rettede sig mere efter den brugelige end den sande Fornødenhed”.

S. 20. Citatet fra Matthias Stouager: „Allerunderdanigst Nyt. Aars Gratulation til... Printz Friderich... med Prinsesse Lovise. 1. Jan. 1744”. Forfatteren var Birkedommer paa Amager.

S. 21. Jens Kragh Høst: Mærkværdigheder i Kong Frederik den Femtes Levnet og Regjering (1828) S. 94. – Ludvig Holberg: Epistler. Udg. af F. J. Billeskov Jansen 2. (1945) S. 338. ff. Noter og Kildeang. i 6. (1946) S. 262–263 samt Chr. Bruuns Udg. 2. (1868) S. 338 og 456.

S. 22. Johannes Ewalds samlede Skrifter 1. (1914) S. 100.

S. 23. Kiøbenhavns Adresse-Contoires Efterretninger 17/1 1766 – Luxdorps Dagbøger ved Eiler Nystrom 1. (1915–30) S. 424, jfr. W. Langfeldts „Anecdoter til Friderich Vtes Hist.” i Suhm: „Nye Samlinger til den danske Historie” 3. (1794) S. 19–34.

S. 24. De to Vers-citater fra „Kiøbenhavns pro-memoria over den meget mærkværdige Begivenhed, som skede den 17. Januar 1772” og „Musernes Indfald i Anledning af 17 Januarii 1772 indsendt fra Parnasso”. – Jfr. P. Fr. Suhm: „Hemmelige Efterretninger” ved Jul. Clausen (1918) S. 70–71.

S. 25. „Regeringsskiftet 1784”. Fremstillinger og Aktstykker ved A. D. Jørgensen (1888) S. 34–35, 108–112, 264–265 og to Afhandlinger i „Hist. Tsk.” III R. 5. (1866–67). – Elling (1944) S. 61–62.

S. 28. Om Rosenstand-Goiske jfr. „Hist. Med. om Kbh.” IV R. 2. (1950) S. 169–244, sp. S. 171–172.

S. 29. „Fuldstændig Beskrivelse over Højtidelighederne ved Hendes Kongelige Høiheds Kronprindsesse Marie Sophie Friederiches Indtog i Kjøbenhavn den 14 September 1790...” s. a. S. 55–56. Desuden spiste 120 Gæster i Apartementssalen og 150 i Drabantsalen. – Om tidligere Ildsvaade: bl. a. Luxdorph I S. 403, II S. 27 og 134.

S. 32. Bundteradstaffel d. v. s. baade for Damer og Herrer.

S. 35. Frankenau i „For Sandhed” 1. (1798) S. 115–120, optrykt i „Samlede Digte” (1815) S. 17–23. Et andet „elegisk Maleri” omhandlede siden Bombardements-Nætterne 1807.

S. 36. Maleren Nicolai Abraham Abildgaard (1743–1809) havde navnlig udsmykket Riddersalen med store, historiske Malerier og erklærede fortvivlet: „Nu brænder mit Navn”.

S. 37. Sagen om Hayles contra Rahbek: „Den danske Tilskuer” 17/3 1794. – Rahbek: Erindringer 4. (1827) S. 272–277. – Henrich Steffens: „Was ich erlebte” 2. (1840) S. 309–314. – Hans Kyrre: „K. L. Rahbek. Kamma Rahbek” (1914) S. 130–136. Endv. „Pers. Tsk.” VR 2 (1905) S. 327.

S. 38. Om Stemningen efter Branden: Henrich Steffens: „Was ich erlebte” 2. (1840) S. 307 ff. S. fremhæver den ved Ulykken forstærkede Kærlighed til Kongehuset og ser i „Rystelserne hos et længe slumrende Folk” et Varsel om en „ny Dag og en ny Tilværelse”. – Schou's Forordninger XI (1797) S. 152. Forordning af 5/3 1794. – Peder Baagøe: Tale i Anl. af den

ulykkelige Ildsvaade... holdet til Aftensang i Roeskilde Domkirke (1794), som tillige er en „Advarsel til forsigtig Omgang med Ild”.

HANS CHRISTIAN SNEEDORFF

Trykt i „Danske Samlinger” 4 (1868–69) S. 188–191: „Et Brev fra Hans Christian Sneedorff til Kammerherre F. de Thestrup til Mariager Kloster om Christiansborg Slots Brand.” Meddelt ved Chr. Bruun (Originalen paa K.B., Molbechs Autografsamling Ny kgl. Saml. 1299 2° No. 209).

S. 43. Frands de Thestrup (1721–1796) var 1751–1788 Landsdommer i Nordjylland og blev 1779 Kammerherre. Han ægtede 1753 sin Kusine Maren Thestrup (1731–1790), en af Professor Christian T.’s syv Døtre. En Søster Øllegaard Vilhelmine (1739–1775) ægtede 1757 Forfatteren Jens Schelderup Sneedorff (1724–1764), Hans Christians Fader, jfr. H. A. Møller: Stamtavle over Slægterne Stampe og Thestrup (1910) S. 258 og 262 og „D. biogr. L.” 23 (1942) S. 488. Slægten T. havde 1726 købt Mariager Kloster.

S. 44. Conrad Daniel v. Blücher-Altona (1764–1845) var fra 1794–1796 Hofmarskal hos Enkedronningen og blev 1808 Overpræsident i Altona, jfr. D. b. L. 3 (1934) S. 329–330. Broderen Frederik v. B. (1760–1806) var Hofmarskal hos Arveprinsen – Heinrich Wilhelm v. Huth (1717–1806), Kronprinsens gamle Lærer i Krigsvidenskab og Statsminister, havde Tjenestebolig paa „Giethuset” paa Kg. Nytorv. – Charles Francois Dumouriez (1739–1823) fr. General, jfr. Johan Caspar Lavaters Rejse til Danmark 1793 (1898) S. 84. – Francesco Miranda (1750–1816), fr. General under D. – Charles Louis Bosc de la Calmette (1750–1811) jfr. Gude S. 124–125, hvor Episoden har en anden Ordlyd. – Jacob Arenfeldt (1755–1820), 1815 Kontreadmiral. – Sølvpoppen: Henrik Höwinghof.

S. 45. Min Svigerfader: Kaptainløjtnant, sen. Kontreadmiral Raphael Henrik Tønder (1740–1814). – Georg Emanuel Conrad Eberlin (1756–1826), 1796 Afsked som Kapt. – Bone Falch Rønne (1764–1833) Lærer for Prins Christian Frederik og hans Søstre 1791–1794, derpaa Sognepræst, jfr. Axel Linvald: „Christian VIII Den unge Prins” (1943) Reg. – Grev Christian Frederik Ernst Rantzau, Overjægermester for de nordsjællandske Distrikter (Hof- und Staatskal. 1794 S. 121) boede Kg. Nytorv 301, jfr. „Fra Hoffet og Byen” (1906) S. 84.

VALENTIN GREVE KNUDSEN

Efterat den norske Historiker Ludvig Daac (1834–1910) i „Pers. Tsk.” 2 (1881) S. 357–359 havde offentliggjort Valentin Knudsens Øjenvidne-

Skildring (dat. 1/5 1772) af Struensees og Brandts Henrettelse, men bemærket, at „Forfatteren, der skriver til en i Norge værende Søster, er mig ganske ubekjendt, dog er det paategnet, at hans Navn er Valentin Knudsen”, oplyste Pastor A. T. Jantzen i Gentoftte i „Pers. Tsk.” 3 (1882) S. 287, hvad han vidste. Jfr. endv. Wilh. Lassen: Norske Stamtavler (1867) S. 259–263 og „Norsk biografisk Lex.” 1 (1923) S. 248–249, idet V. K., der 2/9 1768 var blevet trolovet i Gentoftte Kirke med Marthe Landsberg (d. 1834), blev Fader til en Datter Marie Margrethe K. (1777–1863), som 1799 blev gift med den sen. norske Statsraad Andreas Arntzen (1777–1837) og Moder til Justitiarius Carl A. (1801–1877). Hendes Ægteskab ophævet 1814, hvorefter hun boede i Kbh. Daae offentliggjorde derpaa i „Pers. Tsk.” IIR 3 (1888) S. 134–138 „En samtidig Beretning om Christiansborgs Brand 1794” og fandt den „Trykken værd som en frimodig Fortælling om en Ulykke, der offentlig nepe omtaltes med saa stor Uforbeholdenhed.” (Msk. 646 4° i UB, Oslo). V. K.s andet Brev (Molbechs Autografsamling Nykg. Saml. 1299 2° No. 210), er trykt i F. R. Friis: „Bidrag til dansk Kunsthistorie” (1890–1901) S. 101–102. Begge Brevene verificeret efter Originalerne. Et privatpersonligt „PS” i det første Brev er ogsaa her udeladt.

S. 47. Søsteren i Tønsberg hed Birgitte Holst. Johan Peter Boye Junge d. y. (1735–1807). Farbroderen, der var Vicebranddirektør, bar samme Navn, og Brodersønnen var 1787–96 Brandmajor og Branddirektør.

S. 48. Sædelig (ældre nydansk), langsomt, lempeligt.

S. 49. Om Frants Norup under Nic. Chr. Norup.

S. 50. Statsminister Andreas Peter Bernstorff boede i Norgesgade (sen. Kong Georgs Palæ). – Grev Ranzow, min Greve, antagelig Overjægermesteren. – Statsminister Heinrich Ernst Schimmelmans Palæ i Bredgade er det nuværende Odd. Fellow Palæ. – Ogsaa i Originalen (og L. Daaes Afskrift) staar „rettænkende” omvendt, fordi V. K. antagelig mener det modsatte, altsaa „slettænkende”.

S. 52. Justitssekretær i Højesteret, sen. Etatsraad, Herman Henrik Køneman (1747–1822). – Trappen i søndre Fløj, Pendant til Stentrappen i nordre Fløj, var i 1794 kun et farligt „Trappehul”, som bidrog til Ildens hastige Vækst.

S. 53. rudera (lat.) Ruiner.

NIELS IVERSEN SCHOW

Om Schow, som Samtiden bedømte meget skarpt baade som Filolog og Pædagog, jfr. Axel Linvald: „Kong Christian VIII” 1 (1943), hvor Dommene korrigeres, og „B. d. L.” 21 (1941) S. 344.

OPLYSNINGER

S. 54. Om Prinsens Naturaliesamling, jfr. L.J. Flamand: „Christian den Ottendes Hof” (1855) S. 8.

POUL EDVARD RASMUSSEN

Manuskriptet er meget afbleget og paa sine Steder iturevet og næsten ulæseligt. Blyantspaaskrifter viser, at det siden stadig har været i Slægtens Eje.

S. 59. Generaladjutant Johan Hieronymus Kirchhoff (1763–1843). – Hof- og Universitetsbogtrykker Johan Frederik Schultz (1756–1817). Højbrostræde løb i Midten af nuv. Højbroplads, der først opstod efter Branden 1795. – Bogsamlere og Skribenten Peder Topp Wandall (1737–1794) var fra 1775 Amanuensis ved Kongens Haandbibliotek og havde selv en Bogsamling paa c. 13000 Bind, som han havde solgt til Godsejer Jacob Brønnum Scavenius (1749–1820) til Gjorslev, men faaet Lov til at beholde indtil sin Død. Jfr. endv. den drastige Skildring hos Gude S. 123–124 af W.s Fuldskab, der svarer til Prams Udtalelse, at „han var saa snydefuld, at han neppe kunde lade sig selv redde fra Ilden” („Pers. Tsk.“ V R. 2 (1905) S. 325). – Grev Christian Ditlev Reventlow (1748–1827), Hovedmanden indenfor Stavnsbaandsløsningen af 1788, var fra 1789 Præsident i Rentekammeret.

S. 60. Frederik Wilhelm Weinschenck, jfr. „Hof- und Staats-Calender” (1794) Sp. 41. – Christian Colbiørnsen (1749–1814), den bekendte Statsmand og Generalprokurør. – Elisabeth Harboe var Kammerjomfru hos Enkedronningen. – Johan Thomas Henrik Flindt (1741–1805) var Politimester 1788–1794, men fik derpaa sin Afsked paa Grund af Udygtighed. – Hans Chr. Knudsen (1763–1816), den bekendte Skuespiller og Patriot, som ved Arveprinsens Protektion først blev Pagetjener og derefter ansat ved det kgl. Teater jfr. Rahbeks Ros i „Knudsens Minde” (1816) S. 17 og 38 og Addit 686 4°. Vejvis. 1794 nævner en Raadmand og Kræmmer Hundevadt.

NICOLAI CHRISTIAN NORUP

Søn af Slottets Materialforvalter C. T. Norup, der var Broder til Materialskriver Frants Norup. Han blev selv Bygningsforvalter fra 1805–1848 og døde ugift 3/7 1856, 86 Aar gammel. (Testamente i Landsarkivet). Hans noget skødesløse Optegnelser (Ny kgl. Saml. 681 f. 4° og trykt i F. R. Friis: „Bidrag til dansk Kunsthistorie” (1890–1901) S. 102–114) bekræfter Thomsens Karakteristik og beskriver – modsat Tilskuerne udenfor – Branden inde i Slottet.

S. 62. Den bekendte Arkitekt Caspar Frederik Harsdorff (1735–1799) var fra 1770 Hofbygmester og meget benyttet af Kongefamilien.

S. 63. Hof-Plattenslager Peder Jensen, Ulfeldspl. 71 C, jfr. iøvrigt Gude S. 117. – Kleinsmed Hans Lind, Brøndstr. 164.

S. 64. Hof-Tømmerhandler Jac. Chr. Aagesen (1743-1801) – Demention skal vel være Dimension. – Kammerpræsidenten d.v.s. Præsidenten for Rentekammeret, Grev Chr. Ditlev Reventlow. – Hamel, d.v.s. Medlem af Rentekammeret, Justitsraad Nis Hammeleff (d. 1801), som sammen med Ingeniørmajor Ernst Peymann (1737-1823) administrerede Bygningsvæsenet, jfr. H. u. St. kal. (1794) S. 59.

S. 66. – Gjersdorff d.v.s. Nicolaus Maximilian Gersdorff (1725-1802), 1793 General og Kommandant i Kbh., 1795 Guvernør sst. – Berider Kr. d.v.s. Krøger (Vejv. 1794). – Frederik Vilhelm Philip (1761-1830), Hertug af Württemberg-Stuttgart, 1789 Generalløjtnant, jfr. Bülow S. 7.

S. 67. Kammerjunker v. Kr. d.v.s. Adam Gottlob v. Krogh (1768-1839), 1790 Adjudant hos Kronprinsen, beskadiges ved Branden og blev 1796 Kæmmerer ved Øresundstolden, 1833 Direktør. – Hestgadeløjtnant Fl. d.v.s. Jacob Flindt (1768-1842).

S. 68. Blikkenberg d.v.s. Slotsforvalter Daniel Blechingberg. – Hofmarskal Adam Wilhelm Hauch (1755-1838). – Riis d.v.s. Georg Vilhelm Otto Riis (1763-1846), 1789 Adjudant hos Kronprinsen jvf. Bülow S. 185.

S. 70. Christian Frederik Numsen (1741-1811), 1784 Over-Hofmarskal – Hans Severin Holten (1770-1805), Zoolog jfr. Ax. Linvald, S. 57-58. – Løjtnant, Murmester Melchior Henrik Petermann, d. 1803. – Kammerherre Verner Hans Rudolph Rosenkrantz Gjedde (1756-1816) var 1791-1793 Chef for det kgl. Hofkapel. – Mon det er Konferensraad Benjamin Georg Sporon (1741-1796), der havde været Lærer for Kronprinsen, men 1794 levede i Kolding? – Etatsraad, sen. Konferensraad Frederik Conrad Bugge (c. 1755-1842) havde været Chef for den kgl. Chatolkasse og Geheimekabinetskasserer. – Justitsraad Chr. L. Lassen d. 1839 – Hofbygmester, Professor Johan Boye Junge Magens (1748-1814).

S. 71. Frederik Caspar Conrad Friboe (1767-1846), 1788 Adjudant. (Hirsch K.B.). – Overhofmester hos Juliane Marie Grev Anton Heinrich Moltke (1734-1792). – Jacob Ivers? – Bygningsinspektør Joseph Zuber, Pilestræde 92. – Hauser d. v. s. Elias David Häusser (1687-1745), 1735 Generalbygmester, Slottets Hovedarkitekt, Mester bl. a. for hele Ridebanens Bygningsanlæg, medens Pavillonerne skyldes Nicolai Eigtwed, som desuden i Samarbejde med Laurids de Thurah forestod Slottets indre Udsmykning og selv projekterede Slotskirken jfr. Elling (1944). – Haute-lice d.v.s. Silke- eller Uldtapet med lodret staaende Rending. – Portrætmaleren Vigilius Erichsen (1722-1782) havde 1762-1772 været Hofmaler hos Katharina II. – Brandmajor, Murmester Johan Martin Quist, d. 1818.

OPLYSNINGER

S. 72. v. Nor d. v. s. Gottlieb Philip Normann (1749–1821) Kavalier hos Prinsen af Augustenburg). – Løjtnant Kr? Krebs, Krieger Krogh? (Vejv. 1794) – Adjudant Borr?

S. 73. Altonaischer Mercurius 24/3 1794 S. 618. Her benægtes, at en Bjælke kvæstede hans Bryst. – Laurids Hald var Hof-Kældermester. – Vinhandler Haagen Hagen. – Christian Nicolai Meyer (1768–1820).

S. 74. Lorenz Spengler (1720–1807), fra 1771 Kunstammerforvalter.

S. 75. Christian Gottlieb Kratzenstein (1723–1795), Læge og Fysiker, 1753 Professor. Hans Samlinger af fysiske og kemiske Instrumenter brændte 1795 sammen med hans Bolig, Studiestræde 62, s. A. døde han.

S. 76. Hof- og Stadsbygmester Peter Meyn, d. 1808.

S. 77. Joh. Frederik Alexander Schiffmann, d. 1800. Kabinetssekretær og Kasserer hos Prinsesse Louise Augusta.

CHRISTEN HENRIKSEN PRAM

Pram havde Hast med at faa sin lille Beretning om Branden færdig og trykt. Han har derfor næppe faaet meget eller videre værdifuldt Materiale tilsendt – den Brevrest, der endnu er bevaret (Addit 362.4.4¹⁰), er ret ligegyldig og hovedsagelig fra jævne Mennesker – men bygget dels paa Selvsyn og dels paa mundtlige Meddelelser. Han har heller ikke faaet Tid til nøjere Udarbejdelse, men ladet et Udtog af Kladden renskrive og kun tilføjet større eller mindre Indskud, der alle er medtaget. Imellem nævner han Enkeltheder, han vil komme tilbage til, men alligevel glemmer. Han har endelig næppe haft Tid til at efterprøve sit Stof, men taget det i den Form, han fik, uden Hensyn til Rigtigheden. Men alligevel har det sin Betydning, at Beretningen blev liggende i hans Bordskuffe, skønt han iøvrigt ikke anfører den i det meget lange og meget mærkelige Testamente, hvori han 1820 omtaler sine trykte eller utrykte Arbejder (Ny kgl. Saml. 743 2° Vol. VII). De tre tydelige Afsnit: Slottet – Branden – heltmodige Handlinger, de tidsprægede Betragtninger og Stemninger og den livlige Stil berettiger til, at den endelig nu – 159 Aar efter – foreligger i Trykken og forøger vor Viden om Branden med en Række bevægede og menneskelige Træk. jfr. Alfred Krarup: Kat. o. U. B. s Hsk. 1 (1929) S. 133 og E. Gigas: K. B. s Hsk. 1 (1903) S. 193. Endv. Prams egne Udtalelse („Pers. Tsk. V R. 2 (1905) s. 328 i et Brev af 22/3 1794: „Jeg skriver efter anmodning en Bog. Den kommer ud om otte Dage.“

S. 80. Pram har inden Slotsbeskrivelsen en Bogliste, der her er udeladt, da de fleste Bøger er anført først i Oplysningerne.

SEKS ØJENVIDNER

S. 82. Abildgaard, jfr. bl. a. Th. Oppermann: „Kunsten i Danmark under Frederik V og Christian VII” (1906) S. 113-114.

S. 85. Omkostningerne beløb sig til mellem 2-3 Millioner Rdl. d. v. s. i vor Mønt c. 15-16 Mill. Kr.

S. 84. Kunstforstandige: Pram har øjensynlig læst Fred. Wilh. von Ramdohrs skarpe Kritik i „Studien zur Kenntniss ... der schönen Künste ... aus einer Reise nach Dännemark” (1792) S. 92-139.

S. 87. Cornichen - kan her forstaas som Hulheden over Gesimsen.

S. 88. Grev Ferdinand Anton Christian Ahlefeldt (1747-1815), 1792 Marskal hos Kronprinsen og Chef for det kgl. Teater. - Adam Gottlob v. Lowzow (1759-1816) var Marskal hos Arveprinsen. - Ole Andreas Kierulff (1743-1822). - Anton Friderich Lützwow (1744-1819).

S. 90. Kleinsmed Lind imødegik i „Adresse Contoirets Efterretninger” 10/3 1794 alle Rygter om Rørenes „mislige Renholdelse”, henviste til Slotsforvalterens Kvittering paa den sidste Regning 31/12 1793 med Attest for, at Rørene i det sidste Fjerdingaar var blevet „vedbørlig og efter Fornødenhed renoveret”, og endelig til, at der netop i Vinteren 1793/94 ingen Skorstensild havde været.

S. 92. L. 5 f. o. en næsten ulæselig Linie er med Rigsarkivets velvillige Hjælp tydet som „det er førend man blev det vaer ved Ild af omtrent et Huus Favne Brænde” d. v. s. inden man saa en Ild, der var saa kraftig, som om saa og saa meget Brænde var antændt.

S. 97. Iver Christian Malling (1745-1806). - Fuldmægtig H. Kleinholdt d. 1815 - Ezechias Gustav Mechlenburg (1742-1804).

S. 100. Hans Lindholm (1757-1821).

S. 102. Løjtnant Jens Bech Götsche, 1791 Skt. v. Artilleriet (Hirsch, KB)?

S. 103. spæde Datter d. v. s. Prinsesse Caroline, f. 28/10 1793.

S. 109. Frk. Lüttichau var Hoffrøken hos Prinsesse Sophie Frederikke og Frk. von Leyonstierna hos Louise Augusta.

S. 110. Kammerjunker Frederik Ferdinand v. Qualen.

S. 111. Løjtnant Niels Christopher Smith (1773-1797). - Fru Anna Møller var Kammerfrue, ansat 1786.

S. 112. Om Rønnes omfattende Skribentvirksomhed jfr. Erslews Forfatter-Lexicon 2 (1847) S. 733-739. Hans første Bog „Uskyldig Tidsfordriv for Børn” 1.-3 (1792-94) var tilegnet den unge Prins Christian Frederik. - Baron Clemens August Haxthausen (1738-1793), fratraadte 1785 Kommandoen over Garden og blev, Kommandant i Kbh. 1766 Kammerherre, jfr. G. Brammer: „Livgarden” (1908) S. 185-190.

OPLYSNINGER

S. 113. Episoden med Rønne paa Grund af en Lakune i Afskriften gengivet efter Kladden *S. 29ff.* – Student Hansen se *S. 124ff.*

S. 115. Løjtnant Carl Rømeling (1770–1840).

S. 117. Christian Nicolai Meyer (1768–1820). – Auditor Nicolaus Stabel ved Søetatens kombinerede Ret.

S. 122. Holger Rosenkrantz Holck (1775–1799), Baronesse Juliane Christine Holck – Kopist G. Brinck? – Fred. Vilh. Giøring.

S. 123. Laurids Hald efterkom Prams Ønske og sendte fire Foliosider om sin uselviske og resultatrige Hjælp. Indeni ligger dog en kraftig Protest fra den kgl. Mundskænk Frederik Adolf Valert, der uden at bryde sig om at nævnes tildeler sig selv Æren og taler om Halds „utidige og falske Ambition”.

S. 124. Frederik Løw – Engel Bülow er Marskal hos Prins Christian Frederik Engelke Heinrich Bülow (1761–1845) – Peder Hansen (1746–1810), 1780 Professor, 1787 Præst ved Helligaandskirken i Kbh., 1798 Biskop i Kristianssand, 1803 i Odense. Virksom for Almueskolevæsenets og Fattigvæsenets Forbedring. – Hansen, Christian Georg, St. 1791, d. 1809 som Bataillonskirurg i Norge (Carøe (1905)) *S. 74.*

S. 125. Kammerjunker Christian Carl Frederik v. der Lühe, tjenstgørende hos Juliane Marie – Student Steenstrup: Hans Resen, St. 1791, sen. Stiftsprovst.

S. 127. Stedmoderen Abel Marie Clausen faar den Ros af sin Mand, at hun „stod som Klippen i det oprørte Hav”, jfr. Wiberg II (1870) *S. 146–147.* – Bogholder Jørgensen ved den alm. Enkekasse.

S. 128. Major Frederik Blücher se til *S. 44.*

Antallet af omkomne opgives højst forskelligt, fra c. 20 til c. 120. Det synes at have ligget mellem 50–60. Men ogsaa de materielle Tab var omfattende og berørte mange Felter: Historie, Kunsthistorie, Musikhistorie (jfr. Carl Thrane: Fra Hofviolonernes Tid. Det kgl. Kapels Historie 1648–1848 (1908) *S. 213–215*), idet hele Kapellets Musikarkiv kort forinden var blevet samlet i et Værelse, endvidere Personalhistorie og Teaterhistorie (Arkivalia vedr. det kgl. Teater). Branden var unægtelig en Nationalulykke. Andre Brandbilleder: S. E. Bremer: „Om G. L. Lahdes københavnske Brandbilleder 1794–1795” (1941).

Paa Teatermuseets sdr. Balkon sidder en Mindeplade: „Erindring om den ulykkelige Dag 26de Febr. A^o 1794. O. T. D. B.” (mon D. B. er Slotsforvalter Daniel Blechingberg?). Underneden er tilføjet: „og over d. 3. October 1884. I. P. T.” (rimeligvis Kabinetssekretær Jens Peter Trap) jfr. Robert Neiiendam: Theatermuseet ved Christiansborg gennem 25 Aar (1947) *S. 60.*

SEKS ØJENVIDNER

Erik Moltke (S. 31) omtaler en 1734 færdig Træmodel af Slottet, men identificerer den ikke med den, der staar paa en af Gangene i Nationalmusæet og hvorom intet nærmere vides.

Paa Rosenborg findes en „Commissions Protokol over „De fra Christiansborgs Slots Ildebrand ræddede og i et Værelse paa Rosenborg Slot hensatte Sager, begyndt den 30de November 1796, endt den 23de Februarii 1797“. Den er delt i tre Rubrikker, eftersom Sagerne skal til Rosenborg, til Kunstammeret eller til Salg. 34 S. i 2°. Jvf. Politidirektørens Journal. Hist. Dokumenter. D. I. 1. (Landsarkivet).

TITELBLAD OG FORSATS

Om Johan Bagges Medaille ved Indvielsen af Slottet 1740 jfr. Georg Galster: „Danske og norske Medailler og Jetons c. 1533-1788“ (1936) S. 241-243, 430 og 451. Den latinske Indskrift: „Kun mindre end sin kongelige Herre. Han har bygget Herren et Hus og sig selv et Palads.“ Ogsaa paa Bagsiden en lang, latinsk Indskrift, der roser Nybygningens „kongeligere Omfang, pragtfuldere Udstyr og større Mægtighed“ og Kongens „forbavsende Storslaaethed og kongelige, men egne Bekostning“ uden at „en eneste Skærv er presset af Borgernes Børser“. Desuden „fuldført 1740 den 28 Nov“ – altsaa to Dage efter selve Indtoget, men paa Dronning Sophie Magdalenes Fødselsdag. Til Forsatsen er anvendt de to Stik af Jonas Haas fra Pontoppidans „Danske Atlas“ 2. (1764), fordi de giver et saa godt Begreb om det lukkede og det aabne Slotsanlæg.

En Fortegnelse over Personerne paa Haffners to Tegninger findes paa Rosenborg. Kongens Jernnøgle til Slottet ligeledes.

PERSONREGISTER

- Aagesen, Jac. Chr., 64.
 Abildgaard, Nic., 36, 82.
 Ahlefeldt, Ferd. Anton Chr., 88, 95,
 98.
 Arenfeldt, Jac., 44.
 Balle, ?, 112, 116.
 Bernstorff, A. P., 50, 52, 58.
 Blechingberg, Daniel, 68.
 Blücher, Conrad Daniel, 44.
 Blücher, Frederik, 44, 128.
 Borr?, 72.
 Boye Junge, se Junge.
 Breuner, Joseph, 115.
 Brinck, G., Copist, 122.
 Brockenhuus, Hans Chr.,
 Staldkarl, 105.
 Bugge, Fred. Conrad, 70.
 Bülow, Engelke, 124.
 de la Calmette, Charles Louis
 Bose, 44.
 Caroline, Prinsesse, 103.
 Carstensen, Vognm., 76.
 Christian VI, 83.
 Christian VII, 65, 81, 103.
 Christian Frederik, 45, 47, 50, 51,
 54, 55, 65, 67, 70, 87, 88, 94, 95,
 112, 121, 123.
 Christiansen, Jørgen, Soldat, 123.
 Colbiørnsen, Chr., 60, 119, 120.
 Eberlin, Georg Em. Conrad, 45, 60.
 Erichsen, Vigilius, 71.
 Flindt, Jacob, 67.
 Flindt, Johan Thomas, 60.
 Friboe, Frederik Caspar, 71.
 Frederik, Arvepr., 44-46, 50-54, 56
 58, 65, 70, 82, 87, 88, 103, 112,
 114, 117.
 Frederik, Kronpr., 65, 67-69, 75,
 81, 96, 102.
 Frederik Chr., Hert. af Aug.borg,
 52, 53, 58, 59, 65, 76, 77, 103,
 104.
 Frederik Vilhelm Philip, Hert. af
 Würt.bg., 66, 67, 96.
 Gersdorff, Nic. Max, 66.
 Gjedde, Verner Hans Rud., 70.
 Giøring, Fred. Vilh., 122.
 Götsche, Jens Bech, 102.
 Hagen, Haagen, 73.
 Hald, Laurids, 73, 123.
 Hammeleff, Nis, 64, 76.
 Hansen, Christian Georg, 115,
 124-127.
 Hansen, Peder, 124-127.
 Harboe, Elisabeth, 60, 120.
 Harsdorff, Caspar, 62, 65-67, 76.
 Hauch, Adam Wilh., 68.
 Haxthausen, Clemens Aug., 112.
 Häusser, Elias David, 71.
 Holck, Holger Rosenkrantz, 122.
 Holten, Hans Severin, 70.

SEKS ØJENVIDNER

- Hundevadt, 60-61.
 Huth, Wilh., 44, 46, 50, 58.
- Ipsen, Lakai, 112, 116.
 Ivers, Tømmermester, 71.
- Jacobsen, Lakai, 54-55, 87.
 Jensen, Peder, 63, 64.
 Juliane Marie, 44, 50, 52, 58, 65,
 71, 75, 82, 103.
 Junge, Johan Peter Bøye, 67, 69,
 71-73, 76, 89, 96, 99, 102.
 Jørgensen, Bogholder, 127.
- Kierulff, Ole Andreas, 44, 88, 99.
 Kirchhoff, Johann Hieron, 59, 71.
 Kleinholdt, H., Fuldm., 97.
 Knudsen, Hans Chr., 60, 99, 121.
 Knudsen, Jørgen, Arbejdskarl, 101.
 Knudsen, Valentin, 47 ff.
 Kratzenstein, Chr. Gottlieb, 75.
 Krogh, Adam Gottlob, 67, 73.
 Krøger, Berider, 66.
 Könemann, Herman Henrik, 52,
 59.
- Lassen, Chr. L., Justitsraad, 70.
 Lind, Hans, Kleinsmed, 63, 64.
 Lindholm, Hans, 100.
 Louise Augusta, 44, 45, 50, 53, 58,
 65, 74, 82, 103, 122.
 Lowzow, Adam Gottlob, 88.
 Lühe, Chr. Carl Fr. v. d., 125.
 Lüttichau, Hoffrøken, 109, 111.
 Lützow, Anton Fr., 88.
 Löw, Frederik, 124.
 Löwenstierna, Hoffrøken, 110, 111.
- Magens, Johan Boye Junge, 70.
 Malling, Iver Chr., 97.
- Marie Frederikke, 44, 58, 96, 103.
 Mechlenburg, Ezechias Gustav,
 97, 100.
 Meyer, Chr. Nic., 117-119.
 Meyn, Peter, 76.
 Moltke, Anton Heinrich, 71.
 Møller, Anna, 110, 111.
- Normann, Gottlieb Philip, 72.
 Norup, C. T., 62, 64-67, 70, 72, 76.
 Norup, Frants, 68, 70, 75, 100.
 Norup, Nic. Chr., 62. ff
 Numsen, Chr. Fr., 70.
- Petermann, Melchior Henrik, 70.
 Peymann, Ernst, 65.
 Pontoppidan, Erik, 83.
 Pram, Christen, 78 ff.
- Qualen, Fred. Ferdinand, 110, 111.
 Quist, Johan Martin, 71.
- Rantzau, Chr. Fr. Ernst, 45, 50.
 Rasmussen, Poul Edvard, 56 ff.
 Reventlow, Chr. Ditlev, 59, 60, 64,
 65, 76.
 Riis, Georg Vilh., 68.
 Rømeling, Carl, 115.
 Rønne, Bone Falck, 45, 51, 60, 112-
 117, 126.
- Scavenius, Jac. Brønnum, 59.
 Schiffmann, Joh. Fred. Alex., 76.
 Schimmelmann, Ernst Heinrich,
 50, 52.
 Schou, Kammerjomfru, 110.
 Schow, Niels Iversen, 54 ff, 87, 88.
 Schultz, Joh. Fr., 59.
 Smith, Christian, Brandkarl, 121.

PERSONREGISTER

- Smith, Niels Christoffer, 111, 112.
 Sneedorff, Hans Chr., 43 ff.
 Sophie Frederikke, 69, 103, 104,
 106, 121.
 Spengler, Lorenz, 74.
 Sporon, Benjamin Georg, 70.
 Stabel, Nic., 117-119.
 Steenstrup, Hans Resen, 125, 126.
 Thestrup, Frands de, 43, 45.
 Tønder, Raphael Henrik, 45.
- Wandal, Peder Topp, 59.
 Wang, Peder, Brandkarl, 121.
 Weinschenck, Fred. Vilh., 60, 97,
 125.
 Werlauff, Erich Chr., 78.
 Winge, Lakai, 113-115.
 Württemberg, se Frederik Vilh.
 Philip.
- Zuber, Joseph, 71.

Seks Øjenvidner til Slotsbranden 1794
er udgivet ved Carl Dumreicher og fremstillet
i 1400 Eksemplarer, hvoraf et mindre Antal er
stillet til Raadighed for Boghandelen. Bogen
er sat med Monotype Baskerville og trykt paa
matglittet Trykpapir – December 1952 – i
Det Berlingske Bogtrykkeri.

CHRISTIANSBORG
ad Croniam

